

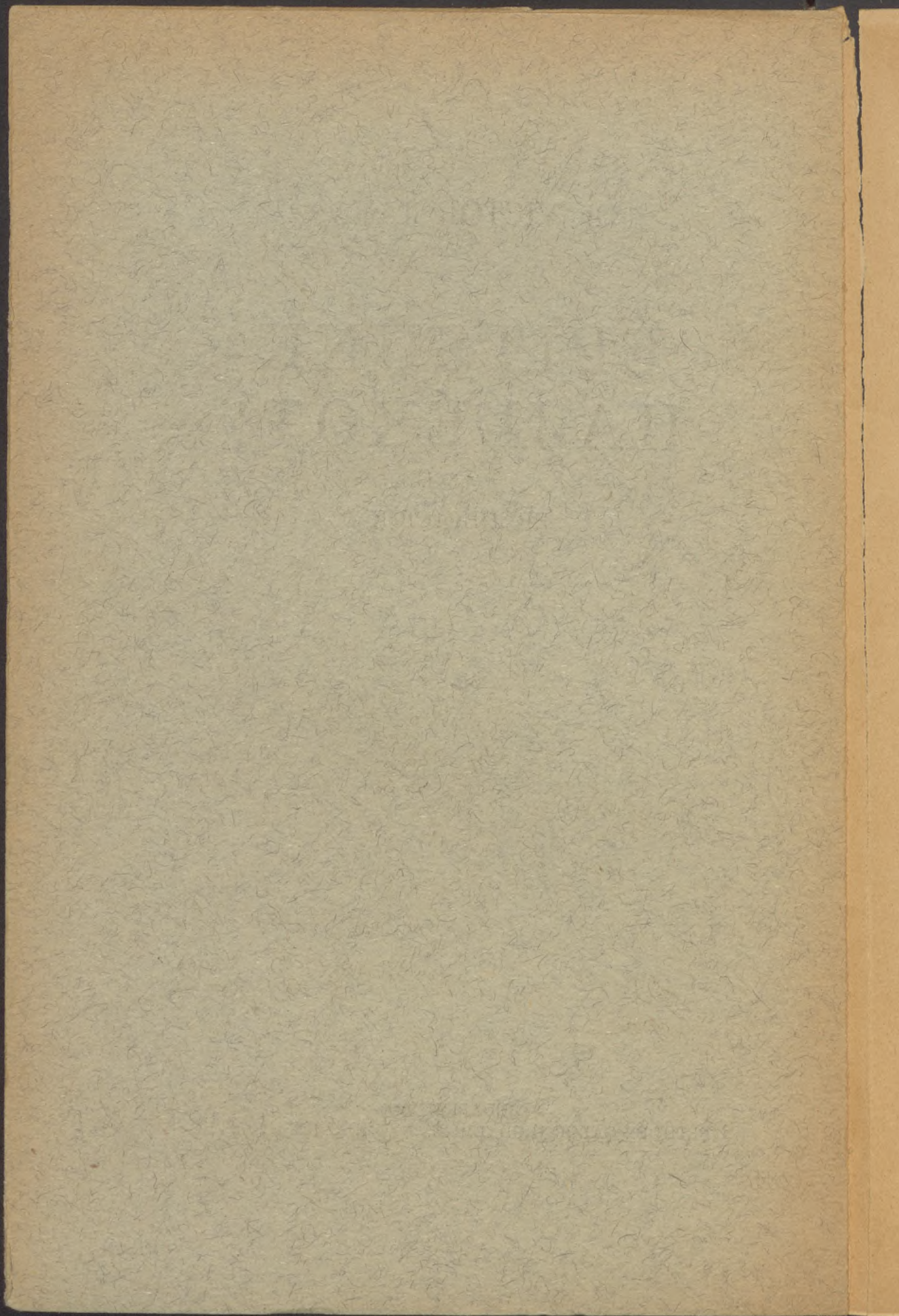
50465

Dr. VICTOR JÁNOS

ÉPÍTSÜNK HAJLÉKOT!

PRÉDIKÁCIÓK

BUDAPEST, 1936
BETHLEN GÁBOR IRODALMI ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA

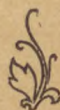

ÉPITSÜNK HAJLÉKOT!

A Budapesti Belső-Lipót-Terézvárosi Református Egyház
szószékéből elhangzott prédikációk

Írta:

DR. VICTOR JÁNOS

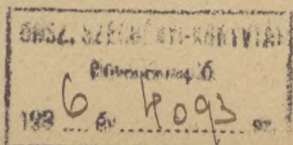
Budapest, 1936

Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság nyomása

*Templomépítő gyülekezetemnek
a templom nélküli évek
emlékéül
szeretettel ajánlom ezt a könyvet.*

50465

ELŐSZÓ.

Fennállásának negyedik évében gyülekezetem megérte azt az örömet, hogy istentiszteleteit saját imatermében tarthatja, habár az még mindig csak bérelt helyiség. Ebben az ideiglenes „otthonban” átélt első téli időszak éppen ezért kiemelkedett az egyházi élet közönséges menetéből. Felmerült a kívánság: őrizzük meg az emlékét azoknak az óráknak, amelyeket ez alatt az időszak alatt együtt töltöttünk istentiszteleteinken. Így született meg ez a prédikációs könyv. Tartalmaz november végétől január elejéig elhangzott tizenegy beszédet és a szám kerekessége kedvéért még egy régebben elhangzott tizenkettediket.

Gyorsírói jegyzetek alapján utólag tettem őket írásba, magasabb irodalmi igényekre nem tekintve, csak a legszükségesebb simítást ejtve meg.

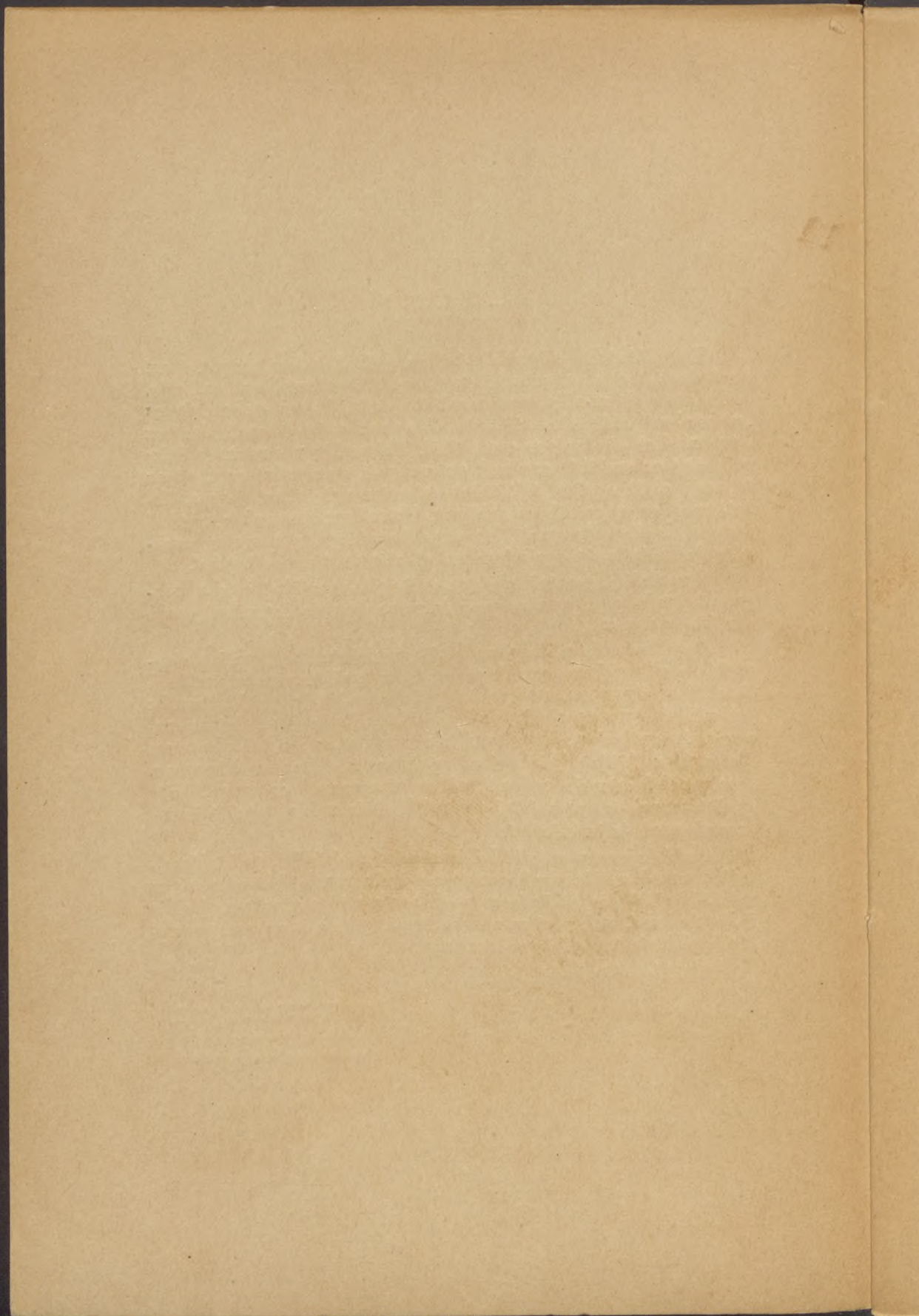
Hogy bennük a templomépítés gondolata mindig újra visszatér, az természetesen következik a gyülekezet helyzetéből. Azokat az olvasókat, akiknek a gyülekezet körén kívül is kezébe juthat e könyv, ez a rájuk nézve talán idegen gondolat ne zavarja. Érezzék úgy, hogy az rájuk is tartozik: ha gyülekezetem életének a fáján olyan gyümölcs termett ebben a könyvben, amely nekik is nyújt valamit, akkor viszonzózzák ezt azzal, hogy együttéreznek templomépítő vágyainkkal és velünk együtt imádkoznak azok teljesüléséért.

Hadd fejezzem még ki hálámat mindazok iránt, akik elősegítették ennek a könyvnek a megjelenését: presbitériumom tagjai iránt, közöttük is különösen egyik szeretett gondnokom, Hollós Ödön úr iránt, valamint mindazok iránt, akik előzetes megrendelésükkel biztattak a könyv kiadására.

1936. február havában.

DR. VICTOR JANOS.

belső-lipót-terézvárosi
református lelkipásztor

CSENDES TEMPLOMÉPÍTÉS.

— 1935. nov. 24-én. —

Lectio: Ef. 2, 13—22.

Textus: Mikor pedig a ház építették, a kőbányának egészen kifaragott köveiből építették, úgy hogy sem kalapácsnak, sem fejszének, sem valami egyéb vasszerszámnak pengése nem hallattatott a háznak felépítésénél.

I. Kir. 6, 7.

Templomépítő gyülekezet, mint amilyen a mienk is, jól teszi, ha különös figyelmet fordít a Szentírás lapjain olvasható templomépítési történetekre. Talán rá is fog kerülni a sor, hogy ígehirdetésünk során több héten, esetleg több hónapon át, mi is rendszeres tanulmány tárgyává tegyük a Bibliának ezeket a minket nagyon közvetlenül érdeklő részeit. Most azonban csak a legnagyobb bibliai templomépítésnek, a Salamon király alatt Jeruzsálemben véghezvittnek a történetéből egyetlen mozzanatot szeretnék kiragadni, — azt, amelyről alapigénk szól: ennek az építkezésnek a zajtalanságát.

Amikor Jeruzsálem lakói ennek a nagyszabású építkezésnek az emlékeit hátrahagyták az utódokra, többek között, mint egyik legmélyebb benyomásukról, arról is megemlékeztek, hogy milyen csendben ment végbe a hatalmas munkálat. Hiszen azon a vidéken mindent kőből építettek. Ezért a legegyszerűbb viskó megépítése is sok zajjal járt. Az egész ucca, sőt az egész környék tudta, ha valami épült. Reggeltől estig tartó kopácsolás verte fel a szomszédság csendjét, mert más módja nem volt annak, hogy a kőművesek használható formára faragják az építés anyagát. Jeruzsálem lakossága is el volt készülve a legrosszabbra. A templom megépítése hónapokig tartó fülsiketítő lármával fog járni! Elgondolható hát ámuló meglepetésük, amikor azt látták, hogy a várt láрма elmarad, a nagy mű hétről-hétre növekszik és végül eléri befejezését anélkül, hogy „kalapácsnak, fejszének vagy valami egyéb vasszerszámnak a pengése hallattatnék”. Az építőmesterek művészete ebben is remekelt: a kőbányákból már készen szállítottak a hely színére minden egyes alkatrészt s ott

csak egymásra és egymás mellé kellett illeszteni a köveket, hogy a templom elkészüljön! Mintha már ebben is az épülő hajlék szentsége jutott volna kifejezésre: az építés munkálatain ott a szent helyen csendes áhítat, méltóságteljes, ünnepélyes nyugalom uralkodott.

Mindnyájan érezzük, hogy ennek az elénktároló érdekes képnek mély jelképes jelentősége van. Példázat ez, amely sok nagy igazságot ábrázol. És megvallom: amint elgondolkozom azon, hogy mire is tanít meg minket ez a kép, mindjárt három tárgy is megjelenik előttem, amelyek közül mindegyikre alkalmazni lehet alapigénk tanításait.

Az első mindjárt a mi templomépítési ügyünk. Annak is valahogyan hasonlatosnak kellene lennie a jeruzsálemi csendes építésnek ehhez a mintájához. Azután — ami ennél is fontosabb, — itt van a mi gyülekezeti közösségünk megépülése. Hiszen ennek a kedvéért, ennek az érdekében akarjuk templomunkat is megépíteni! Mit érne akármilyen ékes templom-épület, ha üresen kongana, vagy akár ha minden vasárnap zsúfolásig is megtelnék olyanokkal, akik csak „közönség” vagy csak „hallgatóság”, de nem igazi „gyülekezet”, vagyis akik éppúgy szét is szóródnak megint, ahogy összegyülekeztek, anélkül, hogy bármilyen komoly közük is volna egymáshoz! A mi igazi célunk közös hitben, szeretetben és reménységben összeforrot lelkek közössége, az Istennek élő kövekből épülő temploma. Bizonyára van erre nézve is valami fontos mondanivalója alapigénknek. S aztán, harmadsorban eszembe jut, hogy még ez a lelki templom-építés is csak előkészület valami másra. Mert hiszen a gyülekezet, bármilyen bensőséges és mély közösség fűzze is egybe a tagjait, csak előcsarnok a számukra, amelyen földi esztendeik alatt áthaladnak. Rajta túl, az örökkévalóságban érkezőnk csak el a célhoz, ahol Isten az Ő választottainak üdvözült lelkeiből örök dicsőségének templomát építi. Milyen csábító feladat volna erre az örök templomra alkalmazni alapigénk tanítását!

De mivel le kell mondanunk arról, hogy egyszerre három prédikáció hangozzék el, hadd szóljunk erről az utóbbi tárgyról éppen csak előljáróba néhány szót. Aztán fordítsuk figyelmünket az előbb említettre: a gyülekezet lelki házának épülésére, mint tulajdonképeni tárgyunkra. S az első sorban említett tárgyról, templomépítésünk ügyéről majd csak befejezésül ejtsünk néhány szót.

Hogy elmélkedésünk tulajdonképeni tárgyát a helyes távlatba állíthassuk bele, jó lesz egy-két percre megállanunk annak a hangsúlyozására, hogy Istennek végső céljai földi életünk határain túl valósulnak meg. Igazában ez az egész jelenbeli világ nem más, mint az Istennek nagy köfajtő telepe. Itt faragja és

vési a köveket az örökkévalóságban emelkedő titokzatos épület számára. Éppen ezért, itt nagy a láрма és a zűrzavar. Kemény szerszámok csattognak és sok törmelék hull szerte. Amit látunk, sokszor csak összevisszaságnak és értelmetlenségnek tűnik fel. A vonalak sokszor furcsán befejezetlenek, az eredmények mindig szomorúan töredékesek. Pedig a munka rettentő lázban folyik és a hangzavar sokszor kábító.

Mily vigasztalás tudni, hogy ez nem maga az építkezés, csak előkészület hozzá. A „mennyei Jeruzsálemben” tökéletes összhangban, szent nyugalomban bontakozik ki majd az igazi eredmény. Ami itt torz csonkaság, az ott gyönyörűen beleilleszkedik az egésznek összhangzatos szépségébe. Ami itt bántó és zűrt értelmetlenség, az ott — a maga helyére illeszkedve, — megkapja felséges magyarázatát.

Mintha ennek a túlsó világnak csendes befejezettsége tükröződnék halottaink arcán, amikor redőik elsímulnak és valami titokzatos békesség omlik el vonásaikon. Vége már a kőfaragó műhely gyötrelmes zajának. Az Isten emelő darúi csendesen átvihetik a kész eredményt oda, ahol az örök templom falában várja már kijelölt helye...

I.

Az örökkévalóságnak ebből a szent csendjéből keresünk valamit már ebben a földi életben — a hívek gyülekezetében. Mert hiszen ezt a közösséget az különbözteti meg minden más földi társaságtól, hogy az örök üdvösség és dicsőség célja felé együttthaladó zárandokcsapat. Meg kell tehát látszania már most rajta, hogy milyen jövőendő számára van eljegyezve.

Valóban úgy is van: a Krisztus népének, ennek az élő kövekből egybeszerkesztett lelki templomnak az épülése csakugyan magán viseli a szent csendességnek a bélyegét. Nem mintha ebben a földi világban az egyházban is ne támadhatna zaj, néha egyenesen éktelen hangzavar. Földön járó emberekből áll, az ellentétek, összeütközések, egyenetlenségek el nem maradhatnak tehát. Néha a gyülekezet vezetősége között és a hívek között támadnak bajok. Máskor meghasonlás támadhat magában a vezetőségben is. Vagy a hívek között jelentkeznek ellentétes törekvésű irányzatok és csoportosulások. De alapigénk arra figyelmeztet minket, hogy az ilyen zajjal járó műveletek magukban véve egy hajszálnyival sem viszik előbbre a gyülekezetnek az igazi épülését! Az ilyen harcok, lármák lehetnek elmaradhatatlanck, sőt sokszor egyenesen hasznosak is, de voltaképpen kívül esnek az építés szent helyén. Kőbányai műveletek ezek. Maga az építkezés csendességben megy végbe. Amikor a hangos kalapácsolás lármája már elült.

A szeretetlen támadásban vétkes félnek előbb el kellett jutnia hibájának megbánására, és a megbántottságában zajongó félnek el kellett jutnia oda, hogy meg tudjon bocsátani. A viták hevében zajongóknak előbb be kellett látniok azt, hogy bizonyára a másik oldalon is van valami megszívlelendő igazság s ezért a szembenállókat is testvérekként megbecsülve közös igyekezettel kell felemelkedni valamilyen magasabb nézőpontra, ahol kitűnik, hogy az ellentétes meggyőződések milyen jól kiegészítik egymást. Akkor aztán haladhat tovább az épülés. Vagyis a lelkeknek előbb egymáshoz illeszkedőkké kell válniok. Ez biztosítja, hogy zajtalanul, simán egymáshoz is illeszkedjenek a közösség falaiban. És nincs nagyobb gyönyörűség, mint a lelki háznak ezt a halk, ünnepélyes épülését látni.

Így épült eddig közöttünk is ez a drága épület most már néhány esztendő óta. Kezdtük, mint valami szinte véletlenül összeverődött sereg. Alig ismerte egymást benne egy-két ember. Idegenek halmaza voltunk. Aztán itt is, ott is szövődött az ismerettség; összeemelegedett néhány lélek; szaporodtak a kölcsönös szeretetnek a kapcsolatai, — és ma már hány szíven szakítana véres sebeket, ha valamilyen átkos hatalom szétkergetné ezt az együvértartozó kis gyülekezetet. Hogyan jutottunk idáig? Zajtalanul tapadt egyik kő a másikhoz. Csendben épült a lelki ház. Mint ahogy tavasszal nem hallasz a természetben recsegéstropogást, amikor a fák kinyújtják rügyezve hajtó ágait; vagy mint ahogy robbanó zaj nélkül ment végbe az a növekedés, amelynek folyamán a bölcsőből kilépő gyermekedet serdülővé, majd felnőtt ifjúvá vagy hajadonná láttad felszökkenni: ugyanolyan csendes folyamat volt a mi gyülekezeti közösségünk kialakulása is. És ugyanilyen csendes, észrevétlenül haladó, erőszakos láрма nélkül való folyamat lesz igazi továbbépülése ezután is.

II.

Ennek természetesen megvan a maga magyarázata. A jeruzsálemi templom falai azért épülhettek meg zajos szerszámcsettogás nélkül, mert a kövek az ilyen zajos megmunkáláson már mind átestek előbb a kőbányákban dolgozó kőfaragók keze alatt. A gyülekezet csendes, összhangzatos épülésének is az a titka, hogy a tagjai erre külön-külön elő vannak készítve az Isten műhelyében. Amikor együtt vagyunk és együtt dolgozunk, átérzve a testvéri közösség örömét, az örökkévalóságnak ezt a földi előízét, — ez már előzmények folyománya, ez már eredmény! Eredménye annak a munkának, amelyet külön-külön végzett rajtunk az Isten keze.

Ott, ahol Isten ezt a munkát végzi, mindnyájunk külön éle-

tében, ott bizony csattant a kalapács és pengett a fejsze! Ott voltak nagy megrázkódtatások, és kegyetlen tusák. A szívünk ellenállásán néha csakúgy szikrázott a kemény vasszerszám, amellyel az Isten keze faragott. De akárhogy fájt is, le-levált rólunk az életünk egy-egy darabja csapásai alatt. Meg kellett tanulnunk, hogy munkába vett valaki, aki elég erős ahhoz, hogy úrrá is legyen rajtunk. Akármilyenek voltunk is, vagy akármilyenek szerettünk volna lenni, — másokká kellett lennünk. Olyanokká, amilyeneknek Ő akart. És így történt, hogy egymás mellé kerülve csendesen összeilleszkedtünk a közösség épületében. Sok zaj előzi meg ezt a csendet. Harcok zaja, amelyek a közösségtől távol, magányosságunkban, mindennapi életünkben zajlanak le. Aki csak a közösség csendes épülését látja, nem is gondolná. Pedig ez a magyarázata annak.

Olyan igazság ez, amelyet soha sem szünhetünk meg hangsúlyozni, — mert szinte azt mondhatnók, hogy ezért az igazságért vagyunk a világon, — mi református keresztyének. Hiszen más szavakkal kifejezve, arról van szó, hogy a gyülekezet előfeltételezi az egyes hívőket, az Isten épülő egyháza az ujjászületett egyéneket. Nem előbb van egyház és azután hívő emberek, hanem megfordítva!

Tudom, hogy van a dolognak egy másik oldala is. Bizonyos értelemben anyánk az egyház s mi szülöttei és emlőin nevelkedő gyermekei vagyunk. Ez áll a lelki kiskorúság állapotára, — amelyből egészen sohasem nővünk ki az életünk végéig sem. Világos, hogy eleinte mi függünk a közösségtől és nem a közösség mitőlünk. És mindvégig vannak újra meg újra olyan óráink, amelyekben gyöngeségünk reá van utalva a közösség megóvó és istápoló gyámságára. De a közösség ezt az édesanyai dajkáló szolgálatát is csak az által tudja betölteni, hogy vannak nagykorúságra jutott tagjai, akikből felépül. És mindnyájunknak csak az lehet a vágya és törekvése, hogy ilyen „egyházfenntartó elem” legyünk. Vagyis, hogy olyan hitre jussunk el, amely a maga lábán járva és mások terhét is viselni segítve, nem csak élvezi a közösség áldásait mások részéről, de hozzájárul azokhoz mások javára a maga részéről is.

Ez az Isten célja és szándéka is. Ezért adta nekünk az Ő ígéjét a kezünkbe úgy, hogy az mindnyájunkhoz külön is szóljon. Ezért emel fel mindnyájunkat egyenkint az Ővele való közösségbe úgy, hogy Szent Lelkével bensőnkben bizonyosakká tesz bűneink bocsánata felől és az Ő akaratának vezérlő világossága felől.

Azokat a küzdelmeket, amelyek együttjárnak az egyes embernek az Istenben való ujjászületésével, nem lehet átugrani úgy, hogy csak építsük bele az egyház falaiba azzal a számítással, hogy ott úgyis megtalálja majd a helyét és jó helyen lesz.

Ahol ezt megpróbálták, vagyis ahol a közösség épületét, az egyházat úgy akarták felépíteni, hogy az építőköveknek, az egyes embereknek arra való előkészítését nem vették komolyan, ott ennek mindig megadták az árát. Az építés nem mehetett végbe zajtalanul. A kövek nem illeszkedtek jól egymás mellé és nem sikerült a falakat felhúzni. Erőszakot kellett alkalmazni. Lépten-nyomon elő kellett venni az éles, kemény szerszámokat. És felhangzott az éktelen kopácsolás lármája ott, ahol szent csendességnek kellett volna uralkodnia.

Nekünk más az eszményünk. Nekünk olyan egyének kellenek, akiknél az Isten már elvégezte a maga leglényegesebb munkáját: kifaragta őket az Ő céljaira alkalmas élő kövekké, akármilyen keserves harcokat jelentett is ez az ő egyéni életükben. Olyanokból reméljük lelki házunk épülését, akik készen kínálkoznak erre: itt vagyok, mert tudom, hogy itt az én helyem is a többiek sorában, vallom az ő hitüket, vállalom az ő küldetésüket. Ez biztosítja itt a földön annak az épületnek összhangzatos, nyugalmas, szépséges növekedését, amelyben valóban az Isten lakik.

III.

Ha pedig ezért a meggyőződésért azzal vádolnának bennünket, hogy mi az egyéni önkényt szabadítjuk fel az egyéni önálló nitnek ilyen hangsúlyozásával, és végül zűrzavart támasztunk ott, ahol különben a közösségnek fegyelmező ereje érvényesülhetett volna: erre is megadhatjuk a feleletet alapigénk alapján. A külön-külön kifaragott kövekből Jeruzsálemben nem összevisszahányt kőhalom lett, hanem a legnagyobb csendességben is szép rendben egybeilleszkedő falak épültek. És pedig azért, mert a kövek kifaragása nem ötletek és szeszélyek, hanem gondos tervek szigorú útmutatása szerint ment végbe. Az építőmesternek elgondolásában és rajzában minden kőnek előre meg volt határozva a helye és ahhoz képest az alakja is. A kalapács, a fejsze és minden vasszerszám engedelmesen követte ennek a tervnek a parancsait. Az így kifaragott alkotórészek csendes összeillesztéséből nem származhatott zűrzavar, hanem csak összhang, rend és szépség.

A gyülekezet lelki épülését is azért merjük nyugodtan feltenni az egyéni lélek hitére, mert hisszük és valljuk, hogy Istennek megvan az öröktől fogva elgondolt és elvégzett akarata az egész épület és annak minden része számára. Amikor Ő bennünket munkába vesz, ezt a predestinált tervét dolgozza ki bennünk. Ne féltsük hát az Ő munkáját attól, hogy zűrzavarba fullad! Rábízhatjuk az eredményt. Nem fog Ő szégyent vallani vele.

Hiszen az a faragás, amelyet rajtunk elvégez, éppen nem kedvez a mi egyéni vágyainknak és szeszélyes hajlandóságaink-

nak. Azért használja kemény szerszámaikat, hogy azok sújtása alatt addig töredezzék az énünk büszkesége, hiúsága, önkényesége, makacssága, míg végre meghódolunk az Ő parancsoló akaratára előtt! Ez a lényege a bennünk külön-külön végbemenő kiformáltatásnak: mi, akik minden áron a magunk feje szerint akarunk élni, lassanként tudomásul vesszük azt, amit Ő rendelt el felőlünk és átengedjük magunkat ennek a reánk szabott magasabb akaratnak. Ha eleinte még a mi úgynevezett „vallásunk” is csak abban áll, hogy Őt próbáljuk megvesztegetni és rábírní, hogy hozzánk igazítsa akaratát, végül megfordul a viszony: felnyílik a szemünk az igazságra, hogy nem mi teremtettük Őt, hanem Ő teremtett minket s ezért Ő rendelkezik mívelünk, nem pedig mi Ővele. Ha pedig emiatt rúgódozunk ellene, mintha gonosz ellenségként törne ránk, Ő addig állítja elénk újra meg újra örök szerelmének képét és zálogát a megfeszített és értünk vérző Krisztusban, míg csak meg nem tanulunk — bízni Őbenne. Egyszer aztán megértjük, hogy sem égen, sem földön nincsen senki, aki ennél jobban szeretne minket, s akkor szégyenkezve, bűnbánattal átengedjük magunkat az Ő kezének. Hadd véssen, hadd vágjon, hadd formáljon szabad tetszése szerint. Nem ismerünk már nagyobb jót, magasabb kiváltságot, mint ez: alkalmassá válni arra, hogy elfoglalhassuk helyünket az Ő terveiben; használhatóvá lenni az Ő épülő háza számára, úgy amint abban Ő eltervezte és kijelölte a mi szerepünket.

Így történik aztán, hogy akik ezt átérték, ha külön utakon indultak is el, végül találkoznak és együvé illeszkednek. Ha önálló hitű emberek is, nem egymáson keresztül-kasul halmozódnak együvé, hanem a közösség ékes összhangjába épülnek bele.

*

Az ilyen összhangzatos közösségnek csak egyik gyönyörű próbája az, amikor felmerül a templomépítésnek a feladata. Ebben is ki kell, hogy tűnjék: mennyire egy akarattá tud összerendeződni százak és ezrek akarata egyszerűen azáltal, hogy felismerték és elfogadták az Isten akaratát, amelyet felőlük elvégezett. Bizonyára így lesz nálunk is, akik felől nyilván úgy tervezte el Ister, hogy hajlékot emeljünk az Ő dicsőségére.

Befejezésül alkalmazzuk még röviden erre a tárgyra is alapigénk tanítását: a mi templomunk épülésének is hasonlatosnak kell lennie a jeruzsálemi temploméhoz. Természetesen nem a szó szoros értelmében. A mai építési technikának mások az eszközei és módjai. Zaj nélkül nem tudja elvégezni a dolgát. Majdan megépülő templomunk szomszédságát ettől a kellemetlenségtől meg nem kímélhetjük. De meg kell majd ismétlődnie a jeruzsálemi példának annyiban, hogy amikor rá kerül a sor a mi templomunk megépítésére, az már csak befejezése legyen a munkának.

és már szinte csak magától mehessen végbe, minden zajos erőfeszítésünk nélkül.

Nem akkor kezdődik meg a mi templomunk építése, amikor majd a fuvarosok lerakodnak az állványozás gerendáival, vagy amikor a földmunkához megteszik az első ásó-vágást. Az már csak a befejezés lesz. A kezdetek sokkal előbb lejátszódnak. S az igazi, nehéz munka ott a helyszínén nem is lesz látható. A kezdet és a folytatás ránk vár, mindnyájunkra: a nagy kőbányában, a többbezernyi egyháztagok tömegében kifejteni a köveket, azt az érdeklődést, felelősségérzetet, áldozatkészséget, elszánt, imádságos akarást, amelyből a templom megépülhet.

Ha ezt jól elvégezzük, akkor a többi, a fizikai templomépítés olyan lesz már, mintha álom volna. Ha az építők még oly nagy lármát vernek is, a mi lelkünk áhítatos csendben néz majd fel az emelkedő falakra: ime testet öltöttek az imádságaink!

A MAGUNK ODAADÁSA.

— Advent első vasárnapján, 1935. dec. 1-én. —

Lectio: II. Kor. 8, 1—9.

Textus: „Nem, amiképen reméltük,
hanem önmagukat adták először az Úr-
nak . . .“ II. Kor. 8, 5.

Kell-e vajjon előttetek igazolnom, hogy ezen az első adventi vasárnapon miért vettem fel elmélkedésünk alapígéjéül ezt a most felolvasott verset? Első tekintetre bizony úgy látszik, mintha nemcsak alapígének, hanem az egész szakasz, amelyben előfordul, távol esnék az advent ünnepi hangulatától. Prózaai dologról van benne szó. Pál apostol Görögországba utaztában áthalad Macedónián. Ott találkozik régi híveivel, előző utazásai alkalmával alapított gyülekezetekkel. S ezt az alkalmat felhasználja arra, hogy közöttük gyűjtést rendezzen a jeruzsálemi és környékbeli, ez időtájban nagy inséget látott gyülekezetek javára. Sok különbség választotta el azokat a zsidókból lett első keresztyéneket ezektől a pogányok közül megtérítettektől, akik között most Pál utazik. Annál fontosabbnak tartotta, hogy a testvéri segítség kezei nyúljanak át, ne csak a köztük levő tengerek távolságain, hanem a fenforgó elvi szakadékokon is, s az adományok, mint a szeretet üzenetvivői, szövögessék minden különbség ellenére is az összetartozás erős lelki szálait. Amikor most Korinthus felé közeledik az apostol, elküldi oda előre levelét s benne beszámol tapasztalatairól, amelyek Macedóniában késleltették, magyarázatát adva így egyúttal annak is, hogy miért kell a korinthusiaknak még mindig várniok megérkezésére, beérve egyelőre öhelyette tanítványának, Titusnak a jelenlétével, akit közéjük küldött.

Mi közé van ennek az ügynek a mi adventi örvendezésünkhöz? Azt hiszem, ti magatok is megadtátok már erre a kérdésre a feleletet. Hiszen emlékezhetek rá, hogy a felolvasott szakasz a karácsonyi örömhír hirdetésével végződik. „Ismeritek a mi Urunk Jézus Krisztus jótéteményét, hogy gazdag lévén, szegénynyé lett érettetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok.“

Az egész szakasznak a gondolatmenete hasonlítható tehát egy zárándok útjához, aki végül is odaérkezik a bethlehemi bölcső

elé s ott csodálva, imádva szemlélheti a kimondhatatlanul nagy ajándékot: hogy a dicsőség Ura, a mérhetetlen világokat átölelő gazdagság Ura, érettünk, nyomorult, elesett teremtményeikért emberré lett. A karácsonyi örömnépet várva mi is ilyen utat járunk, tekintetünket már a Bethlehem fölött ragyogó csillagra szegezve és készülve arra, hogy leboruljunk tisztességet tenni a megszületett Kisedel előtt, akiben az Örökkévalónak dicsőségét imádhathatjuk.

Mivel Pál apostol szeme is az Istennek ezen a nagy ajándékán nyugszik, miközben emberek ajándékait kéri és gyűjti, s miközben ennek eredményeiről beszámol, közelelről érinthetnek bennünket szavai éppen most. Hiszen mi is elmondhatjuk, hogy az advent megünneplésének az a legméltóbb módja, az Isten nagy ajándékának karácsonyi átérzésére az a legillőbb felkészülés, ha már előre is háladatosságra hangoljuk a szívünket és háladatosságunkat abban mutatjuk meg, hogy ami kicsiny adomány telik tőlünk, azt mi is odaadjuk. El is hangzott a gyülekezet tagjaihoz a felszólítás: Adjatok az adventi hetek alatt! Adjon kiki, amennyit és amit tud, hogy legyen egyházunknak miből megsegíteni a segítségre szoruló testvéreinket és megkönnyítenie számukra az élettel vívott keserves harcukat a téli hónapok alatt!

I.

Már most ezzel az adakozással kapcsolatban és minden más hasonló adakozással kapcsolatban egy nagyon fontos igazságra tanít meg alapigénk. Arra, hogy szép dolog, öröndetes dolog az áldozatkészség megnyilatkozása, — Pál apostol is nagy örömmel számol be arról, hogy váarakozáson felül milyen naáyszerűen megnyilatkozott a macedóniabeliek áldozatkészsége, — de van ennél valami naágyobb is. Mindenek felett annak örül az apostol, hogy a macedóniabeliek elsősorban nem is az adományait adták oda, hanem önmagukat adták. És amikor „önmagukat adták az Úrnak”, ennek következtében történt az, hogy a pénzadományait is odaadták. „Isten akaratóból” rendelkezésére állottak Pál apostolnak is (amint mondja: „nekünk is adták önmagukat”). Megnyitották kezüket és zsebüket az ő felszólítására is, mert előbb teljes valójukat már rendelkezésére bocsátották az ő Uruk-nak. Istenüknek. Isten elsősorban nem az adományainkat kívánja tőlünk, hanem a saját magunk odaadását!

Ebben a tételben kifejeztük az egész keresztyén erkölcsi felfogásnak az alapigazságát. Vagyis azt, hogy igazában sohasem szabad egyes cselekedeteket önmagukban, a cselekvő személytől elválasztva elbírálni, mert a cselekedetnél mindig fontosabb a mögötte rejlő lelkület. Egyes szép és jó cselekedetek lehetnek hasonlatosak a karácsonyára ráaggatott gyümölcsökhöz. Az

ilyen mesterségesen feldíszített fa lehet ékes látvány, és rajta minden dísznek meglehet a maga értéke. De sokkal, sokkal nagyobb, értékesebb dolog az élő fában rejlő élet, amely magától munkálkodik, hajt és gyümölcsözik! Isten is éppen ezért az egyes cselekedetek mögé nézve mindig a lélek belső titkait kutatja. „Adsz sok mindent”, — mondja, — „adsz pénzedből, idődből, erődből. Szép, jó, örvendetes, hasznos. De vajjon adod-e önmagadat? Vajjon nem rejtőzik-e adományaid mögött mégis elzárkózó, önmagának élő és éppen ezért nagyon szánandó, nyomorult lélek?” És amint már az Ótestamentumban is elhangzott az Ő felszólítása, nekünk is mondja: „Adjad, fiam, a te szívedet nékem!”

Ezzel már azt is megmondottuk, hogy a legmélyebb keresztyén erkölcsi igazsággal együtt a legmélyebb keresztyén vallási igazság is kifejezésre jut az előttünk forgó elvben. Az t. i., hogy Isten előtt semmilyen külső adománynak vagy áldozathozatalnak semmi értéke sem lehet magában véve. Isten előtt egyedül a szív belső odaadása számít. Külső adományoknak és áldozatoknak bármilyen nagy halmaza is talán csak arra jó, hogy vele alibit bizonyítson az Istentől menekülő szív s hogy látszatok palástját borítsa magára, amelyek mögött elbújhat. Ravasz az emberi szív! Úgy el tudja önmagát ámítani! Végül is elhiszi, hogy Istent is sikerült megtévesztenie! Pedig, ha még oly nagy, akár a fanatizmusig menő buzgósággal fűtött ezernyi cselekedetben mutatja az Isten felé a maga odaadásának jeleit, mind hiábavaló, ha a szíve legbelső rejtekeit megtartja önmagának. Egyetlen áldozatot ismer a mi vallásunk: azt, amelyikre Pál apostol szólít fel egy helyen. „Az Isten irgalmasságára kérek titeket”, mondja, már ezzel az unszóló, sürgető hanggal is elárulva, hogy milyen nagyon lényeges dologról van szó, mintha azt akarná mondani, hogy csak ezt az egyet ne múlasszuk el, mert ha ezt az egyet elmulasztjuk, akkor minden egyéb hiábavaló. Nos, mire unszol, mit sürget? „Szánjátok oda a ti testeteket és lelketeket élő, szent és Istennek kedves áldozatul!” Vagyis: adjuk önmagunkat! Minden egyéb majd ebből következik, de enélkül minden csak hazug látszat volna.

Milyen sokszor megfélemezünk erről! Érthető is. Hiszen a mi emberi szempontjainkból nézve a külső cselekedet a fontos. Mostani, karácsonyelőtti gyűjtésünknel is a mi szegényeink érdekében az érdekel minket, hogy lesz-e elég élelmiszersomag, elég ruhaadomány, elég tüzelőre való? Ha lesz, akkor gyűjtőakciónk eredményes volt, még ha az adakozók közül sokan egyáltalán nem adták is „önmagukat az Úrnak”. Milyen könnyű itt megállni és elfelejtkezni arról a fontosabbról, ami még hátra van!

Úgy látszik, hogy Pál apostollal is ez történt meg: elsősorban arra gondolt sokáig, hogy csak összegyűljön a segítyezéshez kívánt, mennél nagyobb összeg. És csak később látta, meglepetve

és megszegyenülve, hogy várakozáson felül gyűlt a pénz is, defakadt munkásságából ennél sokkal nagyobb, becsesebb eredmény is. „Nem amiképen reméltük”, — mondja. Pedig eleitől fogva reménykednie kellett volna abban, amit most örvendezve lát, hogy t. i. a gyűjtés a Macedóniabeliek számára nagy belső megújulásnak az alkalmává lett; hogy miközben „erejük szerint, sőt erejükön felül” odaadták a pénzüket, ebből indíttatást nyertek egész életük revíziójára, komoly, mély önvizsgálatra, és ennek eredményeként a teljes odaadásnak olyan megújulása mutatkozott náluk, hogy öröm volt nézni egyéni és gyülekezeti életüknek tavaszi felfrissülését.

Okulva ezen az eseten, határozzuk el, hogy mi mindig szem előtt fogjuk tartani ezt a nagyobb eredményt is, amely felé törekednünk kell. Gyűjtsük az adományokat most is, máskor is. Gyűjtsük, ha majd rákerül a sor a templomunk megépítéséhez szükséges nagy összegek előteremtésére. És ne csak gyűjtsünk, hanem adjunk mi magunk is „erőnk szerint, sőt erőnkön felül”. De leghőbb vágyunk az legyen, hogy a mi Urunknak Istenünknek odaadott szívú gyermekei legyünk, akiknek áldozatkészsége nem alkalmi megnyilatkozás csupán, hanem az egész életen áthúzódó szeretetnek, hódolatnak, háladatosságnak a megpecsételése!

II.

Milyen titokzatos, milyen nagy dolog ez az önmagunk odaadása! Ha az ember kissé elmerül abba, hogy mit jelent ez, órák-hosszat tudna róla beszélni. Most csak hadd mutassak rá arra, hogy ez az emberi életnek csúcspontja, ahol éppen ezért ellentétes irányba szétfutó vonalak találkoznak. Együtt találunk itt olyan ellentéteket, amelyek egyebütt nem egyeztethetők össze, amelyek körül évezredek óta folyik a vita a legnagyobb gondolkozók között. Ki ezen, ki azon a párton foglal állást, de soha nem értik meg egymást; úgy látszik, hogy mindkét félnek igaza van és mégis az egyiknek az igazsága kizárja a másikét. Igen, mert lent vannak a hegy tövében. De amikor felérkeznek ide a csúcra, ahol az ember önmagát odaadja Istennek, akkor találkoznak egymással.

Szabad az ember akarata? Hát hogyan volna szabad! Megkötött, meghatározott, determinált lény az ember? Hogyan volna az! Mind a kettő igaz és együtt igaz.

Az ember szabad. Mert amikor odaadod magadat Istennek; amikor boldog hódolatban elmondod ezt az imádságot: „Uram, ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied. Rendelkezzél velem Te és a szívem minden dobbanása, a szám minden mondása, az erőm minden megnyilatkozása szolgálja a Te dicsőségedet. Ne legyek én más, mint szerszám a te kezében, amellyel szabadon

munkálad a Te céljaidat!" — akkor tudod és érzed, hogy szabad vagy. Ki ne élt volna át ilyen pillanatok? Ezekben a pillanatokban mi sem bizonyosabb, mint az, hogy nem vak bábok vagyunk, amelyeket akaraton és tudaton kívül külső erők mozgatnak. Életünk a magunk kezében van és mint valami szent ajándékot felemelhetjük, felajánlhatjuk Istennek. Rendelkezzünk magunkkal, odaadjuk magunkat.

De mire adjuk magunkat? Arra, hogy az övéi legyünk, Ő rendelkezék velünk, Ő tartson hatalmában minket. Tehát szabadok vagyunk, — de arra, hogy az Ő rabjai legyünk. Más szabadság nincs. Minden más szabadság csak képzelődés. Aki ettől a rabságtól félti az életét és fenn akarja tartani Istennel szemben a maga függetlenségét, — az a legnyomorultabb rab. Ő is kénytelen odaadni magát. Milyen sokféleképpen oda tudják adni magukat az emberek! De ez az odaadás nem a szabad akarát döntése. Ez elsodortatás, viharos szenvedélyektől való elragadtatás, zsarnoki szokások gyepelőjében való robotolás, a körülmények kényekedve szerint való hányattatás.

Egyetlen igazi szabadság van: odaadni magunkat Istennek. Ebben az önként elismert és elvállalt rabságban virul ki az emberi lélek minden magasabbrendűsége, igazi méltósága, világleletti rendeltetése. De jól értsük meg, mit jelent magunkat így Isten tulajdonába adni. Nem egyéb történik ilyenkor, mint készséges elismerése egy olyan tényállásnak, amely különben is tényállás. Olyasvalamit adunk oda Istennek, ami amúgy is az övé. Mert ebből az egész nagy világból semmit sem vihetünk elébe, amivel bármit is hozzáadhatnánk az Ő gazdagságához. Hiszen az ég és a föld és annak teljessége mind az Ő teremtménye és Őbenne áll fent. Mi is mindenestől az övéi vagyunk. Minden lehelletünket Ő diktálja és a szívünk egyet sem doboghat tovább, mint ameddig Ő engedi. Minden hajunkszálát Ő tartja számon és mindenestől az Ő kezében van az életünk. Csak arról lehet szó, hogy erre a tényállásra mi rámondjuk azt, hogy ne is legyen más-kép sohasem, mert az Ő kezében vagyunk a legjobb helyen; az Ő tulajdonának lenni a legfőbb jó, amit magunknak kívánhatunk; ha az Övéi vagyunk, azok is akarunk maradni örökké!

Tehát olyan függésnek a boldog, készséges elismerése ez, amelynek a láncait úgy sem tudjuk elszaggyatni, de amelynek a láncait sokan kínlódván csörgetik és magukat véresre gyötörve próbálják lerázni. Mi nem lázadozunk ellene. Mi hálásak vagyunk azért, hogy az Ő uralma alatt állhatunk. Örömmel valljuk, hogy joga van ránk tenni a kezét úgy és akkor, amint és amikor akarja. Engedjük, sőt kívánjuk és kérjük, hogy rendelkezék velünk szabad tetszése szerint. És megfogadjuk, hogy az életünk végéig az Övéi akarunk lenni, bármit végez felőlünk.

Észreveszitek, úgy-e, hogy milyen nagy dolog, — hogy az életünk legmagasabbrendű aktusa ez, — magunkat odaadni Isten-

nek. Nem is egyszeri aktus ez, — mert hiszen nem egyszer akarunk csak felemelkedni ennek a csúcshoz a magasságára. Állandóan megújuló aktus kell hogy legyen, hogy életünk a magaslatokon való állandó járássá váljék. A macedóniabeliek sem akkor adták oda magukat először és utoljára az Úrnak. Elkezdették ezt már akkor, amikor keresztyénekké lettek; most, Pál látogatásakor — ki tudja hányadszor — ünnepélyesen megismételték; és az életük végéig bizonyára még sokszor újra átérték ezt a csodát: a szabadságról való lemondásban kínálkozó felszabadulást, az életnek odaadásában az életnek megtalálását...

III.

Nem egyéb ez az állandó életgyakorlattá váló legnagyobb emberi aktus, mint az Evangéliumnak gyümölcse. Pogányok életében ilyesmi nincsen. Akik nem ismerik Istent úgy, mint ahogy a mi Urunk Jézus Krisztus Evangéliumában nekünk megjelentette magát, azok nem adhatják oda magukat Őnek. Az életünknek ez az odaadása csak válaszadás arra, amit Ő mondott, amit Ő adott, amit Ő cselekedett, úgy amint azt az „örömet hirdető” ígéből tudjuk. És itt újra bekapcsolódik elmélkedésünk a karácsony-közeli gondolatvilágba. Mi azért adhatjuk magunkat oda Őnek, mert tudjuk, hogy milyen nagy az Ő ajándéka, amelyben Ő adta először Önmagát minekünk. Előbb Ő jött elő megfoghatatlan lényének titkaiból, Ő közelgetett mihozzánk, Ő tárta fel előttünk örök szívét az Ő egyszülött Fiában. Erre felelünk mi a magunk odaadásával.

Megismertük Őt, mint teremtő és világokat kormányzó Atya Istent, aki mindeneket szeretetből fakadó végzése szerint a legjobban intéz. Megismertük, hogy jó és balszerencsénk nem vakors szeszélyeitől függ; nem a véletlen üzi velünk kegyetlen játékát, amikor néha felkapnak az élet hullámai a magasba és mi a napfényben sütkérezünk, máskor meg megnyílnak alattunk a sötét mélységek és mi menthetetlenül alámerülünk, hanem örömminket-gyászunkat minden pillanatban jóságos kéz igazgatja. Ha ezt nem tudnók, hogyan adhatnók oda magunkat Őnek? Ellenkezőleg, csak arra igyekeznénk, hogy valamiképen kiragadjuk életünket a kezéből. Féltünk a boldogságunkat Őtől! Óh, pogány szívünk mindig kiújuló érzései! De amíg világosan ragyog fölöttünk az Ő ismeretének fénye, boldogan nézünk fel az égre, ahol a mi Atyánk él és uralkodik, akinek hatalma van mindennek felett, mi felettünk!

Megismertük Őt úgy is, mint Szent Lélek Istent, aki ebben a világban, annak minden romlása és zűrzavara között kiárasztva erejét emberi szívekbe, szakadatlanul folytatja a maga ujjáteremtő, rendező, tisztogató, világmegszentelő munkáját. S amikor érezzük serkentéseit, indításait, nyugtalanító feddéseit, ví-

gasztáló biztatásait, — hogyan adnók oda magunkat neki? „Jövel, Szent Lélek Ūr Isten!” — ez az imádságunk. „Kinyitom előtted ajtómat. Legyen szívem kicsiny kamrája a te szállásod. Végy hatalmadba és tégy templomoddá. Végezd bennem és általam áldott munkádat szabad jótetszésed szerint!”

És megismertük az Ő szerelmét amaz Egyetlenben, a Fiúban, aki közöttünk járt, szolgált, mindenkivel jót tett és végül odaáldozta magát a keresztnak fáján. Itt valóban végképen bizonyossá válik előttünk, hogy Ő önmagát adja nekünk. Ez a látvány, a golgotai kereszt látványa, az, amellyel egyszer szembe kerülve nem tehetjük többé azt, hogy sötét arccal elfordulva odábbálljunk, a magunk önállóságát féltve elmeneküljünk, hogy ne legyen néki felettünk hatalma, ne avatkozzék bele életünkbe és ne vonjon minket az Ő akaratának rabságába. Ellenkezőleg: itt le kell raknunk fegyvereinket; el kell szégyelnünk magunkat sokáig makacsul vívott ellenszegülő harcainkért; és meg kell hódolnunk előtte. Itt nem mondhatunk mást, mint: „Uram, a vér, amelyet ontottál, drága fizetség volt. Elismerem, hogy megvásároltál engem ezen a nagy áron. A tied vagyok. Hadd legyek az mindörökké!”

Megterült számunkra ez első adventi vasárnapon az Ūr asztala. Rajta a kereszten megszaggatott, megtört testnek egyszerű jegye, a kenyér. Rajta az érettünk készségesen kiontatott vér egyszerű jegye, a bor. Újra felénk hangzik ezekből az egyszerű jegyekből az Ő szava: „Ezt tettem értetitek, — egyenként és együttvéve mindnyájatokért. Lássátok, én odaadtam magamat, és most is odaadom magamat tinétek. Hát ti?” És mi adventi lelkünk minden ünnepi érzésével csak azt felelhetjük erre: „Itt vagyunk, hogy magunkat néked adjuk, Urunk! Fogadd el ezt az ajándékot kegyelmesen!”

*

Odaadjuk neki készségesen ezt is, azt is, esetről-esetre, úgy amint a szükség és az alkalom kívánja, amint majd elérkezik hozzánk egy-egy hívó, kérő szózat. Szívesörömet meghozzuk az áldozatot, amikor életünk egy-egy darabkáját kell odaadnunk, egyszer megfélelve a falatunkat, másszor elhalasztva egy ruha megszerzését, amelyre kíváncztunk; egyszer valamilyen szolgálatot vállalva másokért, amikor ugyanazokat az órákat a magunk szórakozására fordíthattuk volna, máskor belenyúlva a zsebünkbe és odaszentelve az Isten oltárára azt a pénzt, amit sok egyébre is elkölthettünk volna.

De ezek hadd legyenek másodrendű dolgok. Hadd legyenek csak jelképek s a fontos az legyen, ami ezek mögött van, ami ezeknél sokkal nagyobb dolog: hogy mi magunkat adjuk és adjuk mindig újra Őnek. Mint ahogy egy városba elérkező uralkodó elé kiviszik és átadják a város aranykulcsát. Nem a régi ereklje

felajánlása a fontos. Az csak jelképezi, hogy a városnak egész lakossága a fejedelem alattvalójának érzi magát és hódolattal hajlik meg előtte. Vagy mint ahogy régente a győztes hódítók elé szokták vinni a legyőzött országnak egy kosárnyi földjét, egy korsónyi vizét. Nem maga az ajándék volt az értékes. Az csak jelképezte, hogy átadják az egész országot, rendelkezzenek felettük a győzők.

Erre a teljes meghódulásra, a magunk teljes odaadására legyen alkalom ez az első adventi vasárnap, az úri szent vacsorával való élésünk, egész ünnepi előkészületünk!

ÖRÖK KIRÁLY.

— Advent második vasárnapján, 1935. dec. 8-án. —

Lectio: Luk. 1, 26—38.

Textus: „Az ő királyságának vége
nem leszzen.” *Luk. 1, 33.*

Az evangéliumok első lapjain található ezeknek a történeteknek, amelyek a mi Urunk Jézus Krisztus születését megelőző eseményeket mondják el, különös varázsuk van. Önkéntelenül megfogják nemcsak a hívő embernek lelkét, hanem mindenkiét, aki fogékony a szépség iránt. Egyesül bennük a kicsiny dolgok búbája a hihetetlen nagy dolgoknak a fenségével.

Az angyali híradásnak felolvasott története is egy kicsiny otthon szerény szobáskájába vezet el bennünket. Az Istennek alázas, egyszerű szolgálóleányáról van benne szó. Nincs rajta más ékesség, mint orcáján az ifjúság üde hamva, szemében a tiszta lélek csillogása. És ebbe a kicsiny szobába, ehhez az egyszerű hajadonhoz jön el véghetetlen mennyei fényességekből az angyali követ, mint amikor a világűrnek szédítő távolságain át száll, száll a napnak sugara nyári napon, hogy erdők mélyén a fák alatt, a fű között rásüssön az Istennek egy kicsiny bogárkájára és az felcsillan hasson fényében! Milyen nagy távlatok nyílnak ennek a kicsiny szobának az ablakából! Milyen nagy dolgoknak az apró kezdetei csiráznak itt!

Igéret hangzik el, hogy fogantatni fog és születni fog egy kised, aki az Istennek Felkentje lesz; Messiása lesz a világnak. Király lesz és uralkodni fog. Örökségül fogja birni az Ő atyjának, Dávidnak a trónját. De aztán kitűnik, hogy ez a királyság, ez az ország, amelyet a megszületendő király elhoz e világba, nem fogható semmilyen földi királysághoz és országhoz. „Az Ő királyságának vége nem leszzen.” Itt kezdődik ebben a világban, itt növekszik és itt hatalmasodik el, de belenyúlik az örökkévalóságba!

Tegyük mai adventi elmélkedésünk tárgyává a mi Urunk Jézus Krisztus királyságának ezt a soha véget nem érő, örökévaló dicsőségét, amelyről az angyali követ adventi ígérete szól.

I.

„Az Ő királyságának vége nem leszen“, — mert Ő maga, a Király, nem veszítheti el királyi méltóságát. Soha nem dőlhet meg az Ő királyi jogcíme. Más uralkodóknak az illetékessége felett támadhat vita, jelentkezhetnek trónkövetelő vetélytársak, akik az Ő uralmuk jogosságát tagadásba veszik és a maguk jogigényét szegezik annak ellenébe. Amint forognak az idők, megdőlhetnek a leghatalmasabb birodalmak is, egyszerűen azért, mert akik felettük a kezükben tartják a hatalom gyeplőit, lassanként elvesztették ehhez a jogukat. Nincs már alapja annak, nincs már értelme annak, hogy tovább is ők uralkodjanak.

De ez a Király örök király. Az Ő királyságán nem változthat az emberek változó véleménye, az idők múlása, a körülmények átalakulása. Mert Ő nem ebből a világból nyerte királyi méltóságát. Őt nem népszavazás emelte trónjára. Nem emberek lelkesedése, belátása, közakarata koronázta királlyá. Előbb volt Ő király, mielőtt emberek lettek volna. Ez a világ nyugszik teremtésétől fogva az Ő királyságán, és nem az Ő királysága nyugszik ezen a világon. Ő, a Messiás, onnan jött, ahol a mi létünknek az eredetei vannak. Ő az öröktől fogva az Isten kebelében élő Fiú, és hogy ez a világ teremtett és hogy annak koronájaként mi emberek itt vagyunk, az azért van, hogy bennünk az Ő képe és hasonlatossága kiformáltassék. Ő volt a minta, mi a parányi, gyarló másolatok.

Ez azt jelenti, hogy amíg az ember ember lesz, addig az Ő királysága nem dőlhet meg.

Jöhetnek idők, támadhatnak áramlatok és hangozhatnak hangok, amelyek el akarják utasítani az Ő királyságát. Megtörténhetik, hogy nyugati népek megtagadják Őt azon a címen, hogy egy keleti nép fiaként jelent meg e földön, mint ahogy az is megtörténhetik, hogy keleti népek megtagadják Őt azért, mert hozzájuk a nyugati népektől érkezett el a róla szóló híradás. Megeshetik, hogy az embereknek ilyen vagy amolyan fajtája nem magának valónak vallja Őt. De ilyenkor sohasem az emberi léleknek a legmélyebb hangjai szólalnak meg. Ilyenkor felizgatott, elfogult idők felületes emberei beszélnek. Mert amikor lehiggad az emberi szív s az önmagára eszmélés legmélyebb pillanatait éli át, legyen bár nyugati, vagy keleti, ehhez vagy ahhoz a fajtához tartozó, rég letűnt korokban élő, vagy modern ember szíve, mindig megtalálja a saját lelke mélyén a Krisztusnak belerajzolt, kitorolhetetlen képét, az Ő örökké megálló királyságának a magában hordott fundamentumait.

Még inkább elgondolható az, hogy az emberek különböző csoportjai összekapnak egymással Őrajta, mindegyik a magáénak követelve Őt. Lehetnek idők, amikor a hagyományos rendhez ragaszkodók Őreá esküsznek, mert Őbenne látják a leg-

főbb biztosítékát mindennek, ami előttük szent és megőrzendő; s ugyanakkor a forradalmárok is a magukénak vindikálják Őt, mint egy korhadt világ leghathatósabb robbantó elemét s egy jobb rendnek a legbiztosabb úttörőjét. De ez is csak azt bizonyítja, hogy Ő mindenkié és a legkülönbözőbb emberek is rokonnak érzik Ővele a lelkük legjavát.

Nem jöhet olyan idő sohasem, amely elavulttá tehetné az Ő királyi méltóságát. Ha csak egészen más világot nem teremt valaki, amelyben más lesz az égi testek pályája és más lesz az élet titkos szerkezete; ha csak az ember helyett valaki egészen másfajta lényt nem állít elő, amelynek mások lesznek a vágyai és törekvései és amely másban találja meg az élete boldogságát és elrendeződését! „Az Ő királyságának vége nem lesz!”

II.

Örökkévaló ez az Ő királysága azután azért is, mert örök érvényűek az Ő törvényei. „Az Ő királyságának vége nem lesz”, mert az, amit Ő nekünk parancsol, amit minden szavával és élete egész példájával elénk szab, mint követendő elvet, soha nem évülhet el.

A történelem folyamán váltogathatják egymást különféle uralmi rendszerek, más-más elvek alapjaira felépített országok és birodalmak. Ideig óráig úgy látszhatik, hogy ezek az alapok s ami rajtuk felépül, mindenkorra megáll, — mert a történelem órája lassan jár. Néha évszázadokon, évezredekken át dacol egy-egy rendszer minden viharral. De az épület lassaként mégis csak málladozik. Éppen az, ami olyan szilárdnak látszott, voltaképpen csak megmerevedett volt. Sokáig érvényben állott törvények felett, amelyek a maguk idején nagyon jók lehettek, lassanként mégis elmúlt az idő. Az élet változásai mégis csak kimoszták az alapzatokat. És végül összeomlik a leghatalmasabb uralmi rendszer is.

Azonban az Ő törvényei mindig igazak és érvényesek maradnak. Nagyon egyszerű törvények ezek. Ő maga az Ótestamentumból idézett szavakkal így foglalta össze őket: „Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből, minden te erőddel” és „szeresd a te felebarátodat, mint tenmagadat”. Két nagy parancsa van tehát számunkra: „Ember, ne felejtse el soha, hogy az Istené vagy mindenestől fogva” és a másik: „Emberek, ne felejtsetek el soha, hogy egymáséi vagytok!” Ki törölhetné el ezeket a törvényeket a világnak rendjéből, a mi életünk szerkezetéből? Ezek az egésznek alapjai és tartó oszlopai mindörökké!

Az idők folyamán változhatnak a Krisztus híveinek a felfogása is sok mindenről, megváltozhatnak közerkölcsiségüknek az irányelvei, törekvéseiknek a célkitűzései. Másképp értelmezi

talán az ókor keresztyén embere, másként a középkor keresztyén embere, és megint másként a jelenkor és az eljövendő idők keresztyén embere: hogy mit is jelentenek Krisztusnak ezek a parancsai. Megtörténhetik, hogy egy-egy korszaknak a felfogása megkövesedik, nem tart lépést a változó idők új szükségleteivel. Ilyenkor beszélünk a keresztyén egyház elhanyaglásáról, a keresztyénségnek a csödjéről, — mert úgy látszik, hogy Krisztus szava már nem mond semmit, nem a ma kérdéseiről beszél, nem nyújt megoldást az élet által előtérbe tolt új problémákra. De nem a Krisztus törvényei évültek el ilyenkor sem, csak mi maradtunk el korunk mögött azoknak megértésében. Mert amikor a világ hátat fordít egy letűnt kor keresztyén gondolatának és elindul, hogy megkeresse a kivezető utat a maga bonyodalmaiból, végül mégis csak megint oda kell folyamodnia Őhozzá: „Vezess Te bennünket, mert egy egészen megváltozott helyzetben is csak az lehet a dolgunk, hogy jobban szeressük Istent és jobban szeressük egymást, ebben pedig nincs más mesterünk, aki Hozzád fogható volna”.

Lehet, hogy az egyik korszakban Istent szeretni annyit jelent, mint hátat fordítani a világ minden kínálkozó előnyének, mert a világot úgy át meg át itatta a bűnnek metyege, hogy aki Istent szereti, menekülni kénytelen a hiúságnak ebből a vásárából, a belpoklosoknak erről a tanyájáról, ki az erdők magányába, a puszták csendjébe, a kolostorok tiszta áhítatába. Máskor lehet, hogy az Istent szeretni éppen ellenkezőleg azt jelenti, hogy el kell foglalnunk minden helyet, amely a világban kínálkozik, meg kell ragadnunk minden gyeplőt, amellyel a világ sorsát irányíthatjuk, bele kell vetnünk magunkat a világ minden ügyes-bajos dolgába, hogy benne az Isten nevének megszenteltetéséért és akaratának diadaláért küzdjünk. Voltak korok, amelyekben Istent szeretni annyit jelentett, mint búcsút mondani fényes templomoknak, ragyogó székesegyházak ősi csarnokainak és elvonulni katakombákba, mocsarak szigeteire, hegyek rejtekeibe, mert ott szabadabban, tisztábban lehetett társalkodni az Istennel. Viszont vannak idők — és reánk is ilyen idő köszöntött, — amikor Istent szeretni annyit jelent, mint kövekbe is beleépíteni az Őrála való hitvallásunkat, méltó hajlékot emelni az Ő tiszteletének és az Ő érette folytatott munkának. Ezerféle formát ölthet az Isten iránt való szeretet, de lényegében mindig ugyanaz a törvény: egész valónkat boldogan odaszentelni az élet apró céljai felett uralkodó végső célnak: az Ő dicsőségének.

Ugyanígy vagyunk a felebaráti szeretet törvényével is. Hányféle arcot öltött ez is már az idők folyamán! Volt idő, amikor annyit jelentett, mint alamizsnálkodni; úgy amint az embernek útjába akadt a nyomor, az éhség, a mezítelenség, a betegség, az árvaság; segítséget nyújtani, megosztani a betevő falatot, megnyitni a fűtött otthon ajtaját. Jött idő, amikor kitűnt, hogy

csak ennyit tenni, a legkegyetlenebb embertelenség volna, mert emberek ezreinek a szenvedésein morzsákkal többé nem lehet segíteni. A felebaráti szeretet most már intézményes munkát és rendszeres gondozást követelt. Árvaházaknak, kórházaknak, szeretetházaknak, nevelőintézeteknek stb. egész hálózatát kellett kiépíteni, a segítségre kész áldozatos szeretetnek szervezett összefogásával, — hogy alaposan lehessen segíteni. És közeledik most felénk ismét egy újabb korszak, amely úgy fogja látni, hogy csak ennyit tenni szívtelen játék, — mert mi más volna közömbösen nézni az élet pusztító harcait, hogy azután irgalmasan felszedhessük az áldozatait, az elesettjeit? A felebaráti szeretet kezdi már azt jelenteni, hogy egész társadalmi berendezésünket úgy kell átalakítani, hogy már eleve elhárítsuk azt a veszedelmet, hogy a munkanélküliségnek, a kenyértelenségnek, az ellátatlanságnak olyan tengere borítsa el a népeket, mint amilyenben ma fuldoklunk.

De bármint változzék is a törvény értelmezése nemzedékről nemzedékre, a lényege ugyanaz marad: ember és embertársa elválaszthatatlanul összefügg egymással s ezt az egymásra utalt-ságot érvényesítenie, vagyis egymást szeretnie kell.

Ezek helyett az alaptörvények helyett senki nem adhat mást, jobbat, igazabbat. S ezért „az Ő királyságának vége nem leszen”.

III.

De „nem leszen vége” azért sem, mert nem dölhet meg az Ő hatalma. S az uralom végeredményben nem a jogcímnek és nem a kiváló, jó törvényeknek, hanem a hatalomnak a kérdése. Tudja-e vajjon jogcímét érvényesíteni, keresztül tudja-e vinni törvényeit? — ezen fordul meg az Ő királyságának a szilárdsága. Nos, az Ő királysága megáll mindörökké, mert micsoda hatalom mérkőzhetik az Övével?

Ahhoz, hogy az Ő hatalmát félteni kelljen ennek a világnak akármilyen hatalmától is, elsősorban is az volna szükséges, hogy Ő és mások egy szinten álljanak, hogy Ő is földi hatalommal lépjen fel. De mivel az Ő hatalma nem földi hatalom, hanem valami egészen más, nem is érhet föl hozzá a többi. Ezt persze csak az érti meg, akinek a lelke megvilágosodott az Ő Lelkétől, — akinek a szeme megnyílt nem evilági, örökkévaló valóságok meglátására. Mert a közönséges látás előtt úgy jelenik meg Ő, mint gyöngesség, törékenység, tehetetlenség. Ezért érezte olyan sokszor Pál apostol, hogy az, amit ő Krisztusról hirdet, amint „bolondság” a bölcselkedésre hajló görögök előtt, ugyanúgy „botrányosság” a zsidók szemében. Mert ők nem ilyen Messiást vártak. Ők az Isten hatalmának egy földi királyban való megnyilatkozását várták. Nekik olyan földre szállott csodajel kellett,

amely harcra kelve e világ minden hatalmasságával úgy sugározza szét erejét a föld népei között, hogy szemlátomást osztó és eltiporja az Isten ellenségeit. Ezzel szemben milyen „erőtelenység” az, amit Krisztusban látunk! Ő az „Istennek báránya”, aki áldozatul vitetik a mészárszékre, tiltakozás és ellenkezés nélkül engedi át magát ellenségeinek kezébe, hogy odaszegezzék a fára. És azóta is úgy van, hogy ahol az Ő Lelke testet ölt, ahol évszázadról évszázadra megjelenik az Ő ereje gyenge emberekben, — azok sohasem földi fegyverekkel mérik össze ezt az erőt az ellenséges erővel és mindig százszor inkább készek sebeket elszenvetni, mint sebeket ejteni.

Mégis erről az „erőtleniségről” vallja Pál apostol, hogy „hatalmasabb az emberek erejénél”. Minden arany és elefántcsont trónnál magasabbra emelkedik a változó világ hullámverése fölé az a keresztfa, amelyen Ő a legalávalóbb gonosztevők számára fenntartott halált elszenvedte. Azoknak az átszegezett kezeknek a kitárt hívogatása ellenállhatatlan. Annak a tövissel koronázott főnek a néma fönsége előtt porba kell hullania a legádázabb ellenségnek is. Hogy is törhetné össze ezt a hatalmat akármilyen emberi támadás? Hiszen éppen abban van az ereje, hogy mindent elszenved! Mindent elszenved és mégis — szeret! Itt végül is minden fegyvert le kell rakni és mindenkinek meg kell hódolnia.

„Az Ő királyságának vége nem leszen”. Egymással harckelő, vetekedő országok élhetik a maguk változatos történeti életét. Az is, amelyik ma a leghatalmasabb, szemben találhatja magát holnap egy még hatalmasabbal. Az égig emelkedhetik az egyik, de egyszer eléri hatalmának tetőfokát és ott megtörik hullámának ereje, hogy aztán tarajos habjai visszaenyésszenek a nagy tengerbe és helyükbe új hullám emelkedjék. Csak idő kérdése, hogy mikor érkezik el egy-egy földi hatalom lehanyatlása. Eleve meg van már pecsételve a sorsa. De a habzó vizek állhatatlansága felett rendíthetetlenül áll az Ő keresztje. „Az Ő királyságának vége nem leszen”.

IV.

Végül azért is örökkévaló az Ő királysága, mert örökké megmarad az Ő népe. Hiszen a birodalmat, a királyságot végeredményben az alattvalók alkotják. Mit érne úrnak lenni bármily nagy kiterjedésű föld felett, ha az lakatlan pusztaság? Uralkodni csak alattvalók felett lehet. S ha már most megnézzük az Ő országának polgárait — megint csak elcsodálkozva kell mondanunk: „az Ő királyságának vége nem leszen”.

Földi birodalmak időről-időre kénytelenek megrendezni a maguk népszámlálását és aggódva kell megnézniük: mit mond statisztikájuk a nép szaporodásáról? Mert ha kevesebb a nép ma, mint tíz évvel ezelőtt, s ha újabb-újabb próbák azt mutat-

ják, hogy az apadás egyre tart, vagy akár csak azt, hogy a gyarapodás csökkenőben van, akkor az az ország már a megsemmisülés lejtőjére jutott. Azonban az Ő királyságának nincsenek ilyen aggodalmi, — mert az Ő királyságában nincsen halál! Földi királyságokban állandóan pusztul az eleven anyag, amelyből felépültek: az emberek. Azért olyan sorsdöntő kérdés rájuk nézve, hogy vajon nő-e szakadatlanul elegendő új hajtás a régi helyébe? De ebben az országban, az Ő országában nem úr többé a nagy rém, a halál. Ezért az Ő népe sohasem fogyhat, csak gyarapodhatik, amint mindig újabb jövevények kérnek bebocsátást, hogy az Ő királyságának az áldásaiban élhessenek. Innen elmennie nem kell többé senkinek. Akik itt megtelepszenek, azok örök telepesek. Aki az Ő uralma alá jut, ott is marad mindörökké.

Mert Ő ennek a világnak nem a múlandó emberéletéből építi fel országát. A szakadatlanul születő, felnövekvő, elvirágzó és halálba hervadó emberélet csak a külső szín, amely mögött Ő kiépíti uralmát. Ő a lelkek királya. Az egész múlandóság alá vetett földi világ csak keret, amelyből kiválasztja az Ő választottait, hogy elhívja őket országába és örök életet adjon nekik. És akik az Ő királyságát ismerik, azok tudják, hogy ez igaz. Külső, földi emberüket ők is nap-nap után látják romladozni. Az ő házuk faláig is fölérnek a múlandóság árvizei. De ennek nyugodtan nézhetnek a szemébe. Tudják, hogy akármilyen mélyre hatoljon is ez a betegség, az enyészetnek ez az átka, nem hatolhat el egészen a szívükig. Van nekik „belső emberük”, az az igazi énjük, amely felett Krisztus regnál, — azt nem érintheti a „külső embernek” összeomlása. Az szabad a halállal szemben is. Az boldog függetlenségben emelkedik fölébe a világ tovarohanó vizeinek. Az nem rendülhet meg, mert kösziklára van fundálva.

Akinek adott az Isten látó szemeket, az végignézve az emberiség történetén, nem csak egymást váltogató, romlandó birodalmakat lát benne. Hanem azt is látja, hogy miközben itt országok támadnak és elmúlnak, addig láthatatlanul, csak a hívő ember szeme előtt fel-felragyogó módon, folyik az évszázadokon és évezredekken át egy titokzatos építő munka: az Isten kiválasztottainak elhívása, együvé rendezése, egy lelki országnak a győzelmes szervezése, amelynek Feje és Úra Krisztus.

És ennek a láthatatlan folyamatnak az egyre növekvő eredményei az örökkévalóságra szólnak. Ha elmúlik az ég és a föld, s ha ez az egész látható mindenség semmivé foszlik is, ez a minden népből és nemzetségből kiválasztott lelki nép akkor is megmarad és benne, az Ő megváltottjainak boldog seregében, örökkévalóságokon át romolhatatlanul fénylik az Ő dicsősége. „Az Ő királyságának vége nem leszen”.

Ezekben az adventi hetekben gyűljön ki újra ennek öröme a szívünkben! Mi ezt a Királyt ismejük! Milyen nagy kiváltság! Mihozzánk szüntelenül szól a hívogatás: éljük életünket az Ő uralma alatt! Milyen nagy ajándék! Mi tudjuk, hogy az Isten úgy szerette ezt a világot, hogy ilyen örök Királyt küldött és hogy mi is hozzátartozhatunk az Ő soha véget nem érő országához! Milyen szent elkötelezés!

Ha hűtelenek lettünk Őhöz, s ha beletemetkezve ennek a világnak múlandó, ideig-óráig való ügyeibe, megfélekedtünk az Ő országáról, lelkünknek erről az egyetlen igaz hazájáról, — akkor siessünk felkészülni, magunkban ennek az örök polgárságunknak a tudatát kifényesíteni, s buzdítuk fel egymást ünnepi érzésekkel, hogy tisztességet tegyünk újra a mi számunkra e világra született Királynak. S aztán egy-szívvel lélekkel boruljunk le elismerni az Ő örök jogcímét, szánjuk oda magunkat az Ő örök törvényeinek szolgálatára, engedjük át magunkat az Ő örök hatalmának és bízunk rá magunkat ebben a múltó életben az Ő kezére, amely örökkévaló életre tart meg minket!

AKI ELJÖVENDŐ VALA.

— Advent harmadik vasárnapján, 1935. dec. 15-én. —

Lectio: Luk. 7. 18—23.

Textus: „Te vagy-e az, aki eljövendő
vala, vagy mást várjunk?” Luk. 7:19.

Keresztelő Jánosnak ez a kérdése a mi adventi kérdésünk is. Mondhatná ugyan erre valaki, hogy ez a kérdés a börtönben sínylődő próféta meggyötört, kétségeskedő lelkéből fakadt, a mi adventi hangulatunk pedig éppen ellenkezőleg a karácsonyi örömnél a boldog előíze. De ez csak azt jelenti, hogy amikor mi kérdezzük: „Te vagy-e az, aki eljövendő vala?”, — mindjárt meg is adjuk reá a feleletet, hitünk szent bizonyosságával: „Igen, te vagy és nem kell mást várnunk”. De azért a kérdést mi is felvetjük. És éppen ebben áll az advent lényege. Tudjuk, hogy Krisztusban a várvavárt Szabadító született e világra. De újra, frissen akarunk örülni ennek a karácsonyi bizonyosságunknak. Felújítjuk tehát a kérdést, hogy új nyomatékmal megfelelhessünk reá. Mintha valaki egy lepecsételt borítékot, amelyben számára nagyon fontos írás van, felnyitva, a pecsétet feltörné, az írást kitergetné, hogy újra elolvashassa s aztán annál nagyobb megnyugvással ismét lezárhassa és rányomhassa bizonyosságának a pecsétjét.

Lehetnek persze, vannak is sokan, akiknek a lelkéből így adventkor szomorú kétségek között fakad a kérdés: „Te vagy-e az, aki eljövendő vala?” Ők erre nem tudnak boldog igennel megfelelni maguknak. Sokkal közelebb állana hozzájuk a kiábrándult tagadó felelet. Számukra a karácsonyi örömhír nem egyéb bájos gyermekmese szertefoszlott ígézeténél. Letűnt évek kedves emléke, mint valami régen kinőtt gyermekruhácska. El lehet rajta merengeni. De ugyan mi hasznát vehetné felnőtt ember az élet viharaiban? Tagadásukat, keserű kiábrándulásukat nem mondják ki talán nyíltan. Ettől őket is visszatartja a közelgő ünnep hangulata, amely megfogja a lelküket. De minden ünnepi érzésen átszeng, fájdalmasan, lemondóan, legalább a kételkedő kérdés: „Te vagy az, aki eljövendő vala?”

Azonban Keresztelő János kételkedése egészen más valami volt, mint az ilyen hitüket-vesztett kételkedőké. Sokkal közelebb

állott a mi ünnepi hitvallásunkhoz, mint az ő megüresedett lelkük panaszos kétségeihez. Maradtak és voltak Keresztelő János kétségeskedő lelkének nagy bizonyosságai, amelyek a kétségek ellenére is ádventi prófétává avatják őt. Így, amint most megjelenik előttünk; Heródes fejedelem palotájának pincebörtönében, ketrecbezárt vadként vergődve, megkínzott, tépelődő lelkével, bizonyára nem az az ádventi bizonyágtevő, mint aki volt, amikor a pusztában, híveinek sokaságától körülvéve bemutatta Jézust: „Ime, ez az, akiről mondtam, hogy utánam jön, akinek nem vagyok méltó saruját megoldani”. De ha ideig-óráig romokban látjuk is régi bizonyosságát, nem omlott össze minden. Erősen állanak még a tartó oszlopok, amelyeken újra felépülhet az egész templom. És nekünk jó lesz számon venni ezeket az épen maradt bizonyosságokat, a magunk ádventi bizonyosságának meg erősítése végett.

I.

Keresztelő János kétkedő kérdéséből mindenekelőtt az tűnik ki, hogy egyáltalán nem rendült meg a hite az Isten ígéreteiben. Hogy Jézus valóban az-e, akinek az eljövételéről ezek az ígéretok szóltak, az kétségessé vált előtte. De az nem, hogy egyszer valakinek el kell jönnie az ígéretok beteljesedéseképen. Ha nem Jézus az, aki „eljövendő vala”, akkor „mást kell várni”, akkor tovább kell várni, akkor talán nagyon sokáig kell várni. De semmiesetre sem lesz hiábavaló a várakozás.

Ez azt jelenti, hogy Keresztelő János gyöngülő keze is görcsösen tartotta és semmiért el nem eresztette az Ótestamentumban nyert nagy ajándékot. Mert az Ótestamentumnak legnagyobb ajándéka éppen az a bizonyosság volt, hogy jönnie kell valakinek, jönni fog valaki. Ez az Újtestamentum naptámadatának az előre vetett sugara, az előkészítő hajnal. És ezért szent könyvünk nekünk, az Újtestamentum hitvallóinak is az a régi könyv, mint amelyből szintén Isten szól hozzánk és minden idők minden emberéhez.

Arra a kérdésre, hogy mi az Ótestamentum maradandó értéke, amelynél fogva soha el nem évülhet, — sokszor azt felelik: az egyistenhit, amelyet hirdet. Ez igaz. De nem a teljes igazság. Mert azért a tanításért, hogy a sokistenhívő vallások istenei csak gyermeteg képzelődések; hogy ennek a teremtet világának a létezését a létnek egyetlen ősforrására kell visszavezetnünk; hogy minden felett, ami ebben a világban történik, egyetlen végső Ok és egyetlen végső Cél uralkodik: ezért a tanításért nem kell okvetlenül az Ótestamentumhoz fordulnunk. Ezt megtaláljuk másutt is, — pogány népeknek tisztultabb, emelkedettebb gondolkozóinál, sőt náluk talán mélyebb elméleti megalapozással, mint az Ótestamentum lapjain. A különbség, ami az Ótestamen-

tumot páratlanná teszi, az, hogy az az Isten, akiről itt szó van, élő Isten. Annymira élő, személyes valóság, amennyire csak ember élő, személyes valóságnak elgondolhatja az Istent. Nem a mindenségben szétáradó valamilyen személytelen egyetemesség, amely egységbe foglalja a sokaságot. Nem a világ dagályát és apályát hatalmában tartó távoli fénylő csillag. Hanem valaki, aki mint személyes valóság áll szemben teremtet világával; akinek nagyon komoly ügye van ezzel a világgal; aki szinte — ha szabad ezt a kifejezést használni, — nekigyürkőzve fogja a két kezében ezt a világot és alakítja azt a maga gondolatai és akarata szerint.

Ebből az istenismeretből fakad az Ótestamentum nagy reménysége a jövődő felől. Mert ha a világnak ilyen Istene van, akkor a jelennek minden nyomorúságán és zűrzavarán túl is lehet és kell is nézni, bele az Isten holnapjába, az eljövendő napnak fényességébe, amelyen valóra válnak az Isten elvégzett szándékai. S az Ótestamentumnak ez a reménysége abban rajzolódik ki a legvilágosabban, hogy Isten ezt a jövődőt Valakiben fogja megadni, akit evégből küld el a világra. Az Ő országának ígérete az Ő eljövendő Felkentjének, a Messiásnak az alakjában csúcsosodik ki. Igaz ugyan, hogy az Ótestamentum lapjain sokszor olyan alakban jelenik meg ez az Eljövendő, hogy meglátszik rajta egy letűnt kor lelki világának a bélyege. Akkor, annak a kornak a nyelvén csak úgy szólalhatott meg az ígélet. Isten későbbi, teljesebb, világosabb kijelentése ezeket a korszerű, ideiglenes vonásokat le kellett hogy hántsza a Messiás alakjáról és szétőredezett hüvelyként ott kellett hogy hagyja az évszázadok megjárt ösvényének a szélén. De megmaradt és tovább ragyogott a lényeg. Az, hogy a személyes, élő Isten ebben a világban Valaki által végzi el művét, akit megígért és ígéretéhez híven meg is ad a rá várakozóknak.

Ennek a lényegnek a bizonyossága maradt meg sértetlenül Keresztelő János lelki összeomlásában. Akármilyen kétsége támadt is, ebben nem kételkedett. Isten megmaradt számára annak az élő, hatalmas és hű valóságnak, aki sem nem hátrál meg kitűzött útján, sem nem játszik a benne bízóknak szívével. Isten olyan Isten, aki megkönyörül az emberen, megoldja az ember-világ összezavarodott kérdéseit, megfelel a feléje szálló reménykedésnek. Előbb vagy utóbb, most vagy máskor, de bizonyosan megadja azt, aki „eljövendő vala” és abban célhoz érkezik minden reménykedés, úgy, hogy utána mást már nem kell várni.

Felénk integet a börtön mélyén is lobogó bizonyosságnak ez a vallástétele, mint valami távoli őrtűz. Köszöntsük örömmel, — mert mi is ezt a tüzet ápoljuk adventünk kilátó ormain. Mi is azt valljuk, hogy a mi Istenünk Messiást adó, Krisztus küldő Isten az Ő örök ígéretei szerint, az Ő elvégzett akarata szerint, az Ő titokzatos valójának győzelemretörő életteljessége szerint.

II.

Kitűnik Keresztelő János kétkedő kérdéséből az is, hogy erősen áll az ő bizodalma Jézus szavában is. Kételkedésével Őhöz fordul és Őtöle kér választ. Nem zárkózik magába börtöne sötéttségében, hogy ott magárahagyatottan töprengjen a kérdés megoldása felől, hanem elküldi követeit Jézushoz és hozzá intézi kétségeinek a kérdéseit. Hogy Ő valóban „az-e, aki eljövendő vala, vagy mást kell-e várniok” az Isten ígéreteiben bizóknak, arra nézve elsősorban Őt magát tartja illetékesnek nyilatkozni. És bízik benne, hogy Ő nem fog visszaélni ezzel a bizalommal. Ha nem Ő az, aki „eljövendő vala”, akkor meg fogja mondani. De ha erre a kérdésre igennel felel, akkor azzal el is intéződött az ügy, mert az Ő szavában nincs az álnokságnak még leghalványabb árnyéka sem.

Nagy bizonyosság erős oszlopa ez a kételkedések földrengető rázkódtatásaiban! Bárcsak ragaszkodhnának ehhez a kétségek közt hányódók! Mert hiszen az szokta a vesztüket okozni, az dönti őket a teljes romlásba, hogy nyugtalankodásaikkal nem fordulnak oda Jézushoz és nem tőle várják a döntő szót. Az Ő háta mögött tépelődnek afelől, hogy Ő-e az „aki eljövendő vala”. Nem vonják bele tanakodásaikba és töprengéseikbe Őt magát, az elsősorban érdekelt felet. Órála Ő nélküle alkotnak véleményt. Csoda-e akkor, hogy rossz vágányra jutnak és végül a tagadásban rekednek meg?

Beszéljünk világosabban. Arról a megdőbbentő, de gyakran tapasztalható tényről van szó, hogy embereket, akiknek a lelkében rombadőlt a karácsonyi hit, rajta lehet kapni azon, hogy nem is ismerik Jézust. Átöröklött, betanult, kölcsönvett hitük szétfoszlik az élet komoly harcaiban, mert közvetlen, személyes ügyük sohasem volt Jézussal. Amikor fölmerültek bennük kételkedő kérdéseik, nem fordultak sohasem Őhöz, magához, hogy meglássák: mit is mond Ő? Nem vették elő azt a Szent Könyvet, amelynek lapjain meglevenedik alakja és megcsendül a szava. Nem állottak oda eléje kitért lélekkel: mondd meg elsősorban te magad, hogy ki vagy és mint vélekedjünk rólad?

Mert ha ezt megtették volna, ők is rájöttek volna valamire, aminek döntő fontossága van kétségeik megoldása tekintetében. Arra t. i., hogy Jézus csakugyan azt feleli, hogy nem kell mást várunk, mert Ő az, „aki eljövendő vala”. Úgy lép elénk, úgy beszél és úgy viseli magát, mint aki az ígéretek beteljesedése: az Isten ama Felkentje. Szegény és alázatos, az emberek között a legigénytelenebb és legszerényebb. Egyben a legvilágosabb látású, a legjózanabb. Mi sem áll távolabb tőle, mint fellengős rajongás, túlcsigázott, fellegekben járó képzelgés. És ez a mindkét lábával a földön járó, alázatos vándortanító mégis abban a bizonyos tudatban él, hogy Ő az Istenküldötte Messiás. Az Ő

eljövetele az Isten Országának eljövetelét jelenti. Az Ő küldetése Istent közel hozni az emberekhez, embereket felemelni az Istennel való közösségbe. Ő azért él, azért végzi szolgálatát és azért adja végül áldozatul az életét, hogy az emberek mindent megtudjanak, amit Isten meg akar mondani, mindent megkapjanak, amit Isten meg akar adni. Úgy, hogy Ő utána nincs már szükség arra, hogy „mást várjunk“. Őbenne feltárult a kapu, csak be kell lépni rajta. Ő általa elérkezett az üdvösség, csak hinni kell Őbenne.

Mások, a legnagyobbak is, a legszentebbek is, csak útjelző táblák, kinyújtott karok akartak lenni, amelyek valamerre, önmagukon túlra utalnak. Mint ahogy az utolsó próféta, Keresztelő János is mondotta: „Nem én vagyok, hanem aki utánam jön...“ De Jézus szava az Ő „én“-jét hangsúlyozza. „Én vagyok a világ világossága“. „Én vagyok az életnek kenyeze, az életnek vize“. „Én vagyok az út, az igazság és az élet“. Ő nem máshoz küld tovább, hanem Önmagához hívogat. „Jöjjetek énhozzám mindnyájan... és megnyugosztalak titeket!“ Ő nem egy állomás akar lenni a sok között, amely mellett elvisz az útunk, hanem a végső állomás, amelynél elpihen a küzködésünk és megoldódik az életünk minden kérdése.

Lényegében ezt jelentette az a válasz is, amelyet Keresztelő Jánosnak küldött az üzenetvivő tanítványokkal. Mert gyógyításainak csodajelei, amelyekre rámutat feleletében, azt jelentik, hogy ime: ezekből is kitetszik, hogy „elközelgett az Isten országa“. Egy új világrendnek ebbe a régi világba való beáradásának a kísérő jelenségei ezek. Azt hirdetik, hogy elmúlt a várakozás ideje, elérkezett az, „aki eljövendő volt“. És ugyanezt mondja magáról Jézus mindenkinek, aki Őt magát megkérdezi és meghallgatja. Mert kétségbe lehet vonni azoknak a csodajeleknek a valóságát, amelyekről az evangéliumi történet szól; kételkedő kritikával szét lehet szedni szálaira Jézus egész történetének a szövedékét; költészetté és regévé lehet foszlatni életének minden feljegyzett eseményét; de akkor is megmarad a legnagyobb csoda, a legegyszerűbb tény: Jézusnak a messiási öntudata. Az, hogy járt egyszer valaki itt a földön, aki az Isten Felkentjének tudta magát. Neki is voltak kétségei. Ember volt a szó legteltesebb értelmében és ezért átélte Ő is gyötrelmes órákat, amelyektől senki nincs megkímélve, aki ember. Volt úgy, hogy Ő is érthetetlen titkok elé került és panaszos szívéből felhangzott az örök emberi kérdés: „Miért, én Istenem?“ De egy dolog sohasem vált előtte és benne bizonytalanná: az, hogy Ő az, „aki eljövendő volt“, Ő az Isten ügyének a végleges és örökreszóló letéteményese e földön, és Ő utána „mást várni“ felesleges és hiábavaló dolog.

Aki az Ő ilyen megnyilatkozásait hallja és ezeken át beletekint az Ő lelkébe, az, ha csak nem akar minden áron kitérni

előle, kénytelen elismerni, hogy itt van valami, ami előtt meg kell hajolni, ami valóság s aminek perdöntő jelentősége van. Olyan archimedesi pont ez, amelyre támaszkodva a hit kiforgathatja sarkaiból a kételyeknek egy egész világát.

Keresztelő János is ebbe fogódzott: nyilatkozzék Jézus maga. És mi hálásan csatlakozunk hozzá. Nekünk is elég az és döntő az, hogy Ő maga hirdeti nekünk, kínálja nekünk Önmagában az Isten beteljesült ígéreteit.

III.

És kitűnik Keresztelő János kételkedő kérdéséből még egy bizonyosság. Legalább is aligha tévedünk, ha ezt is kiolvassuk szavaiból. Igaz, hogy a történet folytatása vetne rá teljes világosságot. De az Evangéliumok nem folytatják a történetet. Nem mondják el, hogyan fogadta Keresztelő János a börtönbe hozzá visszaérkező üzenetet. De talán azért nem, mert felesleges. Úgyis feltételezheti mindenki. Bizonyára úgy volt, hogy Jézus válasza elegendő volt neki; kétségei elcsendesedtek és Ő nyugodt lélekkel viselte tovább a rászakadt szenvedéseket abban a tudatban, hogy szemei látták azt, „aki eljövendő vala”. Ezért már a Jézushoz intézett kérdésből is joggal kiérezhetjük azt a bizonyosságát, hogy a felelet elegendő lesz neki. Erre vall az a szelíd, komoly intés is, amellyel Jézus befejezi üzenetének szavait: „Boldog, aki nem botránkozik meg bennem!”

Ez azt jelenti, hogy van egy másik lehetőség is. Megtörténhetik, hogy Jézus hiába bizonygatja és hirdeti, hogy Őbenne valóra vált minden reménység. Megtörténhetik, hogy a kételkedő ember megbotránkozva száll vele perbe. „Hogyan? Ha te vagy az, „aki eljövendő volt”, miként egyeztethetők össze akkor ezzel az életnek változatlanul megmaradó sötét tényei? Vagy mást kell várnunk, vagy hiába várunk akár ítéletnapig is. Nem hoztál megoldást a mi kérdéseinkre!” De az ilyen perlekedés azt jelenti, hogy a kételkedő ember rendelkezni akar az Isten Felkentje felett. Maga szabja meg feltételeit, amelyek mellett hajlandó Őt elfogadni.

Keresztelő János bizonyára már eleve tisztában volt az ilyen „megbotránkozás” botorságával és lemondott arról, hogy a maga igényeivel mérje, hogy megfelel-e Jézus a Messiásról szóló ígéreteknek. Tudta, hogy ha még annyi megoldatlan kérdése marad is, ez nem jelenti azt, hogy Isten ne mondotta volna ki az utolsó szót és a világra ne köszöntött volna be az utolsó óra. Csak azt jelenti, hogy Isten nem akart mindenre felelni, amire az ember kíváncsi volna, és nem az ember kívánságai szerint osztja be, hogy mit mikor cselekedjék. A fogság gyötrelmei tovább folytatódhatnak minden enyhülés nélkül. Heródes

gonoszsága tovább garázdálkodhatik minden ellenállás nélkül. Sok minden, aminek a megváltozását várta a Messiás eljöveteletől, hivalkodva maradhat, mintha az Isten sem bírna vele, a világ gyalázatára és az élet átka gyanánt. Isten azért az Ő Felkentjében mindent megadott, amit adni akart. És ezért a kimondhatatlan ajándékért az ember hálás, megbékélt szívvel elviselhet mindent, amit az Isten megtagadott tőle.

Ha mi hálásan örvendezünk annak, hogy Jézus e világra született és Őbenne elérkezett a Krisztus, aki után nincs már kit várnunk, — ez a mi számunkra sem jelenti azt, hogy az Ő szava minden rejtélyt megfejtett, az Ő hatalma minden bajt eloszlatott. Lehetne felhozni ezer tényt, amely az Ő messiási méltóságának ellene mond. Találhatnánk jogcímet rá böven, hogy Őbenne mi is „megbotránkozzunk!” De nekünk is elégséges az, amit Ő mond és amit Őbenne kaptunk.

Itt van a világban, bennünk és körülöttünk a bűn ténye. Rombol és pusztít. A világért se adjuk át magunkat olyan hazug álomnak, mintha Krisztus óta eltűnt volna, vagy csak tűnőben is volna ez az átkos hatalom. Nekünk elég tudnunk, hogy mi, bűnösök, az Isten megengesztelt, megbocsátó szívére hajthatjuk fejünket. És elég tudnunk, hogy e földön a bűnös világ fölött ki van feszítve az Isten irgalmasságának szívérványa. A bűnnek megsemmisülését Isten nyilván egy elkövetkező másik világ számára tartotta fent. De Jézusban megkaptuk ennek a remélt világnak a biztosítékát és előízét és ezért mi már ebben a világban úgy járhatunk, mint annak a másiknak az eljegyzettjei. Ez nekünk elég.

Itt van a szenvedésnek a ténye. Mindnyájunknak kijut belőle kisebb-nagyobb rész. És fölmérhetetlen a jaj, a sóhaj, a sírás, amely betölti a világot Jézus eljövetele óta is. De számunkra a fájdalmak, a csalódások, betegségek és nélkülözések többé már nem haragos felhők, amelyek eltakarhatnák előlünk az Isten arcát. Velünk van Ő, amikor könnyezünk. Mellettünk van, amikor roskadozunk. Megosztja minden gyötrelmünket. És Ővele együtt viselve nehéz sorsunkat — az nem elviselhetetlen immár. Ezt megkaptuk Jézusban. És ez elég nekünk.

Itt van a halál ténye is. Szakadatlanul végzi aratását. Sorra érnek kaszája alá az egymás után sarjadó ember-nemzedékek. Ki előbb, ki utóbb, de mindnyájan szembekerülünk rejtelveivel. Kinek szívét ne szorongatnák? De amióta Jézus itt járt, az Ő világossága ragyog szereteteink sírja felett, az Ő vezetésével távoznak tőlünk a búcsúzó, és az Ő kezére bízhatjuk a magunk aláhulló életét is. „Nincs már szívünk félelmére”. Ez nekünk elég.

Amit Jézusban nem kaptunk meg, arról tudjuk, hogy másban sem kaphatjuk meg soha, amíg ez a világ áll. De mindazt, amit Isten meg akart nekünk adni, megkaptuk Őbenne. Keresztelő

Jánossal együtt mi sem akarunk törvényt szabni Istennek. Mi is hálásan vesszük azt, amit adott és tudjuk, hogy az nekünk elég.

*

Nincs már tehát semmi, amit várni lehetne és kellene? De-hogy nincs. Csak nincs más, „akit” várnunk kellene. Jézust várjuk. Azt, „aki eljövendő volt”, aki el is jött, de aki szakadatlanul jön, mindig újra, mindig teljesebben, mindig dicsőségesebben! Azzal, hogy egykor eljött, nem fejeződött be az Ő eljövetele, csak megkezdődött. Eljött, mint mennyei ajándék, amelyhez sem hozzá nem tehetünk, sem belőle el nem vehetünk. Semmi részünk, érdemünk nincsen benne. Ingyen kaptuk. De aztán folytatja eljöveteletét ebbe a világba, úgy hogy abban nekünk is legyen részünk. El akar jönni hozzánk, el akar jönni általunk. Továbbvonulásának útját a mi szívünk élő köveivel kell kiraknunk, a mi szolgálatunk szőnyegeivel kell betéríteniünk.

Ezért várakozásunk nem meddő sóhajtozás, hanem felajánkozás. Jövel, Urunk, Jézus — itt vagyunk, hadd legyen életünk a te királyi érkezésednek országútja! Mi áll az utadban? Hadd takarítsuk el! Mi a kívánságod? Add tudtunkra! Hogyan érkezhetel el karácsony ünnepén szomorú szívekhez, enyhülést, derűt, örömet adni? Parancsolj és mi odaadjuk, ami a te szeretetenednek hínöke lehet. Hogyan járhatod meg diadalútadat ebben a gyülekezetben? Szólj és mi megépítjük a templomodat, amelynek kapuin át bevonulva lakozást vehess közöttünk! Mi az, ami által megdicsőül a te hatalmad köztünk, hogy mindenek lássák közénk jöttödet, örök adventi érkezésedet! Várunk, készülünk a fogadásodra, eléd sietünk!

Nem mást, mindig újra csak Őt várjuk, míg egyszer majd Ő, aki eljött szegénységben, eljön dicsőségben s az a fény, amely Bethlehem fölött kigyúlt, diadalmasan beragyogja az Isten egész világát!

KÖZEL AZ ISTEN ORSZÁGAHOZ.

— Advent negyedik vasárnapján, 1935. dec. 22-én. —

Lectio: Márk 12, 28—34.

Textus: „Jézus . . . monda néki: Nem messze vagy az Isten országától”.

Márk 12, 34.

Már csak egy-két napnyi távolság választ el bennünket a karácsonyi ünnepnapoktól. Nemsokára újra átélhetjük azokat a boldog órákat, amelyekben szinte átérezhető valósággá válik az Istennek a földre szállott országa, annak csodálatos békessége és ragyogó öröme. Ezért érdekelhet bennünket ezen az utolsó adventi vasárnapon, az ünnepi áldások küszöbén, az a lelki arckép, amelyet alapigénk egy olyan emberről nyújt, aki az Isten országának a küszöbén állott úgyszólván.

Az ismeretlenség homályából bukkan elénk és nemsokára el is tűnik szemünk elől az alakja. Az alatt a néhány perc alatt, ameddig az evangéliumi történet fényében előttünk áll, a Jézus ellenfeleinek sorában látjuk. Azok az utolsó harcok folynak éppen, amelyekben Jézus ellenfelei még egyszer megpróbálták szellemi fegyverekkel elérni céljukat: Jézusnak elhallgattatását, hogy aztán, ha ez semmiképen nem sikerül, más eszközökhöz folyamodjanak. Jeruzsálem nyílt terein, hallgatóinak nyilvánossága előtt ostrom alá veszik vitakérdéseikkel, hátha zavarba tudják hozni, szégyenbe tudják keverni és meg tudják dönteni tekintélyét a nép előtt. Ez az írástudó is ott volt köztük. Sokáig csak szemlélője volt a párbajnak. De amikor látta, hogy a társai nem bírnak Jézussal, mert Ő minden elébevetett problémát átlát és fölényesen megold, előáll ő is. Neki is van egy kérdése. Vajjon arra mit tud Jézus felelni?

„Melyik a legnagyobb parancsolat?” A tudós rabbiknak egyik legtöbbet vitatott kérdése volt ez. Hiszen nem volt nekik áhítatosabb foglalkozásuk, mint soravenni az Ótestamentum parancsolatait, számontartani, hogy hány is van; s aztán mint valami maguk elé kirakott drágagyöngy-sorozatban válogatni: melyik a legfényesebben tündöklő? Most ez a kérdés arra van szánva, hogy Jézus lába elé vetett hurok legyen. Akármit felel is, fel lehet majd hozni ellene valamely nagytekintélyű régi írás-

magyarázó ellenvéleményét és pedig olyan érvekkel megtámogatva, amelyekre ő, a rabbik iskoláiban nem járatos vándortanító, megzavaradottan lesz kénytelen elhallgatni.

De nem így történt. Jézus kiszemel az Ótestamentum lapjairól két parancsolatot és azt magasztalja mindenek fölé: „Szeresd a te Uradat Istenedet...” és „Szeresd felebarátodat...” Ez nem egyszerű összehasonlítás és összemérése az Ótestamentum sok-sok parancsolatának. Ez az egész Ótestamentumnak új megvilágításba helyezése. Ez az örökre szóló lényegnek a kiemelése, amihez képest minden egyéb csak múlandó hüvely. S erre a meglepett írástudó kihullatja tegzéből a készentartott nyilatkat. A hallottakon eltűnődve lehajtja fejét s amikor megszólal, kénytelen igazat adni Jézusnak. „Jól van Mester. Igazán mondad...” Csakugyan, ez a legnagyobb, amiről a régi Szentkönyvben szó van. A szeretetnek ezt a parancsát komolyani venni és őszinte lélekkel követni „többet ér minden égőáldozatnál és véresáldozatnál”, a törvényben előírt minden külsőségnél, mindazoknál a parancsolatoknál, amelyeknek a betűjén olyan odaadással rágódott az írástudók vallásossága.

Erre a nyilatkozatára állítja ki róla Jézus a bizonyítványt: „Nem vagy messze az Isten országától”.

I.

Lehetetlen ki nem éreznünk Jézusnak ebből a megállapításból mindenek előtt az Ő nagy örömét. Kedves meglepetés volt számára, hogy valakiben, aki az ellenfél soraiban vonult ki ellene, lelki rokonságot fedezhetett fel. Igaz, hogy ez a lelki rokonság nem volt teljes együvértartozás: az írástudó még nem volt belül az Isten országán, csak közel volt hozzá. De már nem sok választotta el a belépéstől! És Jézus ezt a még csak készülődően levő eredményt is, noha még nem volt teljesen érett gyümölcs, örömmel fogadja!

Mi sokszor abban a kísértésben vagyunk, hogy türelmetlenségünkben, elégedetlenségünkben felállítsuk az alternatívát: vagy minden, vagy semmi. Van ebben persze valami igazság is. Az Isten országát csakugyan éles határvonal zárja körül és az ember ezen a határvonalon vagy belül van vagy kívül és végeredményben ez az egyetlen döntő kérdés. A Szentírás lapjain is gyakran találkozunk olyan szakaszokkal, amelyek ezt az éles különbséget hangsúlyozzák és felállítják elénk a „vagy-vagy” kérdését. Különösen a János írásai döbbenetnek meg lépten-nyomon az ellentétnek ilyen komoly szembeállításával. Igen, mert János és a többi szentíró is ilyenkor „sub specie aeternitatis”, az örökkévalóság szempontjából nézik a dolgot. Magasan föléje emelkedve a földi életnek, átfogják tekintetükkel az egészet és a végső kifejléseit veszik szemügyre. Ha egy-egy ember-

élet számadását lezárva így odaállítjuk az örökkévalóság mértéke alá, akkor csakugyan azt kell mondanunk: mit ért valakinek akármilyen közel lennie is az Isten országához, ha végül mégis csak kívülrekedt? Ebből a szempontból — közel lenni az Isten országához, magában véve semmit sem jelent.

De ne felejtjük el, hogy az örökkévalóságra kibontakozó végső döntések itt a mi földi életünkben sokáig homályban rejtőznek és lépésről-lépésre, fokról-fokra tűnnek elő. A mi szemünk nem képes az Isten országának határvonalát nyomon követni és nem a mi dolgunk elhamarkodva lezárni egy-egy emberélet számadását.

Ezért kell örömmel üdvözölnünk már azt is, ha valakiről meglátszik, hogy „nincs messze az Isten országától”. Az más kérdés, és reá fogunk térni később erre is, hogy ez még nem elég. De már ez is nagy dolog. Öröm látni, ha valaki már annyira is eljutott, hogy nem sok mérföldnyi, hanem csak néhány lépésnyi távolság van hátra!

Milyen öröm különösen, ha vélt ellenfeleknél lehet ezt megállapítani, mint ennek az írástudónak az esetében is! Úgy látszott, hogy áthatolhatatlan, vastag bástyafalak választják el Jézustól. S egy-két szó elég volt ahhoz, hogy kiderüljön: a fal csak néhány papiros-kulissza! Hogy ne örült volna ennek Jézus és hogy ne örülnénk mi is ilyenkor!

Lehet, hogy egyesek azért „nincsenek messze az Isten országától”, mert már születésüktől fogva úgy van felhangolva a lelkük, hogy ha megrezdül Jézus szavára, azonnal igenlő választ ad rá. Talán ez az írástudó is az ilyen kiváltságos lelkek közül való volt. Együttélte ugyan környezetével annak száraz, betűragó, külsőieskedő vallási életét és társaival együtt belesodródott azoknak minden hibájába, bűnébe, de talán az egész idő alatt úgy érezte, hogy ez mégsem neki való élet. Talán mindig is magasabb igényei voltak titokban. S talán ezért történt, hogy amikor Jézus ajkán megszólalt az azóta is évezredekben át zengő nagy kijelentés, hogy az egyetlen nagy és fontos dolog Isten előtt az Ő iránta való szeretetünk, amelyben egész lényünk felolvad, és a felebarátunk szeretete, mintha a testvérünk volna, — akkor ez az írástudó úgy érezte, mintha a lelke mélyén elsülyedt hangok szólalnának meg: nem mondhatott mást, mint hogy „Igen, ez az! Igazad van! Ennél nagyobb dolog nincs a világon!”

Az ókori egyháznak egyik legérdekesebb vezérlő szellemének, Tertullianusnak a szavával az ilyen emberekről elmondható, hogy természetüknél fogva keresztyén lelkek, „animae naturaliter Christianae”. Ők is csak úgy lehetnek keresztyénekké, ha „ujjászületnek”. De náluk az Isten Lelkéből lelkedzett új élet nem kell, hogy gyötrelmes vívódások között zúzza-törje össze a régi, a „természeti” embert. Szinte csak csendes árnyalati átváltozáson kell átmenniök, mint amikor napfelkeltekor a már amúgyis kivilágosodott

tájon előmlik az aranyló fény, mert csakugyan felkelt már a nap. Az ilyen ember „nincs messze az Isten országától”.

Másoknál más magyarázata van a dolognak. Talán ez az írástudó is nem születésétől fogva, hanem a neveltetése folytán volt olyan közel az Isten országához. Talán gyermekkorában oltották be olyan hatásokkal, talán olvasmányaiból szívott magába olyan gondolatokat (hiszen magában az Ótestamentumban is nem csak a „törvénnyel”, hanem a törvényeskedés ellen hadakozó próféták írásaival is találkozhatott), vagy talán az életében szerepet játszó, a lelkét megragadó példák hagytak hátra benne olyan nyomokat, hogy amikor most Jézussal szemben áll, önkéntelenül is hódoló helyesléssel válaszol az Ő szavaira. Ki tudja mi minden raktározódott el a lelkében az elmúlt évek folyamán, milyen eszmények vésődtek bele titkon az emlékezetébe, amelyek most feltámadnak, mert Jézusban ugyanazt látja, ami már régen is a szíve rejtett vágya volt. Vannak emberek, akik a lelki fejlődésükben szerepet játszott másoknak, akár élőknek, akár már régóta porladóknak, köszönhetik, hogy „nincsenek messze az Isten országától”.

Vagy meglehet az is, — mert ilyenekkel is találkozunk, — hogy valaki tulajdon élettapasztalatainak kohójában olvadt meg az Isten országa számára már könnyen formába önthető ércce. Ki tudja, ez az írástudó is milyen tüzeken ment már át, milyen kemény leckéket kapott az élet iskolájában! Lehetek olyan megrázkódtatásai, amelyekben támaszra lett volna szüksége és azt az ő törvényeskedő, külsőséges vallásosságában nem tudta megtalálni. Látszólag erősen állott még ez az ő vallásossága, de ki tudja, milyen árvizek mosták már alá az alapzatát, és milyen csalódások érlelték meg benne azt a sejtelmet, hogy békességet csak egyetlen egy dolog adhatna neki: — a szeretet közösségében élni az Istennel, mint a mennyei Atyának kegyelembe fogadott gyermeke és a szeretet közösségében élni felebarátaival, mint ugyanannak az Atyának gyermekeivel. Vannak emberek, akiknek a lelkében azért rezdül meg egy húr Jézus szavára, mert minden más húr elszakadt már...

Akármi legyen is az oka és magyarázata, csillanjon fel a szemünk, ha ilyenekkel találkozunk, akik „nincsenek messze az Isten országától” és köszöntsük őket azzal az örömmel, amelyre Jézus ad példát!

II.

De az öröm mellett kiérzik Jézus szavából a szomorúság is. Ime, ezt az embert már nem sok választja el az Isten országától, — de annál fájdalmasabb, hogy valami mégis elválasztja még! Csak néhány lépést kell még megtennie, — de vajjon meg fogja-e tenni? Már közelében járni az óhajtott célnak — és ott elakadni:

szánalmasabb sors volna, mint ha valaki soha nem jutott volna közelébe. Mi hiányzott még ennek az embernek az életéből, hogy csak éppen „nem messze volt az Isten országától”, de annak boldog birtokába még nem tudott elérkezni?

Elmondhatjuk róla, hogy hiányzott életéből az Isten országa polgárainak a szabadsága. Egész lényéből, amint képzeletünk előtt megjelenik, a tekintetéből, a szava csengéséből ezért árad ki olyan mély szomorúság. Rab lélek volt. Rabja annak a „törvényeskedő” vallásosságnak, amelyet az írástudók köreiből ápoltak, annak a szabályokhoz, külsőségekhez, hagyományokhoz tapadt szellemnek, amely a lelket megölő betűn rágódva kereste az Isten jótetszését. A bensejében ott hordozott egy másik lelket is, amelyet a törvénynek ez a rabszolgasága nem tudott kielégíteni. Most, amikor Jézussal szembenáll, kilobban belőle ez a lélek. „Jól van Mester. Igazán mondád”. Tudja ő, hogy csak egy dolog van, ami békességet adhat: Istennel, aki sorsunkat kezében tartja, a szeretet közösségében élni, nem félni tőle, nem lázongani ellene, mintha zsarnoki gazdánk volna, hanem az ölébe hajtani a fejünket, mint a kisgyermek az édesatyjába; és ami ezzel együttjár: az Ő gyermekeit látni és szeretni felebarátainkban is. De ez a tudat el volt fojtva benne. Mint a keményre taposott kéreg alól a földben fészengő mag, nem tudott kitörni az Isten szabad levegőjére, hogy az Isten szeretetének napfényében fűrészhesse meg kiteljesedett életét. Nem tudott elszakadni régi világától s nem merte átadni magát az Isten országában való szabad életnek, amelyben már nem attól függ az Istennek rajtunk nyugvó jótetszése, hogy mennyi szabályt és milyen sikeresen tartottunk meg, hanem egyedül csak attól, hogy Ő megkegyelmezett nekünk és kegyelmét soha többé nem fogja megvonni tőlünk!

Minden mag a föld börtönében fakad életre és bármennyire magasba törjön is, soha el nem szakadhat a földtől, amely gyökereit tartja. A „törvénynek” ugyanígy megvan a nélkülözhetetlen szerepe mindnyájunk életében. Kiskorunkban regulák alatt kezdjük életünket, vallási életünket is, mindnyájan. És gerinces tartást mindig is az ad lelki életünknek, ha mindenben, az Istenhez való viszonyunk ápolásában is bizonyos megszabott rendhez tartjuk magunkat. De az Isten országához tartozni azt jelenti, hogy amint a napsütésben ringó kalász fölényes magasságból tekinthet alá a rögökre, amelyek tömlöcéből kiszökkent az ég felé, úgy mi is szabadok vagyunk a törvény alól. Egy vágyunk van csak: szeretni a mi Istenünket, aki megajándékozott az Ő szeretetével, és ezt a szeretetet tovább sugározni másokra!

Elmondhatjuk erről az írástudóról azt is, hogy hiányzott az életéből az erő, amely az Isten országával együtt részünkké válik. Hogy mi volna az igazán jó és kíváncsú élet, azt — saját szavának bizonyossága szerint, — tudta ő és sóvárogva nézett feléje.

De csak úgy, mint valami elérhetetlen eszmény felé. „Jól van, Mester. Igazán mondad”. Mintha fájó sóhajlás kísérné szavait. Az a legnagyobb, a legszebb, a legigazabb, amit te mondasz, — de vajjon lehetséges-e ez? Hiszen a törvényt, a parancsolatokat megtartani, — megszokott külső értelmezésükben, — ez még megyen valahogy. Némi gyakorlattal, önfegyelmezőssel ezzel megbirkózhatik az ember. De szeretni Istent egész valónkkal, minden másnál jobban, és szeretni felebarátunkat nem szóval, de valósággal, mindig, mindenütt, — olyan szédítő hegycsúcs ez! Ki juthatna fel ide valaha is?

Ha ez az írástudó már belül állott volna az Isten országa határán, akkor tudhatta volna, hogy ez nem csak távolból ragyogó eszmény, hanem gyakorlati valóság is. Mert az Isten országa éppen azt jelenti, hogy amit benne Isten örök törvényként megkövetel tőlünk, azt Ő maga jön megvalósítani bennünk. Hálaosan vallja az Isten országának minden részese, hogy a szeretetnek ez az útja járható út. Járható éppen számunkra, eredettől mindig a szeretetlenségre sokkal inkább hajló emberek számára. Járható azért, mert nem egyedül kell járnunk. Velünk van a Kegyelem Istene, aki hatalmába vett és abban megtart, aki életünket a maga életével újjászüli és megszenteli. A szeretetben való tökéletességtől messze, nagyon messze vagyunk csakugyan. De útban vagyunk feléje. S ha ez a szent láng még úgy reszket is a kísértések szelében és sokszor csak pislogva ég is, vagy éppen kialszik is, örködik felette az, aki meggyújtotta, mindig újra fellobbantja és híven táplálja. Isten maga a biztosítékunk rá, hogy lehetséges Őt szeretnünk és Ő általa felebarátunkat is!

Abban foglalhatunk össze mindent, hogy hiányzott még ennek az embernek az életéből a Jézus Krisztus igaz ismerete és azért volt csak közelében az Isten országának, de még nem benne annak áldott világában. Mert azt a szabadságot és azt az erőt, amelyről szó volt, Jézus Krisztus adja meg az Övéinek.

Ez volt valószínűleg az első találkozása Jézussal. Ez alatt a néhány perc alatt, egy-két szaván át beláthatott valamennyire a lelkébe. Amit látott, ahhoz vonzódott minden idegszálával. Amit tőle hallott, annak igazságával együttrezgett szívének minden húrja. De nem hallott, nem látott még eleget.

Kivilágosodott előtte az, hogy milyen életútát mutat Jézus. Vagyis megismerkedett Jézussal a csodálatos, nagy tanítómesterrel. Még nem ismerkedett meg Jézussal a leghívebb baráttal, aki az úton el is kísér, vezet és támogat. Még nem ismerte az Urat, aki hatalma alá vonja és megtartja híveit; a Megváltót, aki az emberben megtöri a bűn hatalmát és beléje plántálja az Isten országának új életét. Még nem válhatott Jézus az életének olyan uralkodó középpontjává, amelytől többé nem lehet elszakadni, a szabadság örök biztosítékává, az erő kimeríthetetlen forrásává.

Vajjon később bekövetkezett-e ez nála? Nem tudhatjuk. A történet nem szól a továbbiakról. De ha bekövetkezett, akkor bizonyos, hogy az eddigi életétől úgy különbözött a későbbi, mint ahogy a bethlehemi kisdédhez siető pásztorok és messziről elvándorolt bölcsék lelke különbözött a Bethlehemből visszatérőkéitől. Más dolog valami titokzatos delejességtől vonzatva odafordulnunk, ahol úgy sejtjük, valami nagy kincs vár ránk és más dolog azt megtalálni s aztán boldogan visszatérni az élet mindennapi útjaira, hogy mindeneknek elhirdessük azt, amit megtaláltunk. Más dolog már nem messze lenni az Isten országától és más dolog megismerni Jézusban az Isten-küldte Királyt és beállani az Ő boldog alattvalói közé.

Ez hiányzott az írástudó életéből. És hányan vannak, akik ugyanúgy fölkeltek bennünk az aggódo kérdést: vajjon megteszik-e a még hátralevő néhány lépést is és elérkeznek-e az Isten országába?

III.

Végeredményben azt mondhatjuk, hogy az örömmel és az aggodalomnak a hangjai mégis reményteljesen csengenek össze Jézus szavában. Hiszen azt a néhány lépést, ami még hátra volt, nem volt lehetetlen megtennie az írástudónak! Azok az okok, amelyek miatt csak eddig jutott el és aztán elakadt az Isten országának közelében, elhárulhattak az útjából és megnyílhatott számára a pálya el egészen a célig.

Ennek a reménységnek a vizsgálatába nem merülhetünk most bele mélyebben, Csak röviden hadd mutassak reá néhány dologra mégis.

Talán csak az volt a baja, hogy most találkozott Jézussal először. Ha még többször is együtt lehetne vele, ha még gyakrabban hallhatja szavát, ha az első mély benyomás keretei megtehetnek sok új benyomás élő tartalmával, ha egyszóval igazán megismerkedik Jézussal, — hátha rendbe jön minden?

Meglehet, hogy csak az volt a baja, hogy nagyon magányosan rejtegette a lelkében kialakulni akaró új életet. A környezetében senki sem értette volna meg. Senkije sem volt, akivel őszinte lelki kicserélődést folytathatott volna. Nem csoda, hogy nem jutott tovább, mint amennyire jutott. Talán csak arra volt szüksége, hogy bekapcsolódjék a Jézus körül kialakult kis tábor lelki közösségébe s annak ösztönző hatása hamar meghozta volna lelki kibontakozását!

Végül meglehet az is, hogy egyszerűen csak türelemre, bizonyos időnek az elmúlására, a kiérlelődésre volt szükség az ő esetében. Mert az Isten országának a polgárai nem valami varázsütésre válnak a régi emberekből újjászületett lelekke. Elhibázott dolog az, amit nem egyszer megfigyelhetünk a modern

evangelizáció módszereiben, amikor valamilyen lelki gyorsforralón akarnak azonnal döntő eredményeket elérni, mintha rázárnék az emberekre az ajtót, hogy „addig nem mentek el innen, amíg nem lesztek az Isten országának polgáraivá”. Így inkább múló látszat-eredményeket lehet kierőszakolni, mint valóban a lélek mélyéről fakadó elhatározásokat kiérlelni. Azokhoz idő kell. Azokra sokszor sokáig várni kell!

De akármi volt is a helyzet ennél az írástudónál, a mi számunkra, az én számomra és a ti számotokra az a fontos, hogy a magunk helyzetével legyünk tisztában.

Mi nem most találkozunk Jézussal először. Ezerszer elének állott már az Íge lapjairól. Bőségesen volt alkalmunk megismerkedni vele. Az egyedülvalóság akadályai sem szolgálhat mentségünkül. Benne élünk az Ő híveinek gyülekezetében, ahol az Isten Lelke szakadatlanul serkent és ösztönöz előre. És az idő? Óh az sem volt rövid. Vannak köztünk, akik már megették kenyérük javát. Még mindig várni kellene? De a legfiatalabb sem mondhatja, hogy nagyon sietünk a kérdés felvetésével: mennyire jutottál már el?

Hadd szóljon hát mindnyájunkhoz a kérdés: közel vagy-e, csak közel vagy-e az Isten országához, vagy átlépted-e már a határát? A választ ne várjátok tőlem. Még ti magatok se próbáljátok választ adni. Egy az illetékes bíró ebben a kérdésben. Az, aki az írástudónak is megmondotta az igazságot. Álljunk oda az Ő színe elé és kiről-kiről közölünk Ő maga állapítsa meg a lelki diagnózist. Boldog, aki felé elhangzik szava: „Nem vagy messze az Isten országától”. De százszorta boldogabb, már ádventi készülődés közepette is a karácsonyi öröm élvezője, akihez így szól: „Bízzál, a tied lett a nagy kincs, nem csak közel vagy hozzá, a birtokában vagy!”

AZ ISTEN AJÁNDÉKA.

— Karácsony első napján, 1935. dec. 25-én. —

Lectio: Fil. 2, 5—11.

Textus: Az Istennek pedig legyen
hála az ő kimondhatatlan ajándékáért!
II. Kor. 9, 15.

Emlékezhettek reá, hogy az egyik elmúlt adventi vasárnapon Pál apostolnak ugyanennek a leveléből, sőt ennek a levélnek ugyanebből a szakaszából vettük alapigénket. Rámutattam akkor arra, hogy bár ez a szakasz az első tekintetre nagyon prózai dolgokkal foglalkozik, mégis a karácsonyi öröm fénye tör át a felszín mögül. Arról a gyűjtésről van benne szó, amelyet Pál apostol Macedónián át utazva az ottani keresztyének között rendezett inségsújtotta palesztinai testvéreik javára. Mivel ezt a gyűjtést Akhájában is folytatni akarta, a maga előtt Korinthusba elküldött levélben beszámol ottani híveinek az eddigi eredményekről és már jóelőre utasításokat és buzdításokat intéz hozzájuk is a gyűjtést illetőleg. Láttuk, mint siklanak tova az apostol gondolatai ezektől az emberi adományoktól ahhoz az isteni adományhoz, amelynek előrevetett sugaraiban önvendeztünk az Advent idejében mi is. „Ismeritek” — úgymond, — „a mi Urunk Jézus Krisztus jótéteményét, hogy gazdag lévén, szegénnyé lett éretetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok”. És a most felvett alapigénk is, amely az egész szakaszt lezárja, igazolja azt az állításunkat, hogy az apostol gondolatainak a hátterében állandóan ott volt a mi Urunk Jézus Krisztus e földre születésének, e világra eljövetelének, egyszóval a karácsonyi csodának a ténye. Mert végül is abban csendül ki az egész szakasz, hogy az apostol lelkéből előtör a kiáltás: „Az Istennek pedig legyen hála az Ő kimondhatatlan ajándékáért!”

Ime, a karácsony lényege egy egyszerű képben kifejezve: az Istennek „ajándéka”. Ki az közülünk, aki az elmúlt napokban ne foglalkozott volna ajándékokal? Karácsony az ajándékok készítésének, az ajándékok várásának az ünnepe. És ez jól van így. A vallásos népszokások történetének kutatói elmondhatják nekünk, hogy az ilyen ünnepi ajándékozás szokása megvolt már a keresztyénség előtt is, és rámutathatnak arra, hogy ma is meg-

található a keresztyénségen kívül is. Tehát a keresztyének nyilván úgy sajátították el ezt a szokást másoktól. De ez a kérdés minket nem izgat. Akárhonnan ered is, akármilyen ősi pogány talajban gyökeredzik is, sehol sem olyan helyénvaló, olyan illő az ünnepi ajándékozásnak ez a szokása, mint amikor az Istennek ajándékaról, a megszületett Megváltóról emlékezünk meg. Ilyenkor esik jól nekünk is megmutatni ajándékaink által a szeretetünket. És minden ajándék, amelyet emberi kézből kapunk, azáltal nyeri el magasabb méltóságnak a fényét, hogy emlékeztetőjel az Istennek nagy ajándékára, a karácsonyi öröm igazi forrására.

Az Isten ajándéka! Merüljünk el kissé ebben a gondolatban. Mindenek előtt hadd mutassak rá arra, hogy milyen nagy dolog az ajándékozás. Azután boncolgassuk kissé alkotóelemeire az ajándékozás fogalmát, hogy aztán végezetül az ajándék képében, mint valami tükörben meglássuk a karácsonyi tény gazdag jelentőségét.

I.

Ajándék! Nem csodálatos-e, hogy ugyanaz a tárgy, amely karácsony estéjén odakerül a karácsonyfa alá, néhány nappal azelőtt csak árucikk volt valamelyik boltban a kirakatában vagy a polcain, — még valamivel azelőtt pedig valamelyik műhely vagy gyár ipari cikke, vagy másfajta emberi munkának a terméke? Most pedig ajándék! Mi változott rajta? Maga a tárgy változatlan. Csak új jelentőséget nyert. És pedig olyan jelentőséget, amelyben az emberi lélek legtitokzatosabb mélységei nyilatkoznak meg. Mert az ajándékozás ebben az egész teremtet világban csak az ember kiváltsága. Aki szeret közöttetek bölcselkedni, vigye magával ezt a témát és elmerenghet és elmélkedhetik felette. Meg fogja látni, hogy az ajándékozás csakugyan valami olyan nagy dolog, ami a lét piramisának csak a csúcsán jelentkezhetik.

A természet életében nincsen ajándékozás, sem az élettelen anyag, sem a szerves élet világában. Beszélünk ugyan arról, hogy a nap adja a fényt, a kályha adja a meleget, a szántóföld adja a termést, a tehén adja a tejet és így tovább. De nagyon jól tudjuk, hogy ez nem „adás“ a szó igazi értelmében. Hiányzik itt az öntudatosság, ami nélkül igazi ajándékozás nincs. Ezek természeti folyamatok, amelyek úgy játszódnak le, hogy a bennük szereplő tényezők egyszerűen elszenvedik azt, ami rajtuk és általuk végbeme gy. Az emberi életben is beszélünk néha „adásról“, amikor voltaképpen ugyanilyen gépies, szinte öntudat nélkül is elvégezhető műveletekről van szó. Csakugyan, el is végezhetik az ilyen műveleteket gépek is az ember helyett: az épülő ház falára nem kell hogy az egyik kőműves „adja“ a má-

siknak a téglákat, a gyárban a félig kész cikket nem kell hogy az egyik munkás „adja” tovább a társának, mert amazt jól elvégzi az emelőgép, emezt a futószalag.

Még az embernek is többet kell belevinnie a maga valójából az „adásba”, hogy az komolyan „adás” lehessen. Bele kell vinnie mindenekfelett a maga szabad önkéntességét. Nem igazi ajándék ezért az olyan, amely kényszerből származik. Nevezhetjük ugyan „ajándéknak” azt, amit egy meghódolt nép fejei visznek a győztes vezér elé, de nyilvánvaló, hogy nem érdemli meg ezt a nevet. Mernék csak nem vinni „ajándékaikat”? Szomorú kényszerből viszik. Vagy milyen sokszor csak valamely közszokásnak a kényszere váltja ki az emberekből „ajándékaikat”. Szívesebben nem adnák, de mit szólnának az emberek hozzá? Jó volna a karácsonyi ajándékozás közszokását is becsületes, őszinte önvizsgálat alá venni ebből a szempontból. Sokszor nem ajándék bizony, ami annak nevét viseli, hanem voltaképpen adó lerovása valamilyen hatalmas „muszály” uralmának.

Alapjában valamilyen kényszer rejlik az olyan „ajándék” mögött is, amely burkolt üzletnél nem egyéb. „Adok, hogy te is adj” a bevallott, vagy be nem vallott jelszó. Mert másként nem juthat az ember hozzá valamihez, ami érdekében áll, kénytelen „ajándékokkal” egyengetni útját, — ha talán jövődő eshetőségek érdekében is.

Ezek mind alacsonyabb szinten lejátszódó ügyletek. Az igazi ajándékozás ezeknek messze föléje emelkedik. Az igazi ajándékban lélek nyilatkozik meg lélek számára. Akármilyen egyszerű tárgy legyen is az ajándék, ha igazán az, rajta van a léleknek tündéri himpora. Az ajándékozó és a megajándékozott közötti belső kapcsolat jut benne kifejezésre. Látható szimbóluma valaminek, ami láthatatlan; aminek gondolatársítása száz meg száz aranyfonallal szövű körül, mint a karácsonyfát a csillogó angyalhaj. Aki az ajándékot megérti, nem is azt nézi benne elsősorban, ami szemmel látható, hanem ezt a testi szemmel meg nem látható csillogást, a lélekből lélekhez szóló üzenetet, amelynek hordozója. Ezért szinte azt mondhatnók: sakramentum-szerű dolog az ajándék. És megértjük, ha egyszerű, primitív népek körében csakugyan szakrális jelleget tulajdonítanak neki. Azok a fejletlen lelki vademberek is érzik, hogy az ajándék sokkal több, mint maga a kézzelfogható tárgy; valami misztikus fény dereng körötte és titokzatos erők gócpontjául szolgál, ha egyszer — ajándék.

II.

Nézzünk bele ebbe a titokba kissé jobban.

Az ajándékozó részéről először is lemondás történik. Valamit, ami eddig az övé volt, odaszán másvalakinek. Önként

megszünteti a szóbanforgó tárgyhoz való tulajdonjogát. Eddig hozzátartozott az ő élete köréhez. A magáénak nevezhette, akár azért, mert tulajdon keze munkája állította elő, akár azért, mert megvásárolta, akár azért, mert valamilyen más jogos úton-módon jutott hozzá. De most kimondja a nagy szót a lelke mélyén: többé ne legyen az enyém. Leválasztja a maga életéről. Érzelmi szempontból lehet ez az áldozathozatal a legkülönbözőbb. Kezdve az olyan esetektől, amikor lelket megszággató fájdalmak között megy végbe, el egészen az olyan esetekig, amikor zavartalan öröm kíséri. Mindegy, a dolog lényege az, hogy az ajándékozó önként megcsonkítja a maga életének birodalmát, elszakít annak területéből egy darabot, közelebb vonja a határokat a maga szívéhez. Most már kívül lesz a határon az, ami eddig belül volt. Másé lesz. Átruházza a felette való rendelkezés jogát öreá. Nevezhesse ő a magáénak. Tartozzék az ő életének birodalmához.

Ez, amint máris látjuk, azt jelenti, hogy az ajándékozás mindig kockázatnak a vállalása. Mert amíg valami az enyém, addig tudom, hogy mit cselekszem vele. De ha egyszer kezemből átengedtem másnak a kezébe, milyen biztosítékom van a további sorsa felől? Nincs többé beleszólásom abba, hogy mi történjék vele. Kiszolgáltattam a megajándékozott egyén szuverén hatalmának. Meglehet, hogy meg fogja becsülni, meglehet, hogy tönkre fogja tenni. Meglehet, hogy nála még sokkal jobb kézben lesz, mint volt nálam: de meglehet, hogy rútul vissza fog vele élni. De ha sírva kell is ajándékomnak utánanéznem, az ajándékozás megtörtént s a kockázatot eleve ismernem és vállalnom kellett. Mint amikor határállomáson megy át a vonat s a leváltott személyzet tiszteleg a helyébeálló szomszédországbeli előtt, ugyanilyen tisztelgés történik minden ajándékozás alkalmával: itt véget ér az én rendelkezési jogom, ezen túl már te vagy a gazda. Az ajándékozással önmagam előtt is hangsúlyozom, hogy a másiknak is megvan a maga kis királysága, amelyben ő éli életét, ő sáfarkodik javaival, még a tölem kapottakkal is. Úgy látszik tehát, mintha itt ember és ember élesen elhatárolva állanának szembe egymással s mintha az ajándék is éppen a különálló életkörök közt nyíló szakadékot tágitaná, mélyítené!

Pedig nagyon jól tudjuk, hogy ennek éppen az ellenkezője az igazság. Az ajándék annak ellenére is, hogy a határvonalakat hangsúlyozza, ezeken a határvonalakon átnyúló kapcsolatot fejez ki. Képzelfetek el egy mély sziklahasadékot, amelynek két oldalán komor sziklafalak nyúlnak az égbe. Az egyikből egyszer csak leválik egy hatalmas tömb és zuhan a mélység felé. De estében valahogy megszorul a két sziklafal között, úgy, hogy egybekapcsolja őket, a szakadékot áthidalja köztük. Az ajándék is, amikor leválik a magam életéről és oda-tapad a másik ember életéhez, valahogyan híddá válik között-

tünk s ezen a hídon én átjárhatok a másiknak életébe. Mert az ajándék, amelyet leválasztottam a magam életéről, igazában mégsem szakad el tőlem. Csak jogi értelemben vettem tőle búcsút. Egyébként vele megyek. S amikor a másik ember életébe belekerül az, amiről én lemondtam, voltaképen én magam léptem be az ő életébe ajándékom által.

Ezért a megajándékozott ember számára még sokkal kockázatosabb dolog az ajándék. Ajándékot elfogadni — néha nagyon meggondolandó dolog. Mert ha megérkezik az ajándék és mi bebocsátjuk, — sok minden jön vele együtt! Lekötelezettekkel leszünk. Bizonyos mértékig kiszolgáltatjuk magunkat az ajándékozónak. Ha a szobámban ott áll egy dísz tárgy vagy a könyvpolcomon egy könyv, vagy bármi legyen is, amit ajándékba kaptam, ez annyit jelent, hogy láthatatlanul mindig ott van az, aki adta. Mindig eszembe fog jutni, valahányszor ajándékát látom. Gondolataim világába befészkelte magát s onnan többé nem száműzhetem. Vagy, hogy egy más példát említsek: ennek a gyülekezetnek az a feladat jutott osztályrészül, hogy templomot építsen — elsősorban Istennek dicsőségére, de ugyanakkor ajándékul is az utánunk következő nemzedékeknek. Tudjátok mit jelent ez? Azt, hogy nekünk valahogy hatalmunk lesz ezek felett az eljövendő nemzedékek felett. Amíg az a templom állani fog és használatban lesz, kénytelenek lesznek minket emlékezetünkben tartani, akiktől ajándékul szállott rájuk. Abba a templomba bele lesz építve a mi lelkünk és ha testünk már rég elporladt is a temetők földjében, a kövekből szólni fog a lelkünk és az unokáink unokái is kénytelenek lesznek meghallani a szavát. Ezért olyan felelősségteljes dolog templomépítő nemzedékhez tartozni! Azt jelenti ez, hogy olyan példaadó gyülekezeti életet kell élnünk, amelynek az emlékét kőbeépült templomban is hátrahagyni, — valóban maradandó áldás lesz az utánunk jövőkre nézve!

Az ajándékozó mindig helyet kér és helyet kap a megajándékozottnak életében. Ezért van az, hogy az ókortól kezdve mostanáig mindig tilos, vagy legalább is illetlen dolog volt ajándékot elfogadni olyannak, akinek ítéletében függetlennek, intézkedéseiben szabadkezűnek kellett maradnia. De viszont ezért van az, hogy ajándék aligha maradhat el onnan, ahol két ember szíve összeforr és nem egymástól függetlenül, hanem egymás életét kölcsönösen áthatva, benső közösségben akar élni.

Ezt jelenti az ajándék, — jelképe annak, hogy az egyik ember bezörget és belép a másiknak ajtaján. S a másik oldalról, az elfogadóéról nézve, jelképe annak, hogy az ajtó szívesen megnyílik, az érkezőt bizalommal fogadják és helyet adnak neki, hogy a másiknak életében is otthon érezhesse magát.

A lelki életnek az a törvénye nyilatkozik meg az ajándékban, amit a Szentírás így fejez ki: „jobb adni, mint venni”.

Vagy amint az Evangéliumokban olvassuk Jézus szavát: „Aki elveszti az ő életét, az tartja meg”. A fizikai világban fordítva áll a dolog, — amit odaadsz, az veszteséged. De a lelki életnek magasabb ormain így áll a dolog: mennél többet adsz, annál jobban meggazdagodol s miközben életednek egyik darabját a másik után leválasztod, hogy elosztogasd, woltaképen mindig egy-egy újabb tartományt kapsz a magad terjeszkedő birodalmához. Szolgálat útján nagyranőni, önmegtagadás által hatást gyakorolni, ajándékozás által meggazdagodni, — ez az evangéliumi életelv.

III.

Ideje immár, hogy karácsonyi ünnepi témánkra térjünk? Eddig is arról volt szó! Azért boncolgattuk az ajándék mibenlétét, hogy megértsük, mit jelent az, amikor alapigénk az Isten „ajándékát” emlegeti. Nos, mit jelent hát, hogy a bethlehemi jászolban nyugó kisdéd — Isten „ajándéka” számunkra?

Azt mondtuk, hogy az ajándék mindig valaminek a leválasztása önmagunkról? Nos, az a bethlehemi Kisdéd azt jelenti, hogy az Isten az Ő örök szívéről szakította le számunkra az Ő egyszülött Fiát. Valamilyen nagy áldozatot hozott, amelytől megkímélhetne volna magát. Az áldozat nagyságát az a távolság méri, amely a mennyei dicsőséget és fényességet ennek a földi világnak a nyomorúságától és sötétségétől elválasztja. Onnan ide, mihozzánk alászállani, — az Örök Fiút a mi világunkba elbocsátani; az Igét, aki maga Isten volt, a mi testünkbe öltöztetni: óh, ez ajándék volt, mert — hogy Pál apostol szavát használjuk: — „önmegüresítés” volt. Ajándék volt, mert lemondás volt, lemondás az Ő isteni lényének hatalomban és dicsőségben való megnyilvánulásáról, ajándék volt, mert Önmagának a korlátozása volt az emberélet parányi, szűk kereteire. Ajándék volt, — mert akit az angyalok végtelen seregei imádnak, itt nyugszik most előttünk egy szendergő újszülött életében! Volt-e valaha ilyen ajándékozás?

Azt mondtuk, hogy az ajándékozás mindig kockázat vállalását jelenti? Ime, Istennek kockázatvállalása! Ő ennek a világnak odaadta az Ő egyszülött Fiát ebben az értelemben is, teljesen és feltétlenül. Nem küldött a kíséretében védelmező angyali légiókat. A világ tehetett vele, amit akart. A bethlehemi fogadás a barmai között adhatott neki helyet. Heródes poroszlói halálra kereshették nemsokára. Lehetett egész életén át otthon-talan vándor, kitagadott testvér, hálátlanul megcsúfolt jóltevő. „Az övéi közé jött” és megtörténhetett, hogy „az övéi nem fogadták be”. Szertejárt mindenekkel jót téve, betegeket gyógyítva, vakokat megvilágosítva, bélpoklosokat tisztítva, bűnösöket fel-emelve — és mind erre lehetett a világ felelete az, hogy: el vele,

nem kell nekünk! A bethlehemi csendes éjszaka olyan útnak a kezdete volt, amely el fog vezetni a keresztrefeszítésnek a tragédiájához! Volt-e valaha ilyen ajándék?

De megmondottuk azt is, hogy az ajándékozás végeredményben lélekhódítás. Igen, az volt a bethlehemi csoda is. Szabad folyást engedett ugyan a bűnös emberi akaratnak. Hadd nyúljon szennyes kezekkel ehhez az égből alászállott tiszta kincshez, hadd tépje és szaggassa meg, hadd hajítsa el magától — ez már együttjár az ajándékozással. De ugyanakkor, amikor látszólag magasabbra emelkedik a válaszfal Isten és ember között, mint valaha, már is alá van ásva és összeomlik, — mert ez az ajándék úgy egybekapcsolja Isten és ember életét, ahogy semmi más nem tehetné volna. Ezzel az ajándékkal Isten belépett a mi életünkbe; örökre lekötötte bennünket Önmagának; olyan függésbe hozott Önmagával szemben, hogy soha az alól föl nem szabadulhatunk többé. Csak az kell hozzá, hogy megértsük ajándékát és hálás szívvel elfogadjuk. Nem mindenki tud térdre omolva tisztességet tenni a bethlehemi újszülött előtt, — mert érzi az ember, hogy ez mit jelent: az Istennel való ellenkezés fegyvereinek lerakását és alázatos, bizodalmas, boldog meghódolást. De aki megnyitja előtte szívét, az tudja, hogy ebben az ajándékban Istent fogadta be a maga életébe. Volt-e ajándék valaha is ehhez fogható?

Olyan dologról beszéltünk, jól tudom, amellyel kapcsolatban nagyon sok nehéz kérdést lehetne felvetni. Kérdezhetné valaki: miképpen szakíthatna le Isten bármit is az Ő végtelen szívéről, hogy azt odaadja, de különösképpen miként adhatja oda ennek a világnak az Egyszülöttet, aki öröktől fogva mindörökké egy Ővele? Hogyan lehetséges Istenben önkorlátozás, önmegszegényítés, „maga megüresítése”, — amikor Ő örök lényében változhatatlan és csorbulást nem szenvedhet? Vagy kérdezhetné valaki: mit jelentsen az Isten számára kockázat vállalása, magának az ember akaratával szemben való kiszolgáltatása, — amikor Ő mindenek felett való Úr, aki nem csak öröktől fogva lát mindent előre, de mindent a maga hatalma alatt tart és igazgat is? És mindenekfelett kérdezhetné az ember: miképpen léphet bele Isten, a világokat átölelő örök Végtelenség, a mi szánandóan kicsiny és nyomorult életünkbe? Miképpen ajándékozhat meg minket az Isten Önmagával?

Az ilyen kérdések Pál apostol előtt sem voltak ismeretlenek. És amikor az Isten „ajándékaról” beszél, ő is jól tudja, hogy ezekre a kérdésekre nincsen felelet. Azért nevezi az Isten „ajándékát” „kimondhatatlannak”. Olyan titkok kápráztatják itt el a szemünket, amelyek előtt el kell némulnunk. Még dadogva sem tudunk beszélni róluk. Ki tudná az Istennek ezt a karácsonyi ajándékát úgy kibontani, darabjaira szedni, kifürkészni: miként illeszkednek össze benne az alkotórészek, s aztán megint össze-

rakni, — mint ahogy gyermekkorunkban tettük karácsonyi ajándékainkkal? Meg kell ezt hagyni a maga érintetlenségében úgy, amint az Isten adta! Leborulunk előtte. Imádjuk. De kibeszélni képtelenek vagyunk.

Csak egyet lehet tenni: elfogadni. Átérezni, hogy nekem szól. Felújjongani abban a tudatban, hogy ennél nagyobb soha, sehol, senkitől nem kaphatok. Lehet arra gondolni, hogy milyen végtelen nagy különbséget jelent az egész világ számára és az én számomra is ez az ajándék; hogy milyen szomorú és sívár volna ez a világ, ha nem született volna számára Megtartó karácsonykor és milyen ki nem fogyó fénynek, örömnnek és békeségnek a forrása az a tény, hogy megszületett. És boldogan megtapasztalva az éjszakának ezt a kifényesedését a magunk életében is, — rá lehet felelni az apostol szavára a mi szívünk ünnepi imádságával, amely egy egész életre elkötelez: „Az Istennek pedig legyen hála az Ő kimondhatatlan ajándékáért!”

CSONKA TÖRZSÖN ÚJ HAJTÁS.

— Karácsony másodnapján, 1935. dec. 26-án. —

Lectio: Ézs. 11, 1—10.

Textus: És származik egy vesszőszál
Isai törzsökéből s gyökereiből egy
virágszál növekedik. Ézs. 11, 1.

A megszületendő Messiásról és eljövendő országáról szól az a prófécia, az ótestamentumi próféciaik egyik legfelségesebbike, amelyet az előbb elolvastunk.

Mi kissé más szemmel nézzük ezeket az ótestamentumi próféciaikat, mint elmúlt nemzedékek bibliaolvasói. Ők hajlandók voltak ezekben az eljövendő eseményeknek előre felvett pontos fotográfiáit látni. Természetes, hogy az így értelmezett képek nem mindenben illettek össze pontosan a később csakugyan bekövetkezett eseményekkel s ezért mindenféle magyarázati mesterkedéshez kellett aztán folyamodni, hogy a prófécia és a beteljesedés mégis jól összeilleszthető legyen. Azt a különbséget, amely ezeknek a próféciaiknak a régebbi és a mai felfogása között megállapítható, talán úgy fejezhetjük ki legvilágosabban, hogy mi nem jóslást, hanem jövendölést látunk bennük. A jóslás a jövő tényeinek a pontos előre-megállapítása akar lenni. A jövendölés, a prófécia, a lélek vágyainak és reménységeinek a kivetítése a jövendő vásznára. Mint ahogy másképen beszél a múlt eseményeiről a krónikás és másképen az epikus költő, ugyanúgy másképen beszél a jövendőről a jós és másképen a próféta. A krónikás egyszerűen feljegyzí a tényeket. A költő a maga lelkének tartalmát vetíti vissza a hajdankor eseményeibe és hogy ha az így megrajzolt kép nem fedí is pontosan a hiteles történeti tényeket, ez nem von le semmit az ő költői látásának nem csak, hogy a szépségéből, de még az igazságából sem.

Ezért az ilyen ótestamentumi próféciaik voltaképen hitvallások. És mivel a próféták tudatában vannak annak, hogy ami reménység és bizakodás az ő lelkükben él, az nem a tulajdon képzelődésük szeszélyes szüleménye, hanem ajándékképen kapták Istentől, hogy továbbadhassák másoknak, ezért az ilyen hitvallások — isteni oldalukról nézve — „ígéretet”, amelyekért Istennek igazmondása kezeskedik.

Így nézzük ezt a próféciát is. Micsoda reménységeknek a bizonyossága szólal meg Ézsaiás próféta lelkéből? Hogy tulajdonképeni tárgyunk felé továbbsiessünk, csak futólag mutassunk rá arra, hogy az Istennek eljövendő országa jelenik meg szemei előtt. Túl a jelennek minden kétségén ragyogó jövődő képét látja, amelyben győzelmes valósággá lesz mindaz, amit Isten ennek a világnak s benne az Ő választottainak szánt. Az Istennek ezt az eljövendő országát még ő is a maga nemzetének színeiben, közelebből a Dávid királyságának a képében tudja csak szemlélni. Hiszen ennek a nagy királynak az uralkodása volt Izráel történetének a fénykora. Ennek az emlékei szolgáztatják hát a keretet a jövődő dicsőségéhez is. De ha megfigyeltétek az előbb a prófécia tartalmát, meg kellett állapítanotok, hogy az Istennek eljövendő országa még sem úgy szerepel benne, mint valami politikai birodalom, mint Izráel népének földi értelemben vett felvirágzása és hatalmának tetőfokra emelkedése. A földi uralomnak semmilyen eszközével nem valósítható meg a békességnek az a paradicsomi állapota, amelyről a próféta szól. Minden földi keretből kinő s a csodák természetfeletti világába emelkedik az áldott, háborítatlan nyugalomnak az a látomása, amelyet az Isten országától vár.

És éppen ezért ez a minden földi korlátot áttörő dicsőség szövi körül a Messiásnak az alakját is, akinek eljövételétől várja a próféta a világ békességét. Uralkodó lesz a Dávid utódja, a Dávid atyjának, Isainak leszármazottja. Bölcsen fog uralkodni, igazságosan fog ítélni, méltányosságban fog kormányozni. Megfékezi a hatalmasokat és megvédelmezi a gyöngéket. Véget vet minden erőszakosságnak és ártalomnak. De lehetetlen pusztán emberi uralkodó alakját látni az itt megrajzolt Messiásban, akinek nem lesz szüksége arra, hogy tanukat hallgasson ki, ha ítélkeznie kell, mert „szemeinek látása” és „füleinek hallása” nélkül is nyilvánvalók lesznek előtte a szívek titkai; és nem lesz szüksége testőrök és harcosok fegyveres erejére, mert elég az ő „szájának vesszeje” és „ajkai lehellete”, hogy megsemmisüljön előtte minden ellenséges hatalom. Isteni királyság lesz az, amely e világra isteni békességet fog elhozni. S az, aki által ez végbemegy, „az Úr Lelkének” hatalmával feruházva fog megjelenni.

I.

De már most nézzük meg közelebből, hogy lép be az Istennek Felkentje ebbe a világba? „Származik egy vesszőszál Isai törzsökéből és gyökereiből egy virágszál növekedik.” A próféta szeme előtt tövében elvágott fa szomorú csonkja jelenik meg, amelynek már nincs folytatása sudár törzsben, lombosodó koronában. Csak gyökerei vannak a földben. És ebből a törzsökből,

ebből a gyökérzetből sarjad egy vékonyka, gyenge kis hajtás, mint egy mezei virágszál. És ez lesz az Isten megígérte jövődők a hordozója. Vagyis, hétköznapi nyelvre lefordítva, — születni fog egy gyermek, aki felnövekedvén királya lesz e világban az Isten békességes országának. És már a megszületése azt jelenti, hogy elérkezett e földre a várva-várt üdv. Ime, a karácsonyi örömhír évszázadokkal a mi Urunk Jézus Krisztus megszületése előtt!

De érzitek-e, milyen fájdalmas hangok kísérik az örömnnek a vezérszólamát? „Az Isai törzsökéből és gyökereiből...” Aki így prófétált, az vallomást tett ezzel arról, hogy a maga korának minden reménységéről lemondott már. Az a jövődő, amelyet Istentől vár, nem az ő jelenbeli világának folytatása lesz. Az őkorabeli Izráel s benne a Dávid királysága halálra van ítélve. Az ország már kettészakadt. Északi része, talán már ennek a próféciónak a napjaiban, de mindenesetre a próféta életében, megsemmisült Assziriának túlnyomó erejű ostroma alatt. Megmaradt még a kisebbik, a déli rész. Ott áll még Dávid királyi széke és Jeruzsálem falai körül még ott leng a régi dicsőség emléke. De Ezsajas tudja, hogy csak idő kérdése, hogy az északi országrészt a déli is kövesse a pusztulásba. Egy ideig még eltántoroghat a kétfelől tátongó szakadék között az élen, játszhatja diplomáciai játékait a keleti, eufrateszparti és a délnyugati, nilusparti nagyhatalom között. De napjai meg vannak számlálva. Máris úgy jelenik meg a próféta szeme előtt a dávidi királyság, mint villámtól vagy fejszétől tövében sújtott és csonkká vágott fa, amelynek örökre vége van.

S azért mégis tudja, hogy amit Isten az atyák idején elkezdett, az nem fog félbemaradni. Az Istennek megvannak a maga másíthatatlan örök céljai s azok felé feltartóztatás nélkül fog törni a jövőben is. Ha kétségbeejtő katasztrófák következnek is el és rombadőlni látszik a múltnak minden szépsége és ígérete: a csonkon is támaszt majd az Isten hatalmas új hajtást. Talán olyant, amely az első tekintetre szánakozó mosolyt kelt: ez a kis vesszőcske legyen a régi erős tölgynek a folytatása? De rá kell bízni a dolgot az Isten hatalmára, amely mindenekre elégséges! Igen, ez a gyenge virágszál a jövődő győzelmének az ígérete, ez fog úgy megnövekedni, kilombosodni, hogy az Isten országa végül is valósággá lesz e világban!!

Azt hirdeti ez a prófécia, hogy Istennek munkássága ebben a világban egy titokzatos, mély törvényszerűséget mutat. Paradox módon úgy mondhatnók, hogy a jövődő sohasem a múltnak a folytatása és mégis mindig a múltnak a folytatása. Isten soha sem azt csinálja egyszerűen tovább, amit elkezdett, hanem új kezdetek meglepetéseivel tetézi, amit addig művelt. S ugyanakkor sohasem veti el azt, amit régebben kezdett, hanem eleitől végig mégis ugyanazt a művet viszi véghez. Ennek a nagy tör-

vénynek a legfőbb példája lesz a prófécia szerint a messiási korszak eljövetele is. A múltnak örökre vége van s az Isten Felkentjével egészen új világ köszönt be. De ez az új élet mégis a múltnak halálra ítélt csonkjából fog kisarjadni s annak gyökérezetéből szívja fel magába a tápláló nedveket.

II.

Vessük össze a próféciával a beteljesedést. Milyen megkapóan vált valóra ez az igazság a bethlehemi csodában! Mélyebb és gazdagabb értelemben, mint ahogy a próféta maga is gondolhatta volna!

Az a gyöngye, kicsiny plánta, amelyhez mégis nagyobb ígéretek fűződtek, mint valaha e világra született gyermekhez, valóban elmetszett, halálraítélt múltnak a csonkján sarjad ki. Sokan várták a Messiást úgy, hogy megjelenése a régi törzsnek a megtisztítását és megifjítását fogja jelenteni. De az a Bethlehemben megszületett Király ilyen váradalmakat nem elégitett ki. Az Ő dolga egészen más volt, mint népét visszaemelni a politikai erő, virágzás és győzelem magasságaiba. Azok értették meg igazán s azokban folytatódott az Ő munkássága, akik előbb vagy utóbb megtanulták, hogy az ótestamentumi történet véglegesen elvágott törzs, amelyből nem a múlt folytatását, hanem valami mást és újat fakaszt az Isten hatalma. S amilyen hiábavaló dolog lett volna Izráelnek, az egész Földközi Tengert átfogó világkultúra egy kicsiny zúgában élő maroknyi népnek, régi dicsőségét visszaperelnie a cézárok ellenében, olyan diadalmas jövő felé indult el a csonka törzsön életbe szökkent új szál: a Jézus Krisztus Evangéliuma.

Olyan új ajándék volt a megszületett Messiás, a régítől anynyira elütő valami volt az az Ország, amelyet Ő e földre hozott, hogy sokan már azt kérdezik: mi közünk is van még nekünk, karácsonyi hitet valló keresztyéneknek az Ótestamentum egész múltjához? Pedig világos azért az összefüggés. A karácsonyi vesszőszál ennek a múltnak az elmetszett törzsén hajtott ki. Nem azért jött, hogy „eltörölje”, hanem hogy „betöltse” mindazt, amiről a régi szent íráskok szóltak. Ezer gyökérszállal bennegyökeredzik azoknak a világában és azoknak láthatatlanul keringő nedvei virulnak ki benne. Megjelenése végkép lezárja az Ótestamentum korát és mégis csak azzal benső kapcsolatban érthető meg a teljes jelentősége.

De ennél szélesebb körre is kiterjeszthetjük a próféta látomásának igazságát. Annak az egész világnak, amelybe Jézus Krisztus beleszületett, hasonló a képe a csonka törzséhez. Mint ha az egész emberi művelődés holtpontra jutott volna akkor-tájt. A legműveltebbek és a legmélyebben gondolkozók körében csakúgy, mint a legegyszerűbb tömegekben milliókat töltött

el a nagy bizonytalanság érzése: visz-e még tovább is az út? A nagyszerű külső erőfeszítés és virágzás felszíne alatt ott élt abban a korban az ijedt szorongás, amely settenkedő katasztrófát várt és végítélet közelgetését sejtette. Voltak annak a kor-nak nagy emlékei a múltból, de nem voltak már reménységei a jövő felől, — vagy ami reménysége volt, az már csak valamilyen csodának a várása volt.

Ebből a kiutat már nem ismerő világból, ebből a halálra ítélt korszakból sarjadt az új jövőendő zsenge karácsonyi vesz-seje. Ez a reménytelen nemzedék élte át az „idők teljességét”, amelyben meg kellett születnie Jézus Krisztusnak, hogy benne kitáruljon egy új jövőendő szépséges távlata. A nagyvilág nem vette észre. Folytatta még egy ideig az addigi erőekkel való meddő játszmát. De csődje felett egyre felségesebben bontako-zott ki az Isten-adta új élet és azért, az által, lett folytatása mindmáig az emberi történetnek.

S ugyanakkor, bármilyen kihívóan új dolog volt az Evan-gélium abban a világban, úgy, hogy hívei csak véres mártíromság árán élhettek és küzdhettek benne a maguk jövőendőjéért, — a népek lassanként mégis ráeszméltek arra, hogy benne teljese-dnek be régi életüknek legtisztább vágyai. Amint nőttön nő a keresztyénség az ókori világban, szemlátomást gyűjti magába és egyesíti magában annak minden igazi értékét. A pusztulásra megérett múlt hajt ki új életre és nő új fává a Jézus Krisztus vesszejében.

Még szélesebb körre, a mindenkori, az örök ember életére is kiterjeszthetjük a prófécia igazságát. Mert az ember a szó legegységesebb értelmében is ugyancsak hasonlatos az ilyen tövében elmetszett csonkhoz!! Bűnös, elbukott teremtmény az egész emberi fajta. Rajta az Isten ítélete. Csonkaságából, hiába feszül és ágaskodik az ég felé, soha nem emelkedhetik ki. Csodának kellett történnie, hogy ezen a világon mégis örömhír zeng-jen, élet viruljon és lehessen reménykedés a jövőendőben.

Ez a csoda történt meg karácsony éjszakáján. Kisarjadt az új hajtás. Nem a régi ember folytatása. Új ember teremtése. „Fogantaték Szent Lélektől”. Új kezdet az Isten teremtő ha-talma által. Új életnek a titokzatos oltványa a mi pusztuló élet-fánkon.

De akármilyen megfoghatatlan csoda is annak a kisednek a megszületése, mivel benne ott a jászolban egy egész ujjá-teremtett emberiség ígérete szunnyad, másfelől mégis emberi kised: csecsemő, amilyenek mi is voltunk mindnyájan. „Szü-leték Szűz Máriától”. Földi anya melengette szíve alatt és szülte fájdalmai között e világra. Csont a mi csontunkból és hús a mi húsunkból. Testvérünk, aki hozzánk mindenben hasonlatos. Alkalmatos arra, hogy magára vehesse a mi nyomorúságunkat, mi pedig az Ő új életének részesei lehessünk. A régi törzsön

hajtott ki az új vesszőszál és a mi bűnös életünk szállhat föl általa sötét mélységekből a napfény magasságába!

III.

Azt jelenti számunkra ez a nagy igazság, hogy valahol csak csonkaság tárul elénk, — most ezekben a karácsonyi napokban is, — nem kell elfordítanunk a tekintetünket. Nem kell attól félnünk, hogy az ilyen látványok megzavarhatnák ünnepi örömmünket. Ellenkezőleg! Isten a karácsonyi csoda vesszőszálát és virágszálát mindig éppen odaplántálja, ahol az emberi élet megtört, holtpontra jutott, reménytelenül elakadt.

Milyen nagy vigasztalás ez a mai világban! Minden gondolkodó és tisztánlátó ember jól tudja, hogy a mi napjainkban ismét egyszer zsákutcába jutott az emberiség előrehaladása. Hiábavalónak bizonyul a népek orvosainak minden kuruzslása. A kívánt eredmény sehogy sem akar jelentkezni. A bonyodalom egyre csak aggasztóbbá válik. Világos, hogy úgy nem mehet tovább az élet, amint eddig volt. Mögöttünk lezárult egy korszak a folytatást nem látjuk.

Éppen ezért lehet nagy a mi reménykedésünk! Az ilyen helyzetből fakasztja Isten új világok kezdetét! Talán már is sarjad és nő az új hajtás a régi csonkon! Szenzációs ujságcikkek, vakító fényreklám-jelek nem hirdetik ugyan, hogy bekövetkezett már a fordulat. A világ zürzavarának bozótjában elbuvó, igénytelen csemete csupán az új élet és csak az látja meg, aki szeretettel közel hajol hozzá. De a szívek rejtekében, ha jól figyel, itt is, ott is láthatod már az új virágszálát, amelynek igékező szépségei kárpótolhatnak a jelen minden nyomorúságáért. Ezek szívében újra megszületik a Krisztus gyenge csemetéje, a korhadó múltba beplántált győzelmes jövőnek záloga. És bizonyára úgy lesz megint, hogy mire kibontakozik egyszer a Krisztus által megújult jövőendő, az csakugyan nem régi letűnt szép időknek a visszatérése lesz, hanem egészen új fejezet a világ történetében, de meglesz benne minden, ami a régi világban értékes volt s amit aggódva féltünk a jelen válságai közepette. Új hajtás lesz, de a régi törzsön, a régi gyökérszettel!

Bízatok hát, karácsonyt ünneplő hívek! Egy zavarba jutott egész világ felett nem jó zavarba a ti Istenetek. Amikor az ember szégyent vall, akkor kezdődnek az Ő cselekedetei, akkor sarjad köztünk az Ő Krisztusának áldott országa!

Ki ne érezné, mennyire áll ez az igazság a válságaiban megrekedt nagyvilágnak annak a kicsiny darabjára, amely nekünk a legdrágább, mert a miénk? A mi magyar sorsunknak is milyen hű képe a csonka törzs! Milyen nyilvánvaló, hogy úgy már többé nem lesz, amint hajdan volt! Az Istennek valamilyen végleges ítélete sújtott itt le, és azzal nekünk le kell számol-

nunk. Visszafelé a történelem óramutatóját nem lehet járatni. De ez nem azt jelenti, hogy vessük hát oda magyar életünket a világtörténet vasszekerének a kerekei alá, hogy átgázoljanak rajtunk. Csak azt jelenti, hogy reménységünket az élő Istenbe kell vetnünk, aki a katasztrófába omlott törzs maradékából is képes új jövőtöt fakasztani. Tanuljuk meg a karácsonyi csodának azt a magyar vigasztalását, hogy ahol emberi erő már hasztalanná válik, ott, éppen ott várhatók az Isten cselekedetei. Azok nem úgy dübörögnek ugyan elénk, mint a világpolitika ki-robbanó fordulatai. Az Ő műve csendesesen szökken szárba, mint a gyenge virágszál. De azért az Ő műve az és a világ semmilyen hatalma sem akaszthatja meg növekvésében.

Más lesz, bizonyára más lesz a magyar jövő szépsége, mint amilyen a múlté volt. Ne sírjuk vissza. Készüljünk az Isten új gondolatainak a meglátására. Életnek, áldásnak, virágzásnak a gondolatai azok. Karácsonyi fénytől csillogó szemekkel nézhetünk kibontakozásuknak elébe. És még azt is bizvást tudhatjuk, hogy ebbe az Isten eltervezte új magyar holnapba bele fog épülni minden, ami a magyar tegnapnak drága java és ereje volt. Az ezeréves ősi csonk támad benne fel új életre. Nem a múltnak utánczata lesz az a jövő, de a múltnak egész öröksége felszívódik bele és éltetni fogja virágzását.

Reménykedjétek hát, karácsonyt ünneplő magyarok! Csak sarjadjon, nőjön, erősödjék bennetek és köztetek a Krisztus vesszőszála! Csonkaságatok nem a halál jegye lesz akkor, hanem a feltámadás záloga.

S végül álljunk oda mindnyájan, egyenként ez elé a prófécia elé és lássuk meg benne, mint tükörben a magunk életét. Olvassuk ki belőle azt a karácsonyi örömhírt, amely éppen a mi szívünkhöz szól.

Vannak közöttünk olyanok, akik más megvilágításban nem is láthatják az életüket. Nem is kell nekik magyarázni, ők maguk tudják legjobban, ők maguk panaszozzák fájdalmasan: milyen félbemaradt, kettétört, tövében megcsonkult fa az életük. Amik egykor voltak, vagy szerettek volna lenni, az csak sajgó emlék már, mint ahogy az amputált embernek fáj a lemetszett tagja éppen azért, mert már — nincs.

Nos, tőlük kérdezem: nem érzitek ezekben a karácsonyi napokban is, az ilyen ünnepi áhítat óráiban, hogy valami titkos új erő sarjad bennetek? Nem plántál-e az Isten a megszületett Krisztussal éppen belétek új reménységeket? Ne gyászoljátok azt, ami volt és nincs többé! Örüljétek annak, ami lesz! Csak engedjétek, hadd nőjön a gyenge vesszőszál! Másként lesz, mint volt. De ti lesztok, ti magatok, akik még egyszer boldogságra virultok. Nektek született a Megváltó, örvendjétek!

S a többiek? Akik úgy érzik, hogy ők ép, erős szálak, és büszkén emelik dús lombkoronájukat az égnek? A magukkal

megelégedettek? Az a kérdés: akarnak boldogan örvideni velünk együtt karácsony örömnapiján? Ha akarnak, fel kell ébredniük álmaikból. Meg kell látniok magukat ennek a próféta képiiek igaz megvilágításában. Mert ők is szánandó csonkok. Az Isten szentségének tüzes nyilai rájuk is rég lecsaptak és ítéletének viharai őket is kidöntötték már. Csak még nem ébredtek tudatára. De ha átérzik és megvallják, hogy valóban így van, nekik is szól az ígélet s a lekük velünk együtt újjonghat. Mert az ilyen csonka törzs szomorúságából, a bűne miatt megalázkodott ember töredelméből kihajt a karácsonyi csoda. Neki született és benne újra megszületik a Krisztus, — az ígélet és a jövendő hajtása.

Gyenge, kicsi plánta, de ne féltsük! Meg fog birkózni minden viharral és vésszel. És szépséges, mint egy virágszál. Gyönyörködve nyugszik meg rajta az Isten szeme. Sarjadjon hát és nőjön és teljesedjenek be ígéretei!

A KEZDET ÉS A VÉG.

— 1935. december 29-én. —

Lectio: Jel. 1, 1—8.

Textus: „Én vagyok az alfa és az ómega, Kezdet és Vég, ezt mondja az Úr...”

Jel. 1, 8.

Még nem azért gyülekeztünk egybe, hogy eltemessük ezt az esztendőt. De mindenesetre búcsúzni akarunk már tőle. Körülálljuk a halálos ágyát és tudjuk, hogy már meg vannak számálva az órái. Utolsó, halódó lélekzete hallatszik már a csendben és nemsokára beköszönt a vég. A helyébe pedig következik a friss utód. „Meghalt a király! Éljen a király!” — kiáltották valamikor Páris uccáin. Így fogjuk nemsokára gyászolni az eltűnt ó-esztendőt s ugyanabban a percben ünnepelni az érkező újat. Ünnepeles dolog lesz bizonyára most is, mint már annyiszor életünkben, — búcsúzni a régítől és először találkozni az újjal. Különös varázsa van az esztendők határánál való megállásnak. Megragadja a lelket, lesújtja s egyben fel is emeli. Ne kicsinyeljük ennek a határállomásnak a komoly jelentőségét!

De most, még néhány napnyi távolságra tőle, mégis megvallhatjuk, hogy alapjában véve egészen mesterséges dolog az egyik esztendőnek a másiktól való ilyen elhatárolása. Egyszerűen csak konvenció, évszázadokkal ezelőtt kialakult szokás, hogy december 31-én zárunk és január 1-én kezdünk egy-egy évet. Alakulhatott volna a közsokás másképen is, és csakugyan ismert az emberiség a múltban és ismer itt-ott ma is más időszámítást.

Mert amikor december és január között éjfélkor tizenkettőt üt az óra, igazában nem történik semmi nevezetes. Meglehet, hogy valahol egy letompított fényű betegszobában éppen akkor hűnyja le szemét egy nagybeteg és amikor utolsót kondul a torony órája, átadja lelkét Teremtőjének. Itt valóban lezáródott valami. Vagy meglehet, hogy ugyanabban a pillanatban szüli világra egy anya a gyermekét, talán egyszerű közkatonának az élet légiói számára, talán olyan üstökösnek nemzete egére, amelyen egy ilyen éjszakán Petőfiben született meg. Ez mindenesetre valóságos, komoly kezdet beköszöntése. De az ilyen be-

fejezéseknek és kezdéseknek vajmi kevés közülük van az óra ütéséhez. Az a vég is régóta készülhetett már és mindenképpen bekövetkezett volna. Az a kezdet is régen csírázott már az anyaméhben, mielőtt a világba belépett és éppúgy belépett volna a világba, ha a naptár és az óramutató egészen más időt jelzett volna is.

Valahol mégis határokat kell vonnunk az idő mezején. Meg kell jelölnünk pontokat, ahol az életnek egy-egy részét lezárjuk s egy másikat elkezdünk. Ünnepestes pillanatok azok, amelyekben az élet egy-egy soha vissza nem térő szakaszára pontot teszünk s egy másikat veszünk sorra. De aki csak ilyen véget és csak ilyen kezdetet ismer, aki az életet, hogy valamennyire áttekinthető legyen, csak ilyen mesterséges darabokra elosztva tudja maga előtt látni, milyen szánandóan szerencsétlen ember az! Aki csak úgy tud magának számot adni sorsáról, hogy megállapítja: most megfutamtam pályámnak egy évvel ezelőtt kezdett szakaszát s most elindulok egy év múlva lezáródó másik szakasza felé: üres annak az embernek lelke! Nincs az ilyen ember életének igazi értelme!

Hasonlatos az ilyen ember ahhoz az olvasóhoz, aki lapszámra fogyasztja a könyvet. Képzeltetek valakit, aki azzal dicsekszik, hogy ma elolvasott 20 lapot! Kezdte a 31.-en fent a balsarokban és végezte az 50.-en lent a jobbsarokban! Holnap pedig ugyanúgy el fog olvasni megint 20-at! Csakugyan, a könyvek lapokra vannak osztva. De jól tudjuk, hogy ez egészen mesterséges beosztás. Tisztán nyomdatechnikai kérdés, hogy a szövegben hol kezdődjék s hol végződjék egy-egy lap. Aki nem csak betűket és szavakat, hanem magát a könyvet akarja olvasni, annak értelmét akarja megragadni, az úgy suhan át az egyik lapot a másiktól elválasztó határokon, mintha ott nem végződne és nem is kezdődne semmi.

Vagy képzeltetek el azt a zenészt, aki büszkén számol be arról, hogy egy zeneműből eljátszott kétszáz taktust, legközelebb pedig majd folytatja a következő kétszázszal! Vannak taktusvonalak; kell is, hogy legyenek. De aki a zenének az értelmét, a lelkét keresi, nem számolgatja őket, mert tudja, hogy a dallamok úgy áthúzódnak felettük, mint a szelek járása, vagy a madarak röpte a határsorompók fölött.

Aki könyvet értelmesen olvas, aki zeneművet értelmesen élvez, az komolyabb kezdeteknél indul el és valóságosabb befejezéseknél pihen meg. Címlapja kell hogy legyen a könyvnek és utolsó lapja kell hogy legyen, amelyre odairható: „finis”. Meg kell hogy legyen a zeneműnek a kezdő akkordja, amelylyel megzendül és a záróakkordja, melyben elnyugszik.

És nekünk is valóságos, komoly kezdetektől kell elindulnunk az életünkben és valóságos, komoly végezethez kell érkeznünk, hogy az egésznek értelme legyen. Hadd hangozzék

ezért felénk alapigénk üzenete, amelyben maga az Örökkévaló így szól hozzánk: „Én vagyok az Alfa és az Omega, kezdet és vég!”

I.

Ha ezt a szöveget nem hallanók, akkor ennek az egész nagy világmindenségnek, amelyben élünk, nem volna számunkra értelme. Megoldhatatlan rejtélynek a labirintusa volna az egész, amelyhez hiányoznék a kulcs: nem tudnók, hogy a kusza vonal kifejtéséhez hol kell hozzáfogni és kibogozásával hova kell elérkezni. Bármint kutatnánk és vizsgálnánk is az értelmünkkel, — nem találnánk benne sem Alfát, sem Omegát, hogy rendeződhetnék el az egész betűhalmaz értelmes sorozattá?

Ha visszafelé haladva nyomoznánk, azt kellene éreznünk, hogy nincs megállás, nincs végső kezdethez érkezés seholsem. Nem tudod elképzelni ennek a világegyetemnek olyan kezdetleges, nyersanyagyszerű állapotát akárhány évmiriádnyi távolságban sem, hogy ott is ne kellene kérdezned: mi volt hát ez előtt? Mert az értelméd azt mondja, hogy valamiből annak is elő kellett állania! Ha meg előre nézel és a jövőt számítod ki, akkor sem tudod elgondolni a mindenségnek olyan végkifejlését, amelyről azt mondaná az értelméd: — itt már álljunk meg, mert ezen túl nincs semmi! Tovább, tovább! Vég nélküli horizontokban táruul ki előtted a jövő is, akármilyen legyen egyébként az elgondolásod róla.

Magában a világban nincs kezdet és vég, amely lezárná az egészet és értelmet adna neki. Csak a világon túlról, onnan felülről, az örökkévalóságból jöhet a szó: „Én vagyok kezdet és vég”. Ő, akit értelmünk meg nem találhat, de aki megjelenti magát nekünk, ha szavára hallgatunk, átfogja örökkévalósága ölelésével a múltnak és jövőnek végtelenbe nyúló sorozatát, mint ahogy az ég aláhajlik a ködbevesző látóhatárra. Ő a kezdet, mert Őtöle jön, és Ő a vég, mert Ő feléje halad a világ élete. S ezért van értelme.

Ha nem volna meg hitünknek az a bizonyossága, hogy Ő a Teremtő Isten és egyben Ő a világot céljai felé kormányzó Gondviselő Isten, akkor — hadd mondjam meg egészen nyersen, — nem volna más az egész világmindenség, mint valami óriási szemétdomb. Nem azt értem ez alatt, hogy nem csillannának fel benne akkor is fényes értékek, szépséges drágagyöngyök, cizellált remekművek. De ezek is ott hanyódnának s ott pusztulnának a többi lom között. Mennél több értelme van egy-egy töredéknek, annál borzasztóbb volna az egész együttesnek gazdátlan össze-visszasága, siralmas bitangjárahagyottsága.

De mert tudjuk, hogy Őtöle indult el minden, aki ennek a szédítően nagy, titokzatos mindenségnek élő Teremtője és kormányzó Ura, s mert tudjuk, hogy így feléje is törekszik minden,

akár tudva, akár nem tudva, — azért vagyunk bizonyosak, hogy nem örült össze-visszaság az, amit látunk, nem ostoba véletlen az, hogy mi emberek is itt vagyunk ebben a világban és nem hiábavaló vergődés az, ha mi előre és fölfelé törekszünk. Van valami mély értelme mindennek, van magasabb rendeltetése az embernek, van biztató reménysége a mi küzdelmeinknek, — mert Ő a kezdet és Ő a vég!

Nem azt állítjuk, — hiszen nevetséges is volna, — hogy ez a mindeneken áthúzódó értelem előttünk mindig világosan kitárul. Sokszor egészen eltűnik a szemünk elől a fonál menete és csak összegabalyodott csomót látunk. Rejtélyek, számunkra megoldhatatlan rejtélyek, maradnak bőven. De ha a fonál kezdetét és végét Isten tartja a kezében, akkor Ő ismeri minden rejtélynek a nyitját. S nekünk elég annyit tudnunk, hogy van értelme annak is, aminek mi nem látjuk az értelmét. Megoldhatatlan kérdéseinket boldogan, vagy legalább is békességesen reá-bízzhatjuk arra, aki maga a Kezdet és a Vég.

II.

De ugyanígy vagyunk mindnyájan a magunk kicsiny életével is, azzal a hajszálvékony, rövidke fonállal, amellyel kiki közülünk bele van sodorva a nagy mindenség életének az óriáskötélékébe. Az én sorsomnak s a te sorsodnak is csak az ad értelmet, ha Isten a Kezdet és a Vég, vagyis ha egyenként is Őtőle indulunk el és egyszer Őhöz érkezőnk meg.

Ezért azt kell mondanunk, hogy egy-egy ember voltaképpen akkor kezd élni, amikor Istennel kezd élni. Ami addig volt, az magában véve értelmetlen zűrzavar. Hiába születünk bele ebbe a világba már akármilyen régen s hiába jegyezték fel a születésünk napját valamilyen tekintélyes jegyzékbe már évtizedekkel ezelőtt. Ez nem jelent komoly kezdetet. Ez csak egyszerű folytatás. Mint ahogy a tengerek színe alatt nőnek a korall-szigetek s azoknak szinte őserdőszerű rengetegén szakadatlanul fakadnak az új szemek, testi megszületésünkben is csak az emberiség nagy fája folytatja a maga növekedését. A hatalmas világtörzsnek egyik nagy ágán, amit nemzetnek nevezünk, annak is egyik kicsiny galyacskáján, amit családnak nevezünk, kinőtt egy-egy új rügy. Csak folytatás vagy, — folytatás a családod, a fajtád, az emberi nemzetség életében. A nagy életfolyamban egy új cseppnek a felszínrevetődése, nem több.

De amikor továbbhaladva egyszer elérkeztél oda, hogy ki-világosodott előtted az Isten szeretete, aki Atyád néked; amikor belesugárzott a lelkedbe a Megváltó Krisztus orcájáról az égi napfény és átjárta a lelkedet annak a tudatnak a melegsége, hogy nem vagy elfelejtett porszem ebben a nagy mindenségben, hanem számon tart és reád számot tart az Örökkévalóság Ura,

a te Istened: attól kezdve megváltozott a helyzet. Megértetted, hogy egész életedről időknél előtte már Ő gondoskodott, Őneki meg voltak a tervei felőled, s miközben esztendeidet egymásután éled ebben a világban, nem történik más veled, mint amit Ő végzett el felőled örök atyai szívében.

Ez már komoly kezdet! Ettől kezdve élsz igazán! Ez az, amit a Szentírás nyomán úgy nevezünk: „újjászületés”. Az az élet, amely ezt megelőzi, csak olyan, mint amikor a zenekar zenészei hangolnak. Sok hang hallatszik, lehet a zengése nagyon színes, élénk, mozgalmas, — de milyen zavaros az egész! Nem illeszkednek egymáshoz, nincs bennük összhang, nem hallatszik ki belőlük zenei jelentés. Csak amikor a karmester megjelenik a színen és felemeli vezénylő pálcáját, attól kezdve szólal meg a mű. Amikor Krisztus által belenyúl Isten az életünkbe és újjászüli azt, hogy benne minden az Ő dirigálásának engedelmeskedjék, — akkor simul össze az életünk sokféle hangja szépséges összhangba. Akkor mondhatja el az ember igazán, hogy most már él.

Vagy mint ahogy a postahivatalban üresen is futhat a távirógépből a szalag és voltaképen kárbavész mindaddig, amíg a kattogó szerkezet nem kezdi el a jelek ráírását, hogy láthatóvá váljék egy távoli vidékekről jövő üzenet, — ugyanúgy üresen futhat az emberélet szalagja is sokáig. Kárbaveszhetnek hosszú évtizedek, amelyekben nem tudja az ember, hogy miért is él? Amíg egyszer aztán el nem kezdi az életet Istennel. Attól fogva az Isten örök gondolatai rajzolódnak ki benne. S így már megtalálta életének az értelmét.

Ugyanakkor megkapja az életünk a világos és határozott célját is, — mert Aki a Kezdet, ugyanaz a Vég is. Az is, ez is titokzatos előttünk. Megfoghatatlan dolog: hogyan futnak be életünkbe az Isten örök gondolatainak sínjei s hogyan emelik magukra az életünk vonatját, hogy végre vágányon lehessen. S megfoghatatlan dolog az is, hogyan érkezünk majd el ezen a sín páron a végső állomásunkhoz. De annyit tudunk, hogy ott a végső állomásnál Isten vár reánk és az életünk egész rakományát Ő fogja átvenni. Ez lesz majd a vallomásunk, amikor elébe érkezünk: „Uram, Te indítottál el, Veled kezdődött az igazi életem. Most itt vagyok, a pályát megfutottam. Ítéld meg engemet. Te vagy a végső állomás, amelynél elpihenhetek!”

Nagyon jól tudjuk, hogy ebben a végső szembesítésben sok minden megítéltetik. Nincs okunk büszke bizakodással nézni elébe ennek a találkozásnak. De csak az vallhat kárt az ítéletben, ami mi magunkból való. De attól fogva, hogy Istennel kezdtük az életet, sok olyan aranyfonál szövődött bele, ami nem tőlünk, hanem Őtőle való. Ő végzi bennünk a maga munkáját bűneink ellenére is, véget nem érő hosszútűréssel. És ez az Ő műve megállja az örökkévalóság próbáját. Ami belőlünk való,

azért orcánk pirulásával, megsemmisülten, alázatosságban járunk majd színe elé. De bizakodva fogjuk mégis felemelni a tekintetünket Őhöz, sőt dicsőítve az Ő nevét újjongó örömmel visszük elébe az életünket: „Nézd Uram, megvolt benne a Te ajándékod, megmutatkozott benne a Te segédemed! Amit Szent Lelked által elkezdetél, amit hűséges kegyelemmel ápoltál, tisztogattál, erősítettél, védelmeztél, — azt vajjon most elvetnéd-e? Hiszen azért cselekedted és munkáltad mindezt, hogy most tökéletességre vidd! Örökkévaló kezdednek utolsó simítása jöjjön hát s aztán hadd foglalják helyet dicsőségednek hajlékában, amelybe befejezett műveidet egybegyűjtöd!” Ahol Ő a Kezdet, ott Ő a dicsőség is. Vég is.

Így van meg az értelme egész küzdelmes, hányt-vetett földi sorsunknak.

III.

S ha egész földi életünket ebben a magasabb értelemben élhetjük végig, hogy Istentől elindulva végül Őhöz érkezzünk meg, — akkor ennek megvan a kihatása földi életünk minden legkisebb részletére is. Ha a Kezdetnek és a Végnek e közé a két végpontja közé van kifeszítve az egész élet fonala, megfeszül és kiegyenesedik benne minden szálacska. Kapcsolj be a villanyáram két pólusa közé egy fémszálat, izzóvá lesz, de azért, mert minden egyes parányi darabkája is megérzi a rajta áthaladó áramnak az erejét és kitüzesedik tőle.

Hasíts ki az életemből egy olyan mesterségesen elkülöníthető darabkát, mint amilyen egy újév és óév által elhatárolt szakasz — és az is ünnepélyes és szent jelentőséget nyer, ha Isten volt a Kezdet és Ő a Vég is. Akik ezt az 1935. esztendőt Istennel kezdték és annak minden eléjük meredő bizonytalansága ellenére Istenre támaszkodtak, reménységüket Őbeléje vetették és magukat boldog szolgálattételre Őnek ajánlották fel, azok most Istennel is végezhetik. Minden örömeért hálát adhatnak Őnek. Minden veszteségükre és fájdalmukra vigasztalást Őnala találhatnak. Minden elért eredményért Őt magasztalhatják. Mindenre, amit elmúlasztottak vagy elvették, bocsánatot Őtől nyerhetnek. Így ez az esztendő számukra nem üresen, haszontalanul, értelmetlenül folyt le az idő medrében. Egy eleven darabja volt ez az Isten örökkévalóságának. Rajta ott fénylik az Ő dicsősége. Mély értelmű ajándék volt. S nem adhatunk eléggé hálát neki azért, hogy — nekünk adta.

De vegyük az életnek szervezettebb egymásbailleszkedő és szétválasztható részeit. Vegye az ifjú az ő iskoláztatásának időszakát. Vegye a felnőtt ember az ő házaseletének pályafutását. Vegye bárki az ő hivataloskodásának útját, amelyre valamikor szorongó lélekkel rálépett s amelyen azóta verejtékezve haladt.

Vagy vegyük szemügyre az életnek bármely különválasztható alkotórészét. Valamennyinek az ad igazi értelmet, emelkedettséget, nemességet, hogyha Isten a Kezdet és Isten a Vég. Aki az új útra, — akár az iskola első osztályánál, akár a pályaválasztásnál, akár a házasságkötésnél, vagy akármi legyen is az, — úgy lép rá, hogy Istennel kezdi és abban a tudatban halad tovább, hogy Istennel is fogja végezni. Őhöz fog érkezni és Ő neki fog számot adni, arra várhatnak útközben nehéz szakaszok, kemény próbatételek, de az az utat mégis boldogan fogja végigjárni. Szent kíválság lesz számára az útnak még a fáradsalma és töredelme is. Lesz számára értelme a vándorlásnak, olyan értelme, amelyért érdemesnek érzi azt végigjárni s amelyért mindig újra hálát kell adnia Istenének.

Megtörténik olykor, hogy egy-egy váratlanul vagy nem is váratlanul bekövetkező esemény teremti új helyzetet és szab új irányt az életünkben. Néha sorsunknak egy-egy fénylő ajándéka az, ami az ölnkbe hull és azt az érzést kelti, hogy voltaképen új naptárra volna szükségünk mostantól fogva és másképen kellene számlálnunk az esztendeinket ezután. Máskor elfátyolozott arcú félelmes idegenekként jelennek meg az életünkben olyan fordulatok, amelyeknek érkezésekor úgy érezzük, hogy el van vágva az egész addigi életünk s ami ezután még következhetik, az annyira más, hogy talán sohasem fogjuk megszokni tudni.

De egy-egy ilyen életszakasznál is csak azt kell megtanulnod, hogy Isten a Kezdet és a Vég. Amikor egy-egy új helyzetbe állít bele, csak azt ne feledd, hogy Ő állít bele abba. Boldogságot, mint valami drága tökét, Ő bízza a kezvedre, hogy sáfárgodj vele. Szívednek nagy fájdalmait Ő méri reád, mint valami nagy feladatot, hogy gyakorold magad és nevelődjél benne. Tőle kapott kiténtetés az új helyzet mindenképen, — arravaló, hogy az Ő dicsőségére megálljad benne a helyedet! És Őt tartva szem előtt, mint kezdetet, amelyből elindulsz az új életszakaszra, Őt tartsd szem előtt, mint Véget is, amely felé haladsz. Minden örömodért egykor Őeléje fogod fölemelni a hálaadás poharát. S ha még oly nehéz volt is a teher, egyszer Ő előtte fogsz felújgani, amikor lábához lerakhatod és felsóhajtva megköszönheted neki, hogy megsegített az egész úton, amíg súlya alatt görnyedtél.

Csak Vele indulj és csak Feléje tarts, — akkor soha sem válik üressé az életed. Sem az örömek íze nem válik keserűvé a szádban, mint azoknál, akik éppen a sok jó közepette csömörlenek meg az élet hiábavalóságától. Sem a fájdalmak sebeiben nem vérzik el a szíved, mint azoké, akik a sok csapás alatt vesztik el hitüket az élet igazi értelmében. Ismerni fogod a boldog élet titkát és hálás leszel érte Istenednek!

*

Végezetül még egyet, ami alapigénkből világosan kitűnik. Ha Isten az a Kezdet és az a Vég, amelytől életünk értelme

függ, — hol találjuk meg ezt az Istent? Úgy-e, ez a nagy kérdés? Itt a felelet: alapigénk Istenről, aki Kezdet és Vég, nem a harmadik személyben beszél, mint ahogy mi beszéltünk róla eddig, hanem első személyben. „Én vagyok az Alfa és az Omega, Kezdet és Vég” — így hangzik az üzenete. Isten maga jelentkezik és szólal meg benne. Onnan tudjuk, hogy Ő a Kezdet és Vég, mert Ő maga mondja ezt meg nekünk. Csak tudjunk erre az Ő szavára elcsendesedett lélekkel figyelni!

Vannak emberek, akik panaszosan számolnak be arról, hogy keresték Őt és sehol sem tudták megtalálni? Vajjon engedték-e, hogy őket megtalálja az Ő szava? Figyeltek-e Őreá ott, ahol Ő maga jelentkezik? — Erre való ez a mi Szent Könyvünk, — eleitől végig nem más, mint az Isten jelentkezése a mi embervilágunkban! Erre való az Istennek az a nagy ajándéka, amely ott ragyog ennek a könyvnek a középpontjában, mint a gyémánt a foglalatban, — a mi Urunk Jézus, a testet öltött Ige. Ha nem telepszél le lábaihoz, hogy hallgasd Őt, hanem csak messziről vetsz feléje kíváncsi pillantásokat, — nem csoda, hogy nem halod az Isten élő beszédét! És erre való a Szent Lélek kitöltetése e világra, hogy szüntelen zörgessen az ajtónkon és hírül adja nekünk, amik ebben a régi könyvben és különösen a mi Urunk Jézus Krisztus életében, halálában és feltámadásában nyilvánvalókká lettek. Nem az Istenen múlik, ha mi nem halljuk meg az Ő szavát!

Hányszor jelentkezett ebben a lepergett esztendőben is! Hallgattunk-e Reá? Legalább az év utolsó napjaiban, utolsó óráiban üljön el a zaj bennünk és körülöttünk. S a csendben hadd halljuk meg mindnyájan, amint egyenként megbíztat, megnyugtat bennünket: Ne félj! Én vagyok a Kezdet és a Vég!

AZ ÚR VAN E HELYEN!

— Óév estéjén. 1935. dec. 31-én. —

Lectio: I. Móz. 28, 11—20. — Ján. 1, 52.

Textus: Jákob pedig felébredvén al-
mából, monda: Bizonyára az Úr van e
helyen, és nem tudtam! I. Móz. 28, 16.

Ezt az óévi estét kétféleképen lehet eltölteni. Az emberek egyik része beleveti magát az élvezetek, a vigadozás bődítő mámorába, hogy az élet éles körvonalai elmosódjanak és eltűnjenek a szeme elől; hogy ne kelljen tisztán látnia, világosan gondolkoznia. Vannak mások — és ezek közé szeretnénk mi is számíltatni, — akik éppen ellenkezőleg a világos látást keresik ilyenkor. Mint ahogy az utas szétnéz a kilátópontból, úgy keresi a szemünk a múlt távolába vesző és a jövőben felénk sejlő képeket. Vagy mint ahogy a hajós időről-időre felnéz az égboltra, hogy irányt vegyen a csillagokról és megállapítsa azoknak segítségével, hogy hol is jár a tenger hullámozó színén, — úgy keressünk mi is tájékozódást az örökkévaló magasságok fénylő útjelzőiben most, amikor eliramlik mögöttünk egy év s vissz bennünket az idő áradata egy új év felé.

Ezt a két dolgot nem lehet egymással elegyíteni. Tűz és víz ez. Vagy tompa érzéketlenségbe akarod belekábítani öntudatodat, vagy fel akarod serkenteni a legéberebb tudatosságra. Vagy felejteni akarsz, vagy emlékezni és figyelmezni akarsz. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az óév utolsó óráit szakadatlan magadbaszállással, elmélkedéssel és imádkozással kell eltöltened magánosságban való virrasztással. Megvan annak is a jogosultsága, ha valaki az év leteltekor még egyszer örvendezni akar szeretteinek vagy jóbarátainak meghitt körében a társas együttlét tiszta örömeinek. De aki óév estéjén felkeresi az Isten házát, annak minden bizonnyal meg kell őriznie szilveszter-esti vagy éjszakai vigasságait a lélekre rátelepedő kábulat kísértéseitől; magával kell vinnie az éjféle órákba is azt a tisztánlátást, amelyet az Isten Igéjének hallgatásából nyert; s amikor elüti az óra a tizenkettőt, ugyanabban az imádságos áhítatban kell átlépnie az esztendőket elválasztó határvonalat, amely itt az Isten színe előtt egybegyülekezett hívek seregében fogta el a lelkét.

Ha már most az a vágyunk, hogy tisztán lássuk sorsunkat és helyzetünket; hogy magunkra eszmélve legalább az év utolsó óráiban tudatosan szemügyre vegyük az életünket, ha már év-közben sokszor elvesztettük ezt a tudatosságot, amikor a fák között járva nem láttuk az erdőt; ha, mondom, ez most a vágyunk: akkor jertek, nézzük meg jól annak az ifjúnak az alakját, aki alapigénkben elénk áll és figyeljük meg a szavát. Amint kemény fekvőhelyéről felkelve kinyújtóztatja megmerevedett tagjait, kidörzsöli szeméből az álmodat és pislogva körülnéz, nem tudja hirtelen: most álmodik-e, vagy az imént, álmában volt-e ébren, vagy hogy is áll a dolog? De egy egészen bizonyos előtte. Hallgassátok csak: megszólal! „Az Úr van e helyen bizonynyal és én nem tudtam!”

A pusztának ebben a magános vándorában, a szülői háztól elmenekült Jákóbban, előttünk áll a mi sorsunk. Példázza előttünk az ő alakja, az ő élménye, az ő magaviselete a mi magunk életének néhány olyan lényeges, jellemző vonását, amelyre jó lesz világosan ráeszmélnünk, mielőtt elbúcsúzunk ettől az esztendőttől.

I.

Először is világosan elárulják szavai, hogy milyennek látta ő a maga helyzetét, amíg csak a maga szemével nézett körül benne. Megvallja őszintén: ő bizony nem tudta, nem vélte, hogy az Úr jelen van azon a helyen. Nem is csoda. Istentől elhagyott helynek látszott az. Átokülte pusztaság volt! A háta mögött ott volt az otthon, gyermekkorának bűbájos emlékeivel, hajlottkorú ősz szüleivel, ifjúságának fészke reménységeivel. Óh, szép napok, boldog idők! Végük van! Eljátszotta játékait s álnokul rászédett bátyjának, Ézsauinak a felgerjedt haragja elől most mentenie kell az életét. Előtte, ismeretlen távolságban, int felé egy új otthon. Mesopotámiában, ahonnan nagyatyja, Ábrahám, egykor kivándorolt, élnek még rokonok. Azok majd befogadják. Ott majd talál menedéket és kezdhet új életet. Hiszen fiatal még. Nyitva előtte a jövő. De a múltnak szép napjai között, amelyek szétfoszlottak, s a jövőnek ígéretei között, amelyek olyan bizonytalan messzeségben vannak, egyelőre ott van a hosszan húzódó, sívár pusztai vándorút. Sehol egy élő lélek. Sehol egy vendégszerető hajlék. Amikor a nap lenyugszik, a pusztai föld az ágy, amelyen elnyújtózhatik, kemény kő a vánk, amelyre fejét hajthatja...

Nem ilyen Istentől elhagyatott tájékon járunk-e mi is? Ennek az elmúlt esztendőnek, csakúgy mint az előtte elmúltaknak és bizonyára még ezután következő jónéhánynak is, nem ugyanez-e a jellegzetessége? Mögöttünk is ott vannak letűnt szép idők. Sokszor száll vissza felénk sóhajtozva a lelkünk vágya-

kozása! Régi jó békevilág! Az emberiségnek az az aránylagos nyugalmi állapota, sőt lendületes fejlődési korszaka, amelyben pezsgett a munka és virult a jólét! Régen volt. Akár magunk is ebből a korból indultunk el ifjabb éveinkben, akár csak az idősebbek leírásából ismerjük, mint ahogy a mai ifjúság ismerheti, mindenképen úgy tűnik fel előttünk a képe, mint a távoli kicsiny falú szülői házának az emléke a fiú előtt, akik jaj de messze szakadt már onnan! A régi harang szava még cseng a fülünkben. Soha nem is fog elhalni egészen. De egyre vékonyabb hangon cseng, mert egyre távolodunk tőle!

Vannak reménységeink a jövő felől. Hogyne volnának. Tudjuk, hogy egyszer csak el kell megint érkeznünk jobb időkre. Hiszen nem lábolt ez a világ még sohasem olyan nyomorúságok mocsarában, hogy szilárd partot ne ért volna egyszer megint. Jönnek még erre a megpróbált világra békességes napok, virulás és boldogság évei. Akik elég fiatalok, azok bízhatnak benne, hogy meg is fogják érni. De egyelőre még nincs a látóhatáron semmi jele. Hosszú út visz még odáig!

Közben pedig járjuk a sivatagot, az egyhangú, a tespedő élet útját. Mert ezeknek az esztendőeknek, amelyeknek a sorát éljük, nem csak mi magyarok, hanem az egész világ, az adja meg a sajátos jellegét, hogy hiányzik belőlük nem csak minden ok a nagy örövendezésre, hanem éppúgy minden ok a nagy jajveszékésre is. A világnak egy-egy pontján kilobban ugyan háborúnak vagy más vészes jelenségeknek a lángja, de a nagy világ a maga egészében szürke nyugalomban éli tovább életét. Tengődünk. Mintha közelebb érezhetnők magunkhoz az élő Istent, ha nagy megrázkódtatások gyötörnének; ha rengene alattunk a föld és ránk akarna szakadni az ég. De ilyen katasztrófáktól meg vagyunk kímélve. Nincsenek megrendítő élményei ezeknek az időknek. Ünött egyhangúságban vonszoljuk magunkat tovább egy elvesztett boldog korszak és egy távoli, remélt újabb boldog korszak között a jelen sivatagában.

És hogyha ez az egész világ sorsának a képe, mennyivel inkább a mienké, magyaroké! Mintha a mi sorsunkban sűrítve jelentkeznék ennek a képnek az igazsága! Az ősi atyai hajlékból száműzve bandukolunk a sívár jelenen át a jövőndő, az újra visszanyerendő otthon felé. Nem vihetjük végig a párhuzamot minden részletében. Nem mondhatjuk, hogy minket is a megsértett elsőszülött testvér zavart ki az atyai házból. Mi voltunk ott az elsőszülöttek. Sőt a többiek csak fogadott gyermekek voltak. Mégis lehetetlenné tették, hogy az ősi házban, az ezeréves országban otthon érezhessük magunkat s azt a magunkénak nevezhessük. Most a pusztai utat járjuk, bízva, reménykedve, hogy a jövő meghozza minden veszteségünk kárpótlását. De mikor? De hogyan? Egyelőre szürkén elmúló esztendők során megyünk,

megyünk a pusztaság süppedő homokjában és nem látjuk az óhajtott célnak semmilyen jelét.

Ennek a nehéz nemzeti sorsnak a súlya ránehezedik mindnyájunk lelkére, úgy hogy kiki elmondhatja magáról, hogy ő is ilyen pusztai vándor. Ami ezen a világon szép, kíváncsú, gyönyörűsége, az mind mintha vagy a múltban, vagy a jövőben volna. Mit tehet a pusztai vándor, ha egy-egy napi járőföldet megjárva, vagy egy-egy esztendő végére érve nyugovóra tér? Szépeket álmodhatnak. Felszállhatnak előtte letűnt idők gyönyörűségei. Festegetheti eléje a képzelet tündére jövőendő jobb napok látomásait. De ha felébred? A jelen átokverte pusztaság. Benne Isten nincs jelen. Rá jobb nem is gondolni.

II.

Így látta Jákob is, így látjuk mi is. Alapigénk, nézzétek, mégis megtanít bennünket arra, hogy nem így áll a dolog. Jákobnak megadatott meglátni az igazságot. S ez az iaszág nekünk is szól.

Az Isten igenis jelen volt azon a helyen! S amikor Jákob álmodott, álmái nem a tovatűnt tegnap szép emlékeiből, nem is az eljövendő napok remélt örömeiből szövődtek, hanem arról az Istentől álmodhatott, aki ott a sivatag kellős közepén, a jelennek minden nyomorúságában valóság volt. Álmodhatott arról, hogy az Isten éppen ott és éppen akkor közelebb volt hozzá, mint valaha.

Nem tudjuk, hogyan állott elő ennek az álomnak a csodaszövedéke. Meglehet, hogy amikor Jákob este fáradtan megállt, hogy megvárja a nap lementét s aztán lepihenjen éjszakai álmára, megnyugtatta tekintetét a jordánontúli hegyvidék terraszszerűen, rétegesen emelkedő lépcsőfokain, amelyeken ott tűzelhetett a lenyugvó nap arany fénye. Talán ez a káprázatos látvány vésődött bele a lelkébe olyan mélyen, hogy álmában is fénylő fokokat látott a földtől az égig nyúlni s azokon föl és alá sugárzó alakokat látott járni. Akármint volt is, megálmodta az égi lajtorja látomását s fent, a fénybevesző végén hallotta megzendülni az égi szózatot: „Ne félj! Én veled vagyok. El nem hagyalak téged”. Hallotta, amint öhozzá is szólanak ugyanazok az ígéretek, amelyekkel Isten egykor az ő atyáival is szövetségre lépett. És megtudhatta, hogy ha ő belekontárkodott is az Isten dolgaiba és mindent meg is tett, hogy elrontsa azt, amit az Isten övele el akart végezni. — minden jóra fog egyszer fordulni, mert az Isten hűségesen állja szándékait és mégis valóra váltja azt, amit öneki szánt.

Így még nem találkozott Jákob az Istennel. Odahaza, amint jól elgondolhatjuk, az ő atyáinak hitét hitte, s amit Istentől tudott, családi örökségként vette át azoktól, akik tanításukkal és

példaadásukkal nevelték. Most, a pusztában, egyedül van. Nincs mellette senki, aki lelki támaszul szolgálhatna. S ebben a mezítelen magárahagyatottságában öneki megának jelenik meg az Isten, közvetlenül, egy életre kiható, döntő erővel és bizonyossággal.

Ugyanez az igazság áll minden pusztában vándorló, üzőtt, nyomorult emberéletre, — a mi egész nemzedékünkre is. Éppen ezek a sívár esztendők szolgálnak a legjobb alkalmul arra, hogy „álmokat álmodjunk“ és „látásokat lássunk“, hogy friss, közvetlen bizonyosságot szerezzünk az örök isteni kegyelem felől.

Jobb időkben, a hajdani jólét csendes otthonában mi is beérhettük azzal, hogy hitünket mint valami átöröklött ősi díszruhát viseltük s az Istennel való viszonyunkat mint valami régi, szent hagyományt ápoltuk. De mindez csak emlék már. Most minden azon fordul meg, hogy vajjon megjelenik-e nekünk magunknak is az Isten és olyan eleven bizonyosságát adja-e az Ő élő valóságának, hogy meghajszolt és megpróbált szívünk Őbenne megtalálhassa békességét és üdvössége bizonyosságát. Különböleg van! És az Isten megjelenik és megbizonyítja magát...

Ha körülnéztek ebben a szürke világban, észre kell venni: mint szaporodnak meg benne a bizonyágtevők, akiknek találkozásuk volt Istennel, hogy tűnnek elénk innen is, onnan is, mint az esti égbolton elszaporodó fénypontok, — mindig többen és többen. Ez a mi sívár korunk igazában a hitbeli ébredésnek, a lelki magújulásnak, az Isten országa újult erővel való eljövételének a kora. A mi nemzedékünk előtt is kifényesedik az égi lajtorjának a látomása és az égi szó megzendüléséből mi is megtudjuk, hogy Isten, akiről azt hittük, hogy messzebb van tőlünk, mint valaha, éppen ellenkezőleg: közelebb van hozzánk, mint valaha.

Ennek az elmúlt esztendőnek is ez volt az értelme. Nem tudom, nem is bánom, hogy az utókor történetírói mit fognak róla feljegyezni? A legfontosabb, ami ebben az évben végbement, a mi megviselt, háborúutáni nemzedékünk Istenhez fordulásának az előbbrejutása volt. Azok tartottak lépést korunkkal, azok voltak „modern emberek“, akik ebben a lelki átalakulásban részt vettek. Akik ebből kimaradtak, azok elmaradt emberek voltak.

Vannak ilyenek. Hányszor hallom egy-egy megkeseredett, megkeményedett egyháztagunk szájából, amikor szóvátesszük előtte, hogy komolyabban kellene vennie az Istennel való dolgát, — az olyanféle választ, hogy: „Ugyan kérem! Ebben a mai világban!“ Ilyenkor mindig az a fájdalmas gondolat nyilallik át a lelkemen, mennyire elmaradhat egy-egy ember a maga korától! Meglehet, hogy az az atyánkfia, aki így beszél, külsőségeiben nagyon „modern“ életet él. Ha jó módú ember, talán áramvonalas gépkocsin jár vagy a legutolsó gyártmányú rádió szól a lakésán. Ha egyszerűbb sorban él, talán a telefon, vagy a lift, vagy

az újkori technikának valamilyen más vívmánya a szerszám, amely kenyeret ad neki. De lelki tekintetben nagyon elmaradt ember, szegény. Nem tudja, mi történik manapság körülötte. Hasonlít az olyan öreg szülőhöz valamelyik Isten hátamegettí hegyi falúban, aki még sohasem látott vasutat és máig sem tudja elhinni, hogy van ilyesmi!

Aki tudja, hogy merre tart a mai világ sodra, az tudja, hogy ez a kor a Jákob lajtorjának a jegyében áll. A mai ember új, élő bizonyosságot szerez az Isten valóságáról. Ha még nem kapta meg, akkor is ezt keresi. Ha nem látja is tisztán az égi látomást, amelyre szüksége van, akkor is fölfelé néz. Sokszor torzképeket alakít ki vágyai számára a képzelet, sokszor bálványokra függeszti a szemét és a lelkét. De a pusztaság lapos síkjából mindenképen kiemelkedik a lelke — fölfelé. Keres valakit, aki föllötte van s akire rábízhatja magát. Tekintélyt és eszményképet, amelybe reménységét vetheti s amelynek szolgálatába boldogan, lelkesen belefelejtkezhetik. Istent keresi mindenképen, ha nem tud is róla. S ott, ahol az Evangéliumot ismerik s az nem valami elavult régiség, hanem élő üzenet, ott ennek a mi korunknak a szeme előtt új fényben ragyog fel a mi Urunk Jézus Krisztus alakja. Ott újra látják Őbenne az igazi égi lajtorját, akire föltekinthetünk, mert valóban mennyei kapcsolatokat teremt a földi vándor számára s rajta, — amint Ő maga mondotta, — föl és alá szállanak az ég angyalai. Ő az élő híd az Isten és az ember közötti nagy szakadék távolságán át. Őbenne jön felénk és szól hozzánk az Isten úgy, hogy megbizonyosodhatunk róla, hogy „velünk van”.

Ha ez az esztendő arra segített, hogy Őt jobban, világosabban, dicsőségesebben lásd; ha közelebb vonzódtál Őhöz, beljebb kerültél az Ő országába, szorosabban egybekapcsolódtál azokkal, akik Őt szeretik és szolgálják; ha jobban beleépültél az Ő ügyébe, jobban belegyökeredztél az Ő egyházába: — akkor ez az esztendő jól telt el. Ha nem, akkor nagy okod van rá, hogy az év utolsó óráiban alapos számadást csinálj. Elvesztetettél valamit, amit kár volt elvesztened! Elmúlasztottál valamit, amit semmiféle nyereséged sem pótolhat!

III.

S mert ez volt az a nagy igazság, amelyet Jákóbbal együtt nekünk is meg kell tanulnunk, nézzétek meg: hogy felelt ő reá? Álmából felébredve mi volt a legelső dolga?

Az álom szertefoszlott. Amint körülnéz, nincs többé égi lajtorja. Angyalok nem láthatók már sehol. Az Isten szava sem zeng már testi füllel hallhatóan. De megmaradt számára az, ami az álom lényege volt: a szent bizonyosság, hogy Isten jelen van ezen a helyen, ahol ember nem is vélte volna. Ezért ezt a he-

lyet, mint szent helyet megjelöli. A követ, amely vánkosaúl szolgált, felállítja és — régi idők módján, olajjal leöntve — szent emlékjellé avatja. Legyen ez a kő örök bizonyság, s ha valaha más útás is arra tévedne, hirdesse neki, hogy itt, ezen a valószínűtlen helyen, jelen van az Isten, mert valakinek itt csodálatosan megjelent. És lett annak a helynek neve attól fogva „Béthel”, ami magyarul azt jelenti: Istennek háza, lakozóhelye.

Istennek a megjelenése sohasem lehet pusztán futó élmény a sivatagban vándorló ember számára. Annak mindig maradandó nyomai és bizonyágai keletkeznek, hogy eljövendő idők is hasznát láthassák. Így volt ez mindig és a mi korunkban is így lesz.

Hogy ez mit jelent mások számára, azt most nem kérdelem, nem vizsgálom. Hogy mit jelent ennek a mi gyülekezetünknek a számára, — az világos előttünk az első pillantásra is. Nekünk Isten azt a szép szerepet szánta, hogy ennek a sivatagban járó nemzedéknek az évei alatt eljövendő idők számára látható jelül megépítsük az Ő házát, a templomot; hogy itt, ezeknek a szomorú éveknek a homok- és kő-tengeréből emelkedjék ki a mi kezünk által valami, ami monumentuma lesz annak, hogy mi itt Istennel találkoztunk.

Akik nem értik a dolgot, azt mondják: jobb időkre kell halasztani ezt a feladatot. Majd ha virágzóbb lesz a gazdasági élet, bőségebb lesz a pénzforgalom, könnyebb lesz előteremteni a szükséges összegeket! De mi ebben az ünnepélyes óév-esti órában vallást teszünk előttük arról, amit az Igéből tanultunk és megértettünk: éppen a sivatagban kell felállítanunk az Isten házának jelét, mert éppen itt jelentette meg magát Isten, úgy, mint sehol másutt!

Éppen ettől a nemzedéktől várható el, hogy kövekbe építse a maga hálaadását Isten dicsőségére és minden idők tanulságára, mert ez a nemzedék tudja, jobban, mint ahogy bologabb idők tudhatják, hogy mit jelent az Isten közelségének áldott bizonyossága. Mi tudjuk, hogy amikor annyi a munkanélküli, a kenyérnélküli, mit jelent Istennek könnyes szemmel hálát adni azért a kevésért, amit házunk népével napról-napra mégis megkaptunk és elfogyaszthattunk. Mi tudjuk, hogy amikor más népek nyugtalan lázokban emésztődnek, milyen nagy áldás, hogy békeességes, nyugodt kormányzás alatt élhetünk. Mi tudjuk, hogy amikor az ifjúság sokszor olyan reménytelenül néz elébe elhelyezkedése lehetőségeinek, milyen ajándéka az Istennek a szülői ház, ahol egy öreg nyugdíjas édesapa biztosítja még mindig a hajlékot, az élelmet, a ruházkodást. Mi tudjuk, amikor nap-nap után annyian hullanak alá erejük fogytán, kétségbeesetten az öngyilkosság, vagy az erkölcsi halál mélységeibe, hogy milyen nagy kegyelem szűkös viszonyok között is megtartatni csüggedetlenül és tántorítatlanul a becsületnek, a küzdelemnek az útján. Mi tudjuk, mit jelent a pusztaság éjszakájában az égi laj-

torját látni, megnyílt egekbe nézni, Isten szövetséges hűsége felől tapasztalatokat szerezni!

A mi szívünk telhetett meg tehát csordultig azzal a hálaadással, amely kövekbe öröködni kívánczik, hadd hagyjuk örökségül az utánunk jövőknek az égbenyúló bizonyágtételt: Isten ebben a mi pusztaságunkban bizonynyal jelen va és az Ő ígéretei megállanak mindenkor!

*

Befejezem. Hazatérve, ennek a komoly estének utolsó óráiban kérdezd majd meg testvérem: nem volt-e igaza az Ige hirdetőjének? Ez a pusztában ébredő, Istenről vallást tevő és Istennek jelt állító Jákób vajjon nem a mi hasonmásunk-e? Tudom, rá fogsz jönni, hogy így van. Hiszen akárhányféle változata legyen is az életnek, s ha nincs is két egyforma embersors, alapjában véve ilyen pusztai vándorlás minden emberélet... Pusztai vándorlás az elveszett paradicsom és az eljövendő üdvösség hazája között. Amoda már soha vissza nem térhetünk. Emide, ki tudja, mikor fogunk elérkezni? Közben, évről-évre járjuk ezt a sivatagi utat. Körülöttünk mindent belep a múlandóság szele a lassan, de biztosan terjedő finom por halotti leplével. A nap leáldozóban és ránkereszkedik az éjszaka.

Nem baj! Felettünk itt fénylik a mi Urunk Jézus Krisztus megdicsőült alakja. Átala közösségünk van az örökkévaló Istennel. Ha a kemény föld is az ágyunk s csak egy kő a párnánk, — mennyei dicsőségről álmodhatunk s ezekben az álmokban több az igazság, mint a világ minden egyetemének és könyvtárának a tudományában. Mert Isten szól hozzánk bennük a Jézus Krisztus által: „Imé, én veled vagyok!”

VANNAK, AKIK MEG FOGJÁK ÉRNI.

— Újév napján, 1936. január 1-én. —

Lectio: Luk. 9, 57—62.

Textus: Bizony mondom néktek: azok között, akik itt állanak; vannak némelyek, akik nem kóstolják meg a halált, amíg meg nem látják az embernek Fiát eljönni hatalommal.

Máté 16, 28.

A sok szívből fakadó újévi jókívánság közepette, amellyel jóbarátainkat köszöntjük, szereteteinket megsimogatjuk és magunkat is biztatgatjuk, vigyázzunk, ne essünk bele egy nagy tévedésbe! Abba a tévedésbe t. i., mintha a boldogság esztendőkre kiporciózható dolog volna; mintha egy-egy év önmagában véve boldog év lehetne. Az a boldogság, amely egy-egy földi esztendőnket beragyoghatja, mindig rajta túlról sugárzik feléje. Igazán boldog ebben az évben az az ember lesz, aki olyasmit remélhet és várhat, amit megadni maga ez az év kevés is lenne. A legnagyobb dolgok, amelyek a földi életben megadatnak nekünk s amelyeken földi boldogságunk megfordul, olyanok, hogy nem is kívánjuk, hogy ez az esztendő már meg hozza őket.

Mi volna a szülőnek forróbb kívánsága és mit kérhetne a maga boldogságára buzgóbb imádsággal, mint azt, hogy kicsinyeit testben-lélekben épségben felnevelhesse? Szeretné egyszer ott látni most még játszadozó kisfiát mint erős, derék férfit a világ munkás, küzdelmes életének valamilyen megbecsült helyén. Szeretné egyszer ott látni most még pösze-szavu kislányát viruló hitvesként hűséges élettárs oldalán. De amikor Szilveszter éjszakáján még egyszer odament az új évbe békességesen átszenderülő kicsinyeinek az ágyához és eltűnődött azon, hogy vajjon mit hoz rájuk az új év, nem kívánta azt, hogy vágyai ebben az évben már beteljesedjenek. Addig még sok-sok évnek kell eltelnie. S az időnek ezt a közbevetett szakaszát a világért sem akarná átugrani. Mert a boldogsága éppen abban áll, hogy ezért a jövődőért szakadatlanul küzdhet és közben remélheti, hogy egyszer megéri.

Ilyesmi teheti ezt az új évet mindnyájunk számára boldoggá: tudni, hogy ezen az éven át is előbbre visz az útunk va-

lamilyen cél felé, amelyhez egyszer majd elérkezünk. Nem baj, ha még sok évig kell is küzdenünk és várnunk! Csak egyszer elérhessük! Csak azzal biztasson ez az év is, hogy közelebb jutunk hozzá! És csak tartassunk meg, hogy az a felénk integető reménység, amely néha olyan közelinek látszik, hogy szinte csak a kezünket kell kinyújtani érte, el ne tűnjék idő előtt elhomályosuló szemünk és lehanyatló karunk elől!

Mi mindent nem szeretnénk megérni! Mindnyájan szeretnők megérni azt, hogy megint útlevel és határvizsgálati kellemetlenségek nélkül mehessünk el azokba az országrészekbe, ahol talán az őseink tetemei porladnak. Mindnyájan szeretnők megérni, hogy ünnepi örömmel bevonulhassunk megépült templomunkba s felszentelhessük azt az Isten dicsőségének szolgálatára. És így folytathatnánk sok-sok reménységünknek a felsorolását. Ezen az újévi reggelen azt kívánjuk Istentől, hogy bárcsak lenne ez az esztendő megszakítatlan út ezeknek a reménységeknek a beteljesedése felé!

Vannak köztünk, akik aggódva kérdik: vajjon megérjük-e mi is? Az útjuk már lefelé halad a lejtőn. Ha számon vesszük, hogy vajjon hány évük van még hátra, talán elégnek látszik a két kezük tíz úja, és nem csak minden egyes év, hanem minden egyes hónap, sőt nap is ajándék az Istentől, amelyért hálát kell adnunk. A fiatalok talán nem így vannak vele. Ők még úgy érzik, hogy gazdagok az eljövendő esztendők bőségében. De tudjuk, hogy az élet viharai sokszor fiatal hajtasokat is kettétördelnek s ezért az ő számukra sem magától értődő dolog, hogy meg fogják érni reménységeik beteljesedését! Ez újév reggelén az ő szívükből is forró imádság kell hogy felszálljon Istenhez és mi is ezzel a forró imádsággal kell hogy átöleljük őket, hogy adassék meg nekik megérniük reménységeik beteljesedését!

Ilyen forró kívánság szólal meg alapigénkben is, — sőt nem is kívánság: határozott ígéret. Tanítványainak során végigtekintve, ha nem is valamennyiüknek, de egyeseknek közülük, azt ígéri Jézus, hogy meg fogják érni, — „nem kóstolják meg a halált” addig, míg meg nem látják, — hogy „az embernek Fia eljő hatalommal”. Tegyük újévi elmélkedésünk tárgyává ezt az ígéretet!

I.

Mindenekelőtt próbáljuk meg tisztázni: miről is van benne szó? Megvallom előttetek: a Szentírás magyarázói kevés helyen ütköznek bele olyan nehézségekbe, mint ennél. S ezért hadd mondjam el röviden csak azt, hogyan táruul fel előttem ennek a kijelentésnek az értelme? Ha aztán ez ellen az értelmezés ellen támadhatnak is ellenvetések, nem a mi mostani feladatunk velük vitére szállani s a homályban maradó kérdéseket megvizi-

gálni. Végeredményben úgyis az érdekel majd minket, hogy bármint érthették is Jézus szavait az Ő tanítványai, mit jelent a bennük foglalt ígéret a mi számunkra?

Azoknak a beszélgetéseknek a kapcsán fordul elő ez a kijelentés az Evangéliumok lapjain, amelyek során Jézus előkészítette tanítványait a rájuk váró rettentő napokra — nyíltan megmondotta nekik: el kell, hogy menjen Jeruzsálembe, ott ellenségeinek a kezére kell jutnia, sokat kell szenvednie, aztán harmadnapra feltámadnia. Mindez azt jelentette, hogy az ő lelkükben élő messiási reménységeknek vége van. Mert olyan Messiást, aki ellenségeinek kezére adatik, hogy kényük-kedvük szerint elbánhassanak vele és csúfos halálra juttassák, — ők sohasem tudtak volna elképzelni. Ezeknek hallatára nem csoda hát, ha lázadozik a lelkük. Hogy ezeken a kínos nehézségeken átsegítse őket, azért adja Jézus ezt az ígéretet. Megnyugtatja őket: túl a bekövetkezendő fájdalmas, érthetetlen eseményeken van még valami más is, arra tekintsenek előre! A legközelebbi jövőben majd úgy látszik, mintha rombadőlné minden régi, szent prófécia, amely az Isten Felkentjének országát, hatalmát és dicsőségét hirdette. De az Isten ígéretei azért megállanak és győzelmes valósággá válnak. Látszólag hiú álomnak bizonyul majd az Isten Országa s úgy tűnik majd fel, mintha ebben a világban a bűné, a gonoszságé volna az utolsó szó. De aztán majd fordul a helyzet. Az Embernek Fia, akit a világ megcsúfolt és eltiport, meg fog jelenni, mint Úr, világfeletti dicsőségben és hatalomban.

Hiszen tudjuk, hogy az egész apostoli keresztyén kor ebben a reménységben élt: várta, hogy a megfeszített és feltámadása után ebből a világból eltávozott Krisztus még egyszer meg fog jelenni, most már nem szegénységben és alázatosságban, hanem erőben és fenségben. De hogy értsük azt, hogy ezt a reménységet Jézus maga is úgy csillogtatja meg tanítványai előtt, mint amelyet egyesek még öközlük meg fognak érni földi életükben? Hiszen azóta sok évszázad elmúlt s az apostoli kor imádsága még mindig sóvárogva szólal meg a Krisztus népének ajkán: „Jövel, oh jövel, Urunk!”

Erre a kérdésre magyarázatul csak annyit mondhatunk, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus, a testté lett Ige, az embernek megszületett Fiú, olyan valóságosan emberré lett, titokzatos örök isteni valójának ellenére is annyira benne élt a mi emberi életünkben, annak kicsiny, véges, gyarló látókörében, hogy egészen a mi emberi szemünkkel látott és a mi emberi szívünkkel élt át még isteni dolgokat is. Amikor belenézett a jövődőbe, abban az Ő tulajdon visszatérésének dicsőségébe s vele együtt az Isten Országa győzelmének a fényébe, akkor mindezt úgy látta a látóhatáron ragyogni, ahogy előttünk, emberek előtt ragyoghat. Emberi látás prizmáján át megtörve tündöklött bele az Ő lelkébe is az a káprázatos reménység. Ez pedig azt jelenti

hogy nem emberi lélek által megfoghatatlan igaz valójában, hanem csak úgy látta az Isten jövendőjét, — „tükör által”, — mint mi: igazatmondó és mégsem teljes igazságot kifejező képekben. Ha ez bűn volna, akkor nem állíthatnók Óróa, mert bűn Őbenne nem találtatott. De ez nem bűnünk nekünk, hanem emberi végeességünkbe, „szolgai formánkba” Isten teremő keze által belefűrt vonás és Jézus Krisztus dicsőségét nem csökkenti, hanem fokozza az, ha benne is megtaláljuk.

Közelebbről azt jelenti ez, hogy a mi „szolgai formánkban” élve a jövendőt Ő is sommázva látta maga előtt, holott az a valóságban nem egyszerre, sommás teljességében következik be, hanem olyasféleképen, mint a tenger dagálya. Állj meg egy tengerőböl partján és figyeld! Órákhosszat elnézheted. Jönnek, jönnek a hullámok, mint megannyi lovasroham az ellenség területére, a parti fövenyre. Amint elpihen az egyik, visszahúzóódik a víz. Mintha erőt akarna gyűjteni újabb támadásra. S milyen meddőnek látszik a harca! Mintha ugyanazt a játékot kezdené mindig előlről. Hol van a dagály? Sehol nem látod közelegni azt a rettentő, falmagasságnyi víztömeget, amely a tenger szintét egy háznyi magassággal feljebb emelhetné! Csak ha jól odafigyelsz, veszed észre, hogy nini, valamelyik beérkező hullám nem ott nyugszik el, ahol az előbbie, hanem átlépte azt a határt, amelyet tarajas mérőüknek hátrahagyott habfoszlányai jeleztek. A víz beljebb jön a partra! Egyre beljebb! S akkor megérted, hogy minden egyes hullám — dagály. Gondolataidban az egészet szoktad annak nevezni. A valóságban részekre bomlik. De valóság azért az egész.

Igy jő el ebbe a világba az Isten országa. A hívő embert s magát az ember Jézust is, amint belenéz a jövőbe, nem az egyes hullámok érdeklik, hanem az egészet összefoglaló áradat, a dagály. Azt látja, arról beszél és annak örvend. Tudja, hogy nincs sem földön, sem égen olyan hatalom, amely annak útjába állhatna! Ez az ígélet, ez a reménység.

Igy, a maga teljességében Jézus tanítványai közül senki sem érte meg az Ő győzelmének bekövetkezését. Az első után élők közül sem, mind máig! És mégis felséges, vigasztaló igazság volt abban az Ő ígéletében, hogy „azok között, akik itt állanak, vannak némelyek, akik nem kóstolják meg a halált”, míg meg nem érik.

Mert az az első nemzedék igenis láthatta már a dagály hullámaait! Láthatta az Isten Lelke hatalmának kiáradását ebbe a világba s láthatta mint borít el első rohamaival széles mezőket. Egy nemzedéken belül már futótűzként terjedt el az Evangélium. Rövid évtizedek alatt emberek ezrei és tízezrei vallották Uruknek Jézus Krisztust világszerte. A megvetett, a halálba hurcolt Názárethi igenis még az első tanítványok egy részének életében világhatalommá lett s az a maroknyi kis csapat, amely

olyan remegő, gyáva vitézekből állott, hogy menten szétrebbent, mihelyt veszedelmessé vált a helyzet, olyan világot behálózó armádiává nőtt, hogy képes volt dacolni a césárok göggyével és a maga számára követelhetette az ókori világ továbbirányításának a szerepét. Akik ezt megérhették, vagy ennek csak a kezdetét is, azoknak eszébe juthatott az egykor elhangzott ígélet. Hálásan vallották, hogy az minden kishitőségüket megszegyenítő módon igazolódott. S boldogok voltak, hogy „látták az embernek Fiát eljönni hatalommal”.

II.

Szól ez az ígélet vajjon nekünk is? Ez mindenekelőtt attól függ, hogy vajjon úgy állunk-e Jézus körül mi is, mint azok az első tanítványok. Elmondható-e rólunk is az, ami elmondható volt őrőlük? Nem az, hogy tökéletes hívei vagyunk Őnek. Ezt róluk sem lehetett elmondani, — rólunk sem lehet. Nem az, hogy mocsoktalan vértezetű, rettenthetetlen vitézei vagyunk az Ő ügyének. Ők sem voltak azok, mi sem vagyunk.

De róluk el lehetett mondani a következőket. Először is azt, hogy volt az életüknek valami nagy nyeresége, amit ezért szerettek volna megosztani mindenkivel. Ők Jézus által megízlelték az Isten országának üdvösségét s ezért az volt a kívánságuk, hogy ennek a csodás országnak a határai hadd terjedjenek úgy ki, hogy mindenkit felöleljenek és mindenki részt vehessen áldott ajándékaiban. Ha nem így lett volna, akkor mi értelme lett volna, hogy Jézus ilyen ígérettel vigasztalja őket? Ez volt éppen a benne foglalt megnyugtató: ne féljete, nem marad a ti vékátok alá rejtve a fény, amely bennetek kigyulladt! Ragyogni fog az egész világ felett és mindenki örövendeni fog áldásainak!

Azután el lehetett mondani ezekről a tanítványokról azt is, — ami voltaképen az előbbi megállapításnak a visszajára fordítása, — hogy látták a világnak egy nagy betegségét, amelyre ők tudtak orvosságot. Látták, hogy Szabadítót várnak a népek és ők ismertek Valakit, akiről meg voltak győződve, hogy benne megérkezett az Isten-adta Szabadító. Ezért volt olyan nagy vigasztalás számukra az az ígélet, hogy nem maradnak megoldás nélkül a világ súlyos bajai, meg fogja ismerni Azt, aki kivezeti nyomorúságából, meg fog jelenni neki az Embernek Fia az Ő hatalmában nyilvánvalóan.

Vagy hogy mindent összefoglaljunk, el lehetett mondani róluk azt, hogy ők egész szívükkel csüngöttek az Ő Mesterükön és Urukön. Szerették Őt mindennél jobban. Ezért volt számukra elviselhetetlen gondolat, hogy Ő a világnak csúfságát és gonosz bántalmait viselje csak. Ezért élt a lelkükben a vágy, hogy Őt a dicsőség fényében lássák mindenek felett ragyogni. S ezért szolt hozzájuk az ígélet: Bízatok, így is lesz és vannak köztetek, akik meg is fogják érni!

Nos, elmondhatók-e ezek mi rólunk is? Az új év küszöbén tele vagyunk kívánságokkal. Ott vannak-e közöttük ezek a kívánságok is, — ott vannak-e minden más kívánság előtt és fölött? Vágyakozunk-e megosztani másokkal azt, amit Isten nekünk Jézus Krisztusban adott, hogy a mi hálaénekünkbe csendüljön bele ezerek szava, akik most még némák? Érezzük-e mi is ennek a kornak titkon zokogó fájdalmait, sokszor lázálmodásban vergődő betegségét és vágyakozunk-e arra, hogy megismerje Orvosát, akiről mi biztosan tudjuk, hogy segítene rajta? És van-e bennünk olyan ragaszkodó szeretet Ő iránta, hogy nem nyugodhatunk addig, míg el nem hallgat ellenségeinek minden csúfolódása és senki nem monhatja már, hogy: hol van hát annak a Krisztusnak a hatalma, akivel olyan nagyra vagytok?

Ha ott él a lelkünkben ez a leghőbb újévi kívánság és imádság, hogy szakassza meg az Isten az Ő egeit és dicsőítse meg a világ előtt az Ő Fiát, akit előttünk megdicsőített, akkor van értelme, hogy hozzánk is szóljon az ígélet: vannak közöttünk, akik meg fogják érni, hogy eljő az Embernek Fia az Ő hatalmában.

És valóban szól is. Mert olvasnunk lehet és olvasnunk kell az idők jeleiből. Olyan korszakot élünk, amelyben csakugyan várható, hogy az Isten Országának egy újabb hatalmas hulláma csap bele a világ életébe. Mögöttünk hitetlen idők vannak. Elvult merülve a világ a látható, az érzékekkel felfogható dolgok örömeibe és hasznaiba és más céljai és reményei nem voltak. Csak megmosolyogni való elmaradt embernek számított az, aki a lelkével is törődött s annak üdvösségét komolyan vette. Magányos örhelyeken, elhagyatottan virrasztott csak néhány hívő ember, hűségesen, kitarthatóan várva az idők fordulását. Most közeleg a fordulat. A hitelenség csődöt mondott. A világba beletemekezett ember rászédettnek, kifosztottnak érzi magát. Százazrekben él a vágy: ujra megtalálni Istent — és a sejtés: hátha mégis igaz a Jézus Krisztusról szóló Örömhír.

Mi sokszor türelmetlenek vagyunk. Szeretnők ezt a folyamatot siettetni. De bízzuk csak rá az Istenre a menetsebesség kérdését. Legyünk hálásak, ha annyit tudhatunk, hogy jó irányban haladunk. Sokáig tarthat még, amíg igaz örömmel gyönyörködhetünk majd a lelki átalakulás kellő kibontakozásában és kívánt eredményeiben. De ez a kibontakozás és ezek az eredmények el fognak jönni. Az Embernek Fia el fog jönni az Ő hatalmában. Zengeni fog a szava, — nem csak meghitt gyülekezetek kicsiny köreiben, hanem messzehangzóan, országok életét áthatóan. Hatalma érezhető lesz ott is, ahol népek sorsát intézik. Gondolatai át fognak sütni a milliók lelkét formáló irodalom és sajtó betűsorain. Kezét rá fogja tenni erre a mostani, súlyos betegségekben sínylődő nemzedékre s annak meggyógyult életén rajta fogja hagyni érintésének fénylő bélyegét. Eljövendő idők

úgy fognak visszatekinteni erre a korra, mint amelyben — honnan, honnan nem, — tisztább, egészségesebb lélekáramlás csapott bele az emberiség életébe, s ez által elhárultak felőle a fenyegető katasztrófák és új utak nyíltak előtte a jövő felé.

Hangzik az ígéret hozzánk is, valóban: „Azok között, akik itt állanak, vannak némelyek, akik nem kószolják meg a halált, amíg meg nem látják az Embernek Fiát eljönni hatalommal”. S akik ezt megérik, akik részesülnek majd abban a kiváltságban, hogy mielőtt szemüket lehúnyják, maguk körül láthatnak ilyen, nem a keresztyénség mázával bevont, hanem a keresztyénség erejétől újra áthatott világot, — azok ebben el fogják nyerni minden más vágyuknak és reménységüknek a beteljesedését is. Ez lesz a magyarság legboldogabb holnapja is. Ez lesz a szétzilált társadalmi életnek a harmóniája is. Ez lesz a mélységekben senyvedő rétegek felemelkedése is. Ez lesz a békeség beköszöntése is olyan népek között, amelyek ma gyűlölködve villogtatják egymás felé a szemüket.

*

Nem mindenkinek ígérte meg Jézus, ma sem ígéri meg mindenkinek. „Vannak némelyek...” — mondotta. S el tudom képzelni, hogy a tanítványok összenéztek: vajjon ki lesz közülünk az a kiváltságos? És felmerülhetett bennük a kérdés: Mi lesz velünk, többiekkel? De meg vagyok győződve róla, hogy amint újra visszatekintettek Jézus arcára, ez a kérdés elhallgatott bennük. Hiszen akár megérik, akár nem, elég volt tudniuk, hogy a győzelem napja el fog következni. S nekünk is nem elég-e tudnunk, hogy az ígéret elhangzik felénk s mi egyek lehetünk azokkal, akikben be is fog teljesedni? Ne számolgassuk az életünk naptárán: hány esztendőnek hány napja van még hátra és kinek mennyi az eshetősége emberi ítélet szerint a krisztusibb jövő megérésére. Elég nekünk itt az újesztendő küszöbén megállva messziről látnunk a célt és tudnunk, hogy a mi útítársaságunk ha megrítkulva is, ha leapadva is, el fog oda érkezni. Ha mi magunk nemsokára kidőlnek is a többiek közül, azért az útunk arra felé visz és ezért az új esztendőt is annak a jövőnek az ígéretes fénye sugározza be.

Előttünk egy esztendő. Minden napján előfutárai és hírnökei lehetünk az Ember Fia eljövételének. Végig élhetjük úgy, hogy közben az Ő közelgetésének útját egyengetjük. Nem kell az uccák szegletére kiállanunk, a járókelőket megállítanunk és harsány szóval belekiáltanunk a világba az eljövendő nagy fordulatot. Járhatunk csendesen, nap mint nap, a magunk megszokott dolga után. Csak legyen az orcánk efelé a jövő felé fordítva és legyen minden fáradozásunk, minden küzdelmünk annak céljaira felajánlva! Sokszor készítettek már elő csendben, szívósan dolgozó ismeretlenek nagyobb győzelmeket, mint a világ nyílt színén ágáló hangosszavúak!

Ki áll hát be ebbe a csapatba az újesztendő reggelén? A mi Urunk rajtunk is körülhordozza tekintetét. Én elindulok, — mondja, — hogy ennek a világnak újra megmutassam hatalmat. Ki tart velem? Nem mindenkinek ígérem, hogy földi életében megéri az eredményeket. Ebben a harcban is sokan elesnek még a győzelem előtt. De ebben a harcban elesni, ezt a küzdelmet csak csonkán is megharcolni, egyáltalán részt venni ebben a lelki hadjáratban és messziről már látni azt a napot, amelyen megjelenik az Embernek Fia az Ő hatalmában, — van-e ennél nagyobb kiváltság? Mi tehetné ennél boldogabbá ezt az új esztendőt?

Ilyen boldog új esztendőt adjon az Úr Isten mindnyájunknak!

NE ÉPITSÜNK HAJLÉKOT?

— 1936. január 5-én. —

Lectio: Luk. 9, 28—36.

Textus: "... monda Péter Jézusnak: Mester jó nekünk itt lennünk. Csináljunk azért három hajlékot, egyet néked, Mózesnek is egyet, és egyet Illyésnek! — nem tudván, mit mond. Luk. 9, 33.

Elmúltak felettünk az ünnepnapok s gyülekezeti életünk lassanként visszazökken a megszokott kerékvágásba. El lehetünk készülve arra, hogy az imatermünket túlcsoportulásig megtöltő ünnepi sokadalom után most bizonyos megcsappanása következik az istentiszteleteink látogatottságának. Így szokott ez lenni rendszeren. A magasra lendülő ünnepi hullám után hullámvölgy következik be a gyülekezeti életben. Mintha a buzgóság lángjai elfáradtak volna a lobogásban és kissé megpihenni visszahúzódnának a parázs közé. Nem mondom, hogy ez jól van így. Ellenkezőleg, fel merném állítani azt a követelményt, hogy ha valaha, akkor éppen ünnepi időszak után kellene mutatkoznia, ha lassú menetben is, de állandó, biztos emelkedésnek. Kétségtelen, hogy a mi szokásos ünneplésünk körül nincs minden rendben! Lehet azt bírálat tárgyává tenni és található benne sok hiba és fogyatkozás.

Az is meglehet, hogy ha mi most ezt a bírálatot alaposan elvégeznők, sok olyan tényt állapíthatnánk meg, amely azokat igazolná látszólag, akik mindenféle ünneplést helytelenítenek. Mert vannak ilyenek is. Sőt meg kell mondanunk: éppen olyanok között vannak ilyenek, akik nagyon komoly és határozott református elvek alapján állanak. Voltaképen bizonyos nagy református keresztyén igazságoknak az egyoldalú túlzásába esnek az ilyenek. Azt mondják: azok az ünnepek, amelyeket mi meg szoktunk ünnepelni az ádventi időszaktól el egészen pünkösdig, csak emberi hagyományok, csak az ősi évszázadok alatt az egyházban kialakult, meghonosodott, meggyökeredzett emberi szokások, de az Isten Ígétében nincsen semmi alapjuk. Az Ótestamentumban igenis törvénnyel rendelt az Isten bizonyos ünnepnapokat, de ezek hozzátartoztak az ótestamentumi törvény rendszeréhez és

azzal egyetemben elvesztették kötelező voltukat számunkra. Az Újtestamentumban pedig sem maga Jézus Krisztus, sem az Ő apostolai sehol egyetlen szóval sem tanítják sem parancs, sem tanács formájában, hogy akár karácsonyt, akárt husvétot, akár bármily más ünnepnapot üljenek a keresztyének. Úgy hogy ezek szerint a túlzó atyánkfiai szerint az Úrnak hetenként visszatérő napján, a vasárnapon kívül nem is helyes dolog bármilyen ünnepet is megszentelni. Azt az egyet, minden hét nap közül egynek a megszentelését igenis rendeli Isten abban a sommás törvényben, a Tíz Parancsolatban, amely örök érvényű. Egyéb ünnepek azonban nem igazolhatók a Szentírásból, amelyhez pedig, mint hitünk és életünk zsinórmértékéhez igazodnunk kell.

Ezzel szemben mi mégis állíthatjuk és vallhatjuk, hogy amikor az anyaszentegyház megüli a maga nagy ünnepeit, akkor jó nyomon, az Isten Ígéje nyomán jár. Csak természetesen nem szabad a Szentírás lapjain betű szerinti törvényt keresnünk. Ellenben találunk nagy igazságokat, tanácsokat, útbaigazításokat, amelyeknek igenis megfelelnek a mi ünnepeink, ha igazán és jól ünnepelünk.

Az a történet, amelyet az előbb elolvastunk, a „megdicsőülés” története, szintén ilyen útmutatás. Mi egyéb volt az, mint megszakítása a hétköznapi életnek, mint csendes áhítat közben való előragyogása az Isten különben elrejtett dicsőségének, mint erőgyűjtés a további út megjárása és a hátralevő küzdelmek megvívására? Nem volt vörösbetűs naptári dátumhoz kötve, az igaz. Nem is a közszokás követelményei szerint játszódtott le. S valóban szegényes is volna a mi keresztyén életünk, ha csak olyankor volna ünnepünk, amikor azt a naptár diktálja s amikor mindenki más is velünk együtt ünnepel. De ha egyszer ez a történet is arra tanít bennünket, hogy kell az emberi léleknek, kell a Krisztus tanítványainak olykor egy-egy elcsendesedés, a mindennapi zajtól való elvonulás, látások hegyének áhítatos magasságaiban a Megváltó arcán felragyogó dicsőségnek szemlélete: akkor csak hálásak lehetünk azért, hogy az egyház ezt az áldást megállapított rend szerint is igyekszik mindnyájunk számára elérhetővé tenni, s mi abban Isten jóvoltából részesedhetünk is, valahányszor ünnepnapok virradnak ránk. Csak, mint az Istennek minden ajándékával, ezzel is vissza lehet élni s ezért, ha ünnepelünk, jól kell ünnepelnünk.

Most már a hátunk mögött vannak az ünnepek, karácsony-nak fényes napjai, az óévtől való búcsúzás s az újévnek való örvendezés napjai. Visszatekintve rájuk, megvizsgálhatjuk: vajon jól ünnepeltünk-e?

I.

A megdicsőülés hegyének is megvoltak a sajátos kísértései s a történetből kitűnik, hogy azok a tanítványok, akiknek részük

jutott ebben az ünnepi kiváltságban, hajlamosak is voltak arra, hogy visszaéljenek vele. Maga az evangélista is megbírálja az ő lelkületüket. Mert amikor feljegyzi, hogyan nyilatkozott meg ez a lelkület Péter szavaiban, furcsáló megjegyzést fűz hozzá: „nem tudta, mit mond”.

Mit is mondott Péter? „Mester, jó nekünk itt lennünk. Csinaljunk három hajlékot...” Mi volt ebben a hiba? Nem az, hogy jól érezte ott magát. Hiszen azért vitte őt oda fel Jézus, hogy jól érezhesse magát. Az ilyen ünnepi óráknak mindig az az értelmük, hogy nagyon boldog órák s azért adatnak nekünk, hogy ezt a boldogságot élvezhessük.

Látott Péter ott olyan dolgokat, amelyeket máskor nem láthatott, s ezeket látnia boldogság volt számára. Láta az ő Urának és Mesterének egyszerű emberi alakját mintegy áttetszővé válni, mint amikor homályos üveg mögött erős fény gyúlad ki és átsugárzik rajta. Szinte sok volt elviselni a dicsőség ragyogását. De a szíve újjongott bele. Erre vágyott mindig! Látni a Krisztusnak dicsőségét! Az volt mindig a lelkére ránehezedő kérdés, hogy akit ő Krisztusnak, az Isten Felkentjének hisz és ismer, miért jár ebben a világban olyan igénytelenül? Miért rejtí el fenségét? Miért nem robban ki belőle a mennyből erre a földre magával hozott hatalma úgy, hogy mindenek szemét elkápráztassa s mindenki kénytelen legyen előtte leborulva elismerni Őt?

Most teljesül ez a kívánsága. És hogyha neki magának is voltak kétségei, most eloszlanak. Mert voltak. Csak néhány nappal ez előtt az esemény előtt játszódtott le az a kínos szóváltás, amelyben kitűnt, hogy milyen távol járnak egymástól a Mesternek és a tanítványnak gondolatai. A Mester arról beszélt, hogy neki Jeruzsálembe kell mennie, hogy ott megöletessék. A tanítvány megragadta Őt és azt mondotta: „Uram, ez nem történhetik meg veled!” S azóta, hogy Jézus ezt a hangot sátáninak bélyegezte és elhallgattatta, ott kavargott Péter lelkében a nagy bizonytalanság. Sehogy sem tudta megérteni a dolgot. Az, aki az Isten nevében eljött e világra, hogyan juthat ilyen gyászos végre? Hova lesz akkor egész méltósága, hatalma, dicsősége?

De most, itt fent, a hegytetőn, meg van elégedve Péter. Itt messze vannak attól a világtól, magasan felette annak a világnak, ahol az ellenség sötét ármányait szövögeti. Itt hátat fordíthatnak az egész csúnya kavargásnak. Ott lent talán csakugyan úgy áll a dolog, ahogy Jézus mondotta neki. Talán bele kell nyugodnia abba, hogy ott a gonoszság ökle rásújt annak arcára, aki öneki a legdrágább, a legszentebb a föld színén. Megfoghatatlan ugyan, de talán elkerülhetetlen, hogy a harc ott katasztrófával végződjék. De olyan jó, hogy mindez lent maradt a mélységben. Itt fent dicsőségesen tündöklök Jézus arca és alakja földöntúli fenség fényétől sugárzik. Igen, Péternek szabad volt mindezek láttára jól éreznie magát a hegytetőn!

És nekünk is szabad az ünnepnapok és az ünnepi órák ajándékait boldogan élveznünk. Mert ilyenkor velünk is ugyanaz történik, mint Péterrel. A hátunk mögött hagyhatjuk ennek a világnak a rút látványait és kis időre megfedelkezhetünk róluk. Máskor, a világban élve, nap-nap után a mi lelkünket is fojtogatja a sok gonoszság, a Sátánnak nagy ereje, az életnek, óh, a magunkénak is, éktelen romlottsága. És sokszor vergődik a mi szívünk is szorongó kétségekben, amikor a Krisztus kicsiny hajóját ilyen sötét tenger dühös hullámain látjuk hányódni, — vajjon nem nyelik-e el a habok? De aztán jönnek az Isten jóvoltából az olyan kiválságos napok és órák, amikor minden, ami úgy meg tudja kínozni az embert máskor, egyszerre elveszti a rettenetességét. Csend van ilyenkor. Messze felette járunk a mindennapi gondok és gyötrődések világának. És a szemünk előtt olyan isteni fényességben jelenik meg a mi Urunk Jézus Krisztus alakja, hogy a lelkünk megnyugszik, fel-lelekzik és felújong. Boldog órák, boldog napok ezek!

Ilyen napjaink voltak karácsonykor. Láttuk az Ő dicsőségét. Láttuk abban a szünnyadó csecsemőben, amelyre máris csatogtatták a fogukat Heródes kopói. Láttuk, hogy ennek a világnak minden gonosz támadása is hogy megtörik az Ő hatalmán, amely nem e világból való. Láttuk életének kicsiny kezdeteiben is már a megváltott világ Urának dicsőségét. — Láttuk az Ő dicsőségét esztendőik határállomásánál. Amíg búcsút intettünk egy tovarohanó esztendőnek és feléjefordultunk egy új év élénk zúgó áradatának, olyan jó volt látni, tudni, szinte kézzelfoghatóan megtapasztalni, hogy van Valaki, aki ugyanaz ma is, mint tegnap és ugyanaz lesz holnap is hűségének és hatalmának változhatatlanságában. — Láttuk az Ő dicsőségét akkor is, amikor megterült számunkra az Ő asztala. Annak egyszerű jegyeiben, a kenyérben és a borban kiragyogott előttünk annak a szeretetnek fényessége, amely a legdrágábbat is odaáldozta érettünk. S ha máskor elhagyatottaknak éreztük is magunkat s úgy tűnt fel, mintha ki volnánk szolgáltatva az élet kegyetlen játékainak, ott, az Ő asztalánál boldogok lehettünk, mert tudhattuk, hogy Valaki nagyon szeret minket s az Ő szeretete elég nekünk.

Dicsőségben ragyogott előttünk az Ő orcája ezekben a napokban és mindnyájunknak az lehetett a háladatos vallástétele: „Urunk, jó nekünk itt lennünk!”

II.

Ebben nem volt hiba. Péternél is csak azután következett a hiba. Amikor vallástételéhez hozzáfűzte azt a kívánságát: „Csináljunk azért három hajlékot...” Vagyis: mivel itt olyan boldogok lehetünk, maradjunk is itt, telepedjünk is meg itt, és rendezkedjünk is be itt állandó lakozásra! Mindjárt gyakorlati

javaslata is van: Hozzá kell látni és három házacsát kell építeni. Össze kell hordani a köveket, fel kell emelni a falakat s hamarosan meglesz a lakás. Ha nincs kéznél szakavatott építőmester, ott van ő és két tanítványtársa, három erős, munkabíró ember. Egyszerűek lesznek a hajlékok, de kell-e ilyen boldogság tanyáján sok külső kényelem és pompa?

Van ebben az ajánlatban sok kedves, megható vonás. Az is ilyen, hogy három hajlékot akar emelni Péter, egyet Jézusnak, egy-egyét annak a két fénylő szellemalaknak, aki szemük előtt megjelent s akinek jelenlétét meg szeretné rögzíteni: Mózesnek és Illyésnek, — de magának és két társának nem kíván külön hajlékot. Nyilván azért, mert ők boldogok lennének, ha a három sugárzó alaknak a szolgálatában meghúzódhatnának az ő hajlékaik egy-egy zugában! Lent a völgyben fölébredt öbenne is s a többiekben is a dicsvágy. Még civódás is támadhatott közöttük azon, hogy kit illet meg előkelőbb polc? Most szívesen lemond minden előkelőségről. Ki tudja, hoz-e a Krisztus ügye a harcosai számára egyáltalán sikert, emelkedést, tisztességet? Az ilyen vágyak lent maradtak a völgyben. Itt, a megdicsőülés hegyén elég neki akármilyen alárendelt szerep, — csak maradhasson és láthassa a ragyogást és soha el ne veszítse azt az örömet, amelyben itt része van!

Csak maradhasson! Ez volt a hiba. Akármilyen kedves dolog is a Péter javaslata, ezért érdemli meg a megrovást: „nem tudja, mit beszél!” És ugyanettől a hibától kell megóvnunk a mi ünneplésünk napjait és óráit is, hogy meg ne ronthassa. Mert nyilvánvaló, hogy a megdicsőülés hegye csak egy állomás volt, de nem a végső állomás, amelynél meg lehetne telepedni. Az ünnepi napok és órák áldásait sohasem azért árasztja reánk az Isten jósága, hogy mi, mint a halak a vízben, mostmár örökké azok boldog áradatában lubickoljunk. Megfürödhetünk bennük. Arra való. De aztán vissza kell térnünk a hétköznapi partjára s ott tovább kell járnunk a poros és rögös utat.

Milyen élesen szemünk előtt áll a helyes és a helytelen ünneplés különbsége, ha a Péter magaviseletét összehasonlítjuk Jézuséval. Azt olvastuk, hogy abban a titokzatos társalkodásban, amelyet az Ótestamentum két szellemalakjával, Mózes-sel és Illyéssel folytatott ott a hegyen, „beszélék vala az ő halálát, melyet Jeruzsálemben fog megteljesíteni”. Az Ő számára is nagy ajándék volt a megdicsőülés hegyének élménye: a sok megáláztatás és megvettetés után átizzani a menyei fényártól, mely áttört rajta és újra hallani az égi bizonyágtételt: „Ez az én szerelmes Fiam...” De a gondolatai már onnan is előre siettek a reá váró nehéz harc napjai felé. Neki mindez csak olyan pihenő volt, mint amikor az útas megtelepszik egy üde helyen, erőt vesz magához s aztán újra vállára emeli podgyászát és megy tovább, de egy pillanatra sem gondol arra, hogy utazását ott végleg meg-

szakíthatná. A megdicsőülés hegyéről Ő indult vissza a világba, amely készült már számára a keresztet ácsolni. Ő nem akart ott fent maradni!

Az igazi ünneplés ilyen előkészület a továbbhaladásra. Az ünnepnapok a hétköznapiak érdekében vannak. Rosszul ünnepe-lünk akkor, ha erről megfeledkezünk s ha az ünnepi boldogsá-got állandósítani szeretnők, rögzíteni akarnók, hajlékot csinál-nánk számára valahogy, amelynek falai bezárják és megvédjék mint féltett kincsünket. Kincs az, de arravaló, hogy aprópénzre váltsuk, forgalomba hozzuk, elköltsük. Ajándék az, de nem arra-való, hogy örizzük és gyönyörködünk benne, hanem arra, hogy éljünk belőle.

Így ünnepeltünk-e az elmúlt napokban? A próbát az ün-neputáni napok hozzák meg. Most van éppen jó alkalmunk a mérték alá odaállanunk. Vajjon fájó szívvel nézünk-e vissza az egyre távolodó fényesség napjaira? Sóhajtozunk-e utánuk, mint elvesztett boldogság után? Panaszosan vesszük-e, hogy megint vissza kellett térnünk a hétköznapi dolgok közé, a megszokott gondokhoz és küzdelmekhez? Akkor nem jól ünnepeltünk! Az ünnepelt jól, aki hálát ad az Istennek most, hogy új erővel cipel-heti terheit, azok már nem is olyan nehezek és még többet is elbirna, ha szükséges volna. Az ünnepelt igazán, aki már az ün-neplés alatt is erre gondolt és erre készült.

III.

De hogyan állunk akkor azokkal a különböző építmények-ke-l, amelyeket az élő hit a múltban is megépített és a jövőben is meg kell hogy építsen a maga „hajlékaiúl”?

Hiszen a Péter javaslata: „csináljunk hajlékot”, mintha a mi szívünk-ből szólna. Mi is éppen ilyen szándékkal vagyunk eltelve. Templomot szeretnénk építeni! Hideg zuhanyként éri-e ezt a lelkes készségünket alapigénk tanítása és ránk is állana a csípős ítélet, hogy „nem tudjuk, mit mondunk”?

Nem. Csak figyelmeztetés rejlik alapigénkben s jó, ha ko-molyan megszívleljük. A templomok megépítése és sok más-fajta állandó „hajlék” megszerkesztése, amelyben Krisztus ta-nítványai jól érezhetik magukat, elmaradhatatlan és szükséges dolog. Csak vigyázzunk, hogy jól éljünk velük. Ugyanaz a tör-vény áll rájuk is, ami az ünnepekre: nem arra valók, hogy ben-nük megtelepedjék a lélek örökre. Csak üdítő, erősítő, pihentető állomások és annyi hasznuk és jogosultságuk van, amennyi in-díttatást adnak a küzdelmes út folytatására.

Építsünk templomot? A templom ugyanaz a térben, ami az ünnep az időben. Mint ahogy az ünnep a napjaink sorából kiha-sított darabka, amelynek az a célja, hogy az isteni dicsőség fénye-felragyoghasson előttünk, ugyanúgy a templom a föld színén, az

uccák során kiválasztott és kijelölt talpalatnyi hely, amelynek rendeltetése ugyanez: alkalmat adni nekünk a világ ködös zűrzavarában különben úgy elrejtőző ragyogásnak, a Jézus Krisztus orcáján világító dicsőségnek a látására. Arra való, hogy ott jól érezhesse magát a megfáradt és megterheltetett emberi lélek; lerakhassa a bűnös vállairól a nehéz terhet; eloszoljanak a kétségek és felújjongjon a boldog hit. Nem kíváncozhatunk eléggé ilyen „hajlékra” mi sem és az Isten meg is fogja adni szívünknek ezt a kívánságát.

Csak jól készüljünk fel rá, hogy helyesen tudjunk élni ezzel az ajándékkal! Mert az valóban meglehet, hogy miközben a hajlék megépítéséért lelkesedünk, balga fecsegés a beszédünk, mint amilyen a Péteré volt. Ne azért „csináljunk hajlékot”, amiért ő szeretett volna! A templom értéke és haszna is, mint a megdicsőülés hegyén átélt boldog óráké, abban van, ami utána következik! Sokszor voltunk már úgy, valljuk meg, hogy az Isten imádásának helyét nem szívesen hagytuk el. Inkább szerettünk volna ott maradni. Féltünk az emelkedett áhítat, a békességes csend, a sugárzó fényesség helyéről visszamenni oda, a közönséges életnek kicsinyességei közé, csúnya zsívajába, kétségeket támasztó ellentmondásaiba, ahol olyan nehéz megállanunk a helyünket! Ilyenkor nem voltunk jó templom-látogatók! Aki a templom rendeltetését jól érti, az kijövetkor nem horgasztja le fejét s arcáról nem az olvasható le, hogy valami szépet élt át s most fáj neki, hogy vége van, hanem a szemében új elhatározások és új reményességek fénye csillog és bátrabban, frissebben indul neki a hétköznaphoz.

Ebben gyakoroljuk magunkat jó előre s akkor Jézus Krisztus gondolatai és kedve szerint való lesz, ha „hajlékot csinálunk”.

Ugyanez áll minden más „építményre” is, amelyre a keresztyén embernek és a keresztyén egyháznak szüksége van. Szilárdan kell állania meggyőződésünk „hajlékának”, jól megszerkesztve ősi hitvallások tanításának gránitköveiből. De jaj, ha a lélek meg akar benne telepedni, ha örökre „elintézettnek” tartott hitigazságok falai között mint védett várban restül átadja magát boldog bizonyosságai élvezetének! Nem erre való a dogmák „hajléka”. Csak pihenő hely, ahol jól esik újra meg újra átélni a felénk sugárzó igazságok áldott fényességét. S aztán tovább! Tovább, ha kell a kétségek, a tusakodások völgyei felé, hogy mindig újra kivívjuk hitünk bizonyosságait. Különben holt épületköveknél nem egyebek!

S a jól megszerkesztett életrend, a sok tapasztalatból és jótanácsból leszűrt szabályok és formák, amelyeknek a „hajlékát” akarva — nem akarva meg kell csinálnunk, ha komolyan vesszük hitünk ápolását és erejének kifejtését? Igen, az egyénnek is meg kell, hogy legyen a megállapított, állandósult életrendje, az egyháznak is meg kell, hogy legyen gondosan megszerkesztett

szervezete és életformája. Ez mind „hajlék-csinálás“. És nem lehetünk el nélküle. De jaj, ha meg akarunk telepedni benne s ha azt hisszük, hogy arra való, hogy benne éljünk! A legjobb esetben is arra való csak mindez, hogy vallási életünknek az egyik felét éljük benne. Azt a felét, amelyben áhítattal nézünk fel a Krisztus fénylő orcájára és megtelünk új békességgel és erővel. De hátra van még a másik fele! Az a fele, amelyikkel az elnyert áldást gyümölcsöztetjük. és itt van az egésznek a pró-bája! Rendesen olvasod az Írást és imádkozol? De mi követke-zik aztán? Részt veszünk az egyház rendes, megállapított, állandó élet-működésében? De mit viszünk ebből magunkkal? Tovább, tovább, ki a viharos, a puszta, a köznapi életbe! Ott nem érez-hetjük olyan jól magunkat. De ott kell megvívunk a harcunkat s az, aki az áhítat, a megdicsőülés szent „hajlékaiba“ akarna visszahúzódni, árulást követ el azok rendeltetése ellen. Azok arra való, hogy új lendülettel siethessünk bele harcainkba!

*

Jobb volna, sokkal jobb volna megtelepedni a látás hegyén! Igaz! De el kell halasztanunk ezt a kívánságunkat későbbre. Majd eljön az ideje. Amikor már megfutottuk a pályánkat és megvítettük minden harcunkat. „Hajlékot csinálni“ akkor már nem kell. Készen vár bennünket az atyai házban a „sok hajlék“. Ott örökre megtelepedhetünk a dicsőség fényözönében, az örök ün-nep boldogságában! De aki ezt már most követeli, az „nem tudja mit mond“.

„A SZERETET VALLÁSA”?

— 1935. június 16. —

Lectio: Máté 7, 1—12.

Textus: Amit akartok azért, hogy az emberek tiveletek cselekedjenek, mindaz ti is úgy cselekedjétek azokkal, mert ez a törvény és a próféták. *Máté 7, 12.*

A keresztyénséget sokszor úgy szokták meghatározni, hogy ez „a szeretet vallása”. És ezzel vagy rettentő nagy tévedést, vagy felséges igazságot fejeznek ki az emberek.

Rettentő nagy tévedés rejlik emögött a meghatározás mögött, ha azt értik alatta, — mint ahogy gyakran ez az eset áll fent, — hogy az egész keresztyénség redukálható a felebaráti szeretet parancsára. Hangos óvást kell ez ellen emelnünk, mert ez azt jelentené, hogy pusztá ékítménynek, nélkülözhető salangnak, a lényegét nem érintő, vagy talán egyenesen elhomályosító járuléknak kell a keresztyénségben tekintenünk mindazt, amit az Isten megnyilatkozott titkairól boldog meggyőződéssel vallott a keresztyén hit évezredekén át. Tehát félre kellene tennünk mindent, amiről az egyház „dogmái” és ünnepei tesznek bizonyosságot. Nem lenne szükséges, hogy bűnről és váltságról, a karácsonyi testetöltésről, a nagypénteki áldozatról, a husvétgyőzelemről és a pünkösdi Lélek-járásról beszéljünk, hanem egyszerűen beérhetnők a „Szeresd felebarátodat!” parancsolatával.

Akik ebben kimeríthetni vélik a keresztyénség lényegét, azoknak először is azt kell világosan megmondanunk, hogy az így értett „szeretet vallása” — egyáltalán nem vallás. Ez a legmagasabb rendű erkölcs, de erkölcs és nem vallás. Aki ezt akarja vallásnak nevezni és ezzel beéri, az jobban tenné, ha nyíltan megmondaná, hogy vallás nélkül akar élni és azt mások számára is feleslegesnek tartja. Mert vallás alatt mégis olyasvalamit értünk, ami az embernek elsősorban Istenhez, nem pedig a felebarátjához való viszonyát érinti.

Másodsorban pedig azt kell megmondanunk, hogy akik a szeretet parancsolatát magában véve elegendőnek tartják, azok nem is tudják, mit mondanak. Mert a dolog úgy áll, hogy ha egyéb mondanivalója nincs a keresztyénségnek, mint a szeretet

parancsolatja, akkor mennél komolyabban vesszük azt és mennél inkább benne látjuk egész életünk feladatát és értelmét, — csak annál nyomorultabbakká leszünk. Ha nem áztatjuk magunkat és nem játszunk a szavakkal, akkor be kell vallanunk, hogy mi a szeretetnek erre a parancsolatára teljességgel alkalmatlan alanyok vagyunk. Sehogyan sem sikerül nekünk ezt a nagy elvet igazán valóra váltanunk. És hogy ezer kudarc után mégis megmaradjunk e mellett az eszmény mellett és csüggedetlenül tovább küzdjünk a megvalósításáért, — ahhoz az szükséges, hogy ismerjük az Istennek azt a reánkboruló nagy szeretetét, amely Jézus Krisztusban nyilvánkozott meg örökre világosan és véglegesen. Ez biztosít minket afelől, hogy akárhányszor elbuktunk is, mindig újra felkelhetünk és folytathatjuk a magas cél felé való kapaszkodásunkat, — mert minden bűnünkre van bocsánat és van erő, amely végül is eljuttat a tökéletességre, amelyre öröktől fogva rendeltettünk.

De ha valaki egyszer megízlelte Jézus Krisztus által az Istennek ezt a szeretetét és már most azt kérdi: mivel szolgálhatok én ennek az Istennek úgy, hogy a jótetszését bírhasam; és ha az embernek ezt az Isten felé való megnyilatkozását akarjuk „vallásnak” nevezni, amely már válaszáds az Isten kijelentésére: akkor igenis elmondhatjuk, hogy a keresztyénség „a szeretet vallása”. És pedig elmondhatjuk ezt úgy, mint egyik legfelségesebb bizonyosságunkat. Mert ezzel azt hirdetjük, hogy semmi, de semmi nem kedves az Isten előtt ezen az egyen: a szereteten kívül. Hiába halmozók az égis kegyes áldozatainkat; hiába gyakorolnók magunkat a tökéletességig akármilyen szent szabályok megtartásában; hiába válalnók magunkra a roskadásunkig „vallási” köteleességek terheit; mindez egy fabatkát sem érne az Isten szemében. Lehetnek ezek a dolgok nélkülözhetetlen formák és alkalmas keretek, de mit használ minden forma és keret, ha hiányzik belőle az egyetlen számbajövő lényeg? Ez pedig nem más, mint a szeretet, amelyről megmondotta Pál apostol, hogy nélküle csak „zengő érc és pengő cimbalom”, vagyis élettelen és értelmetlen dolog minden úgynevezett „vallási” buzgalom vagy teljesítmény. Ezt mondja alapigénk is: „ez a törvény és a próféták”; vagyis más szóval: ez az egész Ótestamentom minden követelményének és parancsának az összefoglalata. (Mert hiszen Jézus korában ezt a szent könyvet jelölték „a törvény és a próféták” elnevezésével). És ha Jézus már az Ótestamentumban megszólaló isteni igényt ebben foglalta össze, kell-e mondanunk, hogy az Ő Lelkéből lelkedzett Újtestamentum is mindenestől fogva a szeretet egyetlen lényeges isteni törvényét hirdeti?

Mivel mindig újra beleesünk abba a tévedésbe, mintha a mi vallásos jellegű cselekményeink és szokásaink már magukban véve is jelenthetnének valamit az Isten szemében, jó mindig újra

odaállanunk ennek az egyetlen parancsolatnak a mértéke alá és így megvizsgálunk, hogy találhat-e bennünk Isten valami neki tetszőt vagy nem? Ezért vesszük elő alapigénket, amely nem más, mint a szeretet parancsolatának egyik érdekes, gyakorlatias megfogalmazása; ezt az „arany szabályt”, ahogy régtől fogva nevezték: „Amit akartok, hogy az emberek tiveletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal”.

Mivel pedig sokkal nagyobb tárgy ez, semmint hogy kimeríthetnők most, korlátozzuk figyelmünket egyetlen szempontra: arra, hogy a szeretetnek ez a parancsolata mennyire követeli egész valónkat, mennyire igénybe veszi a lelkünk minden oldalát.

I.

Hogy a legkézenfekvőbb dologgal kezdjük: a szeretet megköveteli, hogy mély és gazdag legyen az érzelmi életünk. Ha szeretetről van szó, rendszerint mindjárt az érzelmi életünkre szoktunk is gondolni. Mindjárt meglátjuk, mennyivel több is kell még hozzá a puszta érzelemnél. De előbb álljunk meg ennél is néhány pillanatra.

Az „arany szabály” azt követeli tőlünk, hogy tudjuk magunkat beleélni másoknak a helyzetébe, hogy aztán úgy cselekedjünk velük szemben, mint ahogy mi kívánnók mások részéről, ha valóban mi volnánk abban a helyzetben. Ehhez élénk képzelőtehetség kell, de a képzeletnek az érzelmek adnak gyors szárnyakat, tehát a helyzet kulcsa az érzékeny szívben rejlik, amelyik azonnal rezgésbe jön másoknak a fájdalmától csakúgy, mint örömetől.

Vannak emberek, akik a regubeli hőshöz hasonlatosan csak egyetlen ponton sebezhetők. Különben, mintha áthatolhatatlan páncél védené őket, semmi sem hatol el az elevenükig. Ez az egyetlen pont: az ő tulajdon énjük. Ami saját érdekeiket vagy hiúságukat sérti, az rögtön izgalomba ejti őket. Ilyenkor elszabadul a temperamentumuk, viharzanak az indulataik, lázban ég az egész valójuk. De addig, amíg ez az egyetlen pont érintetlen, azt hihetnéd, hogy kőből vannak faragva. Körülöttük megrendítő tragédiák játszódhatnak le, sokszor még a hozzájuk legközelebb állók életében is, de bennük nem rezdül meg egyetlen idegszál sem. Mások sorsa iránt érzéketlenek. Mintha az volna a jelszavuk: „Annak fáj, aki érzi”.

Érthető ez az érzéketlenség, nagyon is érthető. Hiszen ha a szeretet azt jelenti, hogy le kell oldanunk magunkról a kemény kérget és úgy ki kell szélesítenünk az érzékenységi területünket, hogy benne éljük az életünket mások életében és azokét fel-szívjuk a magunkéba, — akkor ez rettentő kockázattal jár. Aki sokat szeret, arra sok szenvedés vár. Fájni fog neki az is, amit más érez. Együtt kell kínlódnia a betegágyon fekvővel akkor

is, ha maga makk-egészséges. Emésztődnie kell embertársainak a gondjával akkor is, amikor maga vígan élhetné világát. Még sok halállal is meg kell halnia, amikor pedig reá vidáman mosolyog az élet. Nem csoda hát, ha az ember behúzódik önző világának a csigahéjába és védelmet keres annak páncélja mögött.

Aki a szeretetnek ezt a kockázatát elvállalja és viselni tudja, annak gazdagnak, mélynek, erősnek kell lennie érzelmek dolgában. Nagy szívű embernek kell lennie; aki nem fél „együtt sírni a sírókkal”, mert tudja, hogy ez az egyetlen módja az élete kiteljesedésének és ez az ára annak, hogy valaki „örülni tudjon az örülőkkel” is. Mert az érzelmeivel nem takarékoskodó szív nyeri csak el azt a minden kockázatért bőséges kárpótlást, hogy minden örömet is a magáénak érezhet. Ha öneki magának mostoha kézzel mérte is ki az élet a maga javait, boldogság neki, ha maga körül másokat lát mosolyogni és irigység nélkül úgy tud gyönyörködni az ő boldogságukban, mintha az sajátmagának jutott volna osztályrészül.

Vannak, bizonyára vannak ebből a szempontból születéskorbeli különbségek is köztünk. Vannak emberek, akik különös tehetséggel bírnak a másokkal való együttérzésre. Mintha finom műszert hordanának magukban, amely azonnal felfog minden rezdülést, amely mások lelkén átremeg. S viszont vannak született kontárok is, a szerető együttérzésnek botfülű és színvak antitalentumai. De mindnyájunktól azt követeli a szeretet parancsolata, hogy kiki, amennyi képessége van rá, akár sok, akár parányi kevés, azt fejlessze, növelje, gyakorolja: tőle telhetőleg egyre jobban tökéletesítse képességét magának a mások helyzetébe való beleérzésére.

II.

Alapigénkből azonban az is kitűnik, hogy a szeretet nem nélkülözheti az értelem világosságát sem. Mert nem arról van szó, hogy átérezve mások örömét és fájdalmát egyszerűen azt cselekedjük mindig, ami nekik a legkedvesebb, a legjobban eső. Nem úgy szól az „arany szabály”, hogy „amit az emberek kívánnak...” hanem amit mi kívánnánk vagy akarnánk az ő helyükben. Ez azt jelenti, hogy az emberek kívánságait nekünk a legjobb belátásunk világosságánál felül kell bírálnunk és néha az ő kívánságaiknak egyenesen ellentmondva jobban kell tudnunk, hogy mi az, ami igazán jó rájuk nézve, hogy aztán azt cselekedjük vele szemben.

Hogy egy hozzánk közel álló példával világítsam meg a dolgot: Képzeliük el, mi lesz, ha majd teljes erővel megindul gyülekezetünknek templom-építési mozgalma? Nem egyszer találkozzunk majd olyan egyháztagokkal, akikről messziről leolvasható, hogy kedvetlenül fogadják felszólításunkat, amellyel őket

is be akarjuk vonni a munkába. Nekik az a kívánságuk, hogy hagyj békén őket, van nekik úgyis elég gondjuk-bajuk! Mit fogsz tenni? Ha szereted őket, akkor nem azt, amit ők kívánnak! Hanem arra fogsz gondolni, hogy te nem szeretnéd, ha téged békében hagynának ezzel az üggyel. Neked öröm az, hogy kiveheted a részedet ebből a közös szent erőfeszítésből és előre is büszkén gondolsz arra, hogy amikor majd kézen fogva bevezeted unokádat abba az akkorra már országszerte ismert szép templomba, akkor elmondhatod neki, hogy te is segítettél annak idején megépíteni azt. Mert magad is hálás vagy azért, hogy ebben a küzdelemben benne állhatsz, igyekezni fogsz belevonni a rest, a közömbös, a vonakodó egyháztagokat is. Nem fogsz nekik békét hagyni. És egyszer majd hálásak lesznek érte ők is.

Vegyük csak számon: kinek köszönhetünk legtöbbet az életünkben? Egytől-egyig olyanoknak, akik sokszor mit sem törődve a mi kívánságainkkal a maguk érettebb, tisztultabb, világosabb látásától vezettetve cselekedtek velünk meghálálhatatlan sok jót. Jó szülő nem törődhetik azzal, hogy a gyermeke elpityeredik, ha meg kell néha tagadni valamilyen kérését. Csak azt nézi: ha én volnék gyermekem helyében, az én mostani tudásom szerint mi válnék igazán a javamra? Minden jó nevelő kénytelen sokszor kemény szigorúsággal keresztülvinni a maga akaratát, éppen azért mert nagyon szereti a gondjaira bízottakat, de ezt a szeretetét a maga jobb tudása vezeti. A jó kormányzó sem igazodik az alatta levőknek minden kívánságához, — legyen bár birodalma egyetlen háznak a kis köre, vagy egy egész ország népe, — hanem a maga magasabb őrhelyéről széttekintve ő maga dönti el, hogy mit tart üdvösnek számukra. Ha odaadná magát minden felhangzó kívánság készséges kiszolgálására, az csak haszontalan és hitvány népszerűségvadászás lehetne, de nem szeretetteljes odaadásból fakadó jó szolgálat.

Szeretni tehát annyit jelent, mint felelősséget vállalni és viselni a gondolatainkért, a felfogásainkért, a meggyőződéseinkért, amelyeket az élet kicsiny és nagy kérdéseiről táplálunk. És ezért a szeretet parancsolata azt követeli tőlünk, hogy egymás érdekében mindent megtanuljunk — és pedig holtunkig való tanulással, — ami csak tisztább látáshoz, biztosabb ítélőképességhez, érettebb bölcsességhez segíthet bennünket. Az igazi szeretet nem csak melegség, hanem világosság is!

III.

És végül igénybe veszi a szeretet, — de mennyire! — az akaratunkat is. Cselekvésről beszél az „arany szabály”. És nem is szeretet az, amely nem a cselekvő akaratban jut kifejezésre.

Milyen élesen hangsúlyozza ezt az „arany szabálynak” az

a fogalmazása, amelyet Jézus szavaiban találunk. Mert hiszen hasonló életszabályokat, szinte az összetéveszthetőség megegyező elveket hagytak hátra más tanítómesterek is, az európai ókor nagy gondolkozóitól kezdve a távoli kelet nagy vezérlő szelleméig. De náluk a szabály negatív alakot ölt: „amit nem kívánsz magadnak, te se te tedd másnak”. Ez is nagy igazság. Ilyen tiltó, visszatartó, fékező intelemre is kimondhatatlan szükségünk van. Ha valaki föltámadó szenvedélyeinket, indulatos kifakadásainkat, kiméletlen, mohó törtéteéseinket, egy szóval mindent, amivel másokon sebet ejthetnénk, megakasztja azzal az élénk állított egyszerű, komoly kérdéssel: „Szeretnéd-e, ha veled bánnának így mások?” — az bizonyára bölcs tanácsadó és jó barát. De Jézus ennél többet mond. Ő pozitív szabályt ad élénk: „Amit akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal!” Ő nem csak visszatart a talán soha többé jóvá nem tehető kisiklásoktól, hanem elindít és ösztökél a helyes irányban. Tennivalót ad nekünk!

És pedig mennyit! „Mindazt...” Milyen kimeríthatetlenül termékeny ez az életszabály! Hogy meg tudja tölteni tartalommal egyik napunkat a másik után! Mikor juthatnánk valaha is abba a helyzetbe, hogy elmondjuk: nincs már több tennivalóm, mindent elvégeztem? Csak az az ember tehelne össze télenül a két kezét, aki magányosan élne lakatlan szigeten. De ebben az emberrengetegben, amely körülöttünk nyüzsgő? Kezdd csak el és vedd őket egyenként: mindegyiknél megállapíthatsz valamit, amiről tudod, hogy neked az ő helyében javadra válnék és hálás volnál érte. Nos: „mindazt te is úgy cselekedd vele!” Amíg ezt az elvet vallod és követed, soha, de soha nem érezheted magadat fölöslegesnek ebben a világban!

Tele van a világ hangosan kiáltó sebekkel. Ne dugjuk be a fülünket, ne takarjuk el a szemünket! Testükben-lelkükben pusztulnak, rothadnak körülöttes felebarátaid. Oh, ha te volnál a helyükben! És a tisztos, nyugodt polgári életnek a leple alatt is mennyi belső nyomorúság húzódik meg! Mit jelentene neked hasonló helyzetben talán egyetlen jó szó, az igazi együttérzés egyetlen megnyilatkozása, a segítségre kinyújtott testvéri kéz egyetlen mozdulata?

Reggeltől estig dolgozva is csak milyen parányi cseppel meríthetünk ki a jó szolgálatra váró tengeri szükségből! Bizonyára, szeretni annyit jelent, mint soha meg nem restülve, megfeszített akarattal dolgozni!

*

Éppen ezért nem elég a szeretet parancsolata magában véve. Ha egy-egy nap estvéjére érkezve édes jutalom is számodra az az emlék, hogy napközben valakivel szemben gyakoroltad az „arany szabályt”, megcselekedted vele azt, amit az ő helyzetében magadnak is kívántál volna: örömet csakhamar

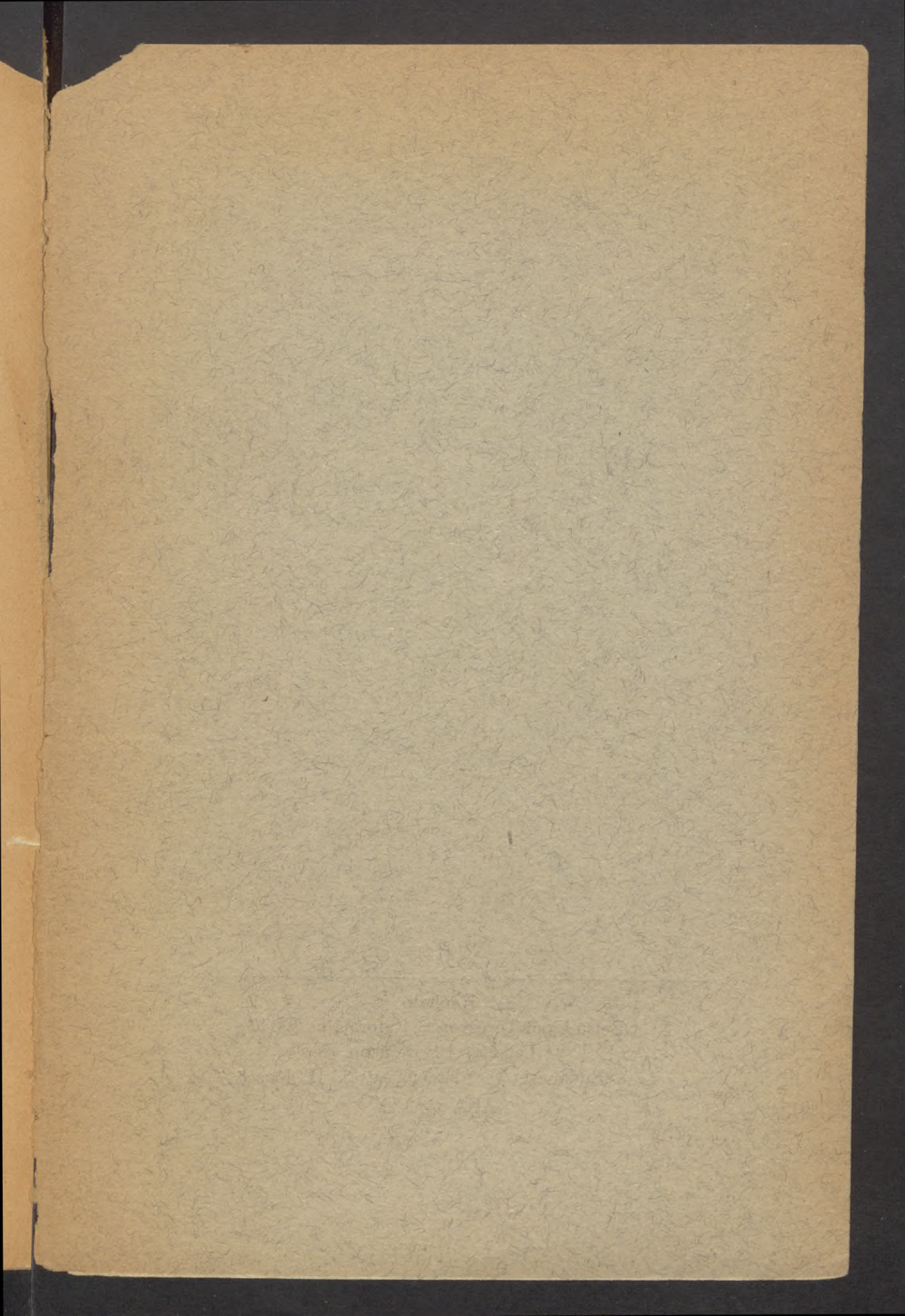
elborítja a nagy fájdalom amiatt, hogy mennyivel nagyobb a le nem rótt tartozásod. Ezernyi alkalmat mulasztottál el és mulasztasz el nap mint nap, — amikor megtehetted volna és mégsem tettél meg valamit, amit pedig a magad számára ugyanolyan helyzetben elvártál volna és jónéven vettél volna.

Csak egy vigasztalásod lehet, ami ébren tartja benned azt az elhatározást, hogy holnap és minden nap újra kezded és igyekszel jobban csinálni, — az, hogy maga Isten is Szeretet. Ha feltekintesz oda, ahonnan ezt tudni lehet: az Ő éretted is e világra eljött és a kereszten magát éretted is megáldozott Fiára: akkor megérted, hogy nem kell és nem is lehet abbahagynod a szeretet útján való járást. Nem kell abbahagynod, mert nem az számít, hogy eddig mennyire sikerült vagy nem sikerült; csak az számít, hogy Isten erre teremtett, ezért váltott meg és ebben fog egykor tökéletességre vinni. És nem lehet abbahagynod, mert ha egyszer a Szeretetnek átszegezett kezei megragadnak, nem is engednek el többé. Az Isten Szeretetének zsilipjei megnyíltak, előtörő, zúgó áradatuk felkap a sodrába és ha még úgy húzna is lefelé szeretetlen, önző szíved nehezéke, a mennyei folyam magával ragad, ellentmondást nem tűrő hatalmával visz a maga irányában. Nem tehetsz másként: az életed végéig az lesz az igyekezeted, hogy akármilyen töredékesen, akármennyi kihagyással, de valamelyes jelét add a háládnak ezért a szeretetért, szolgálj ezt az Istent abban, ami egyedül kedves dolog előtte, gyakorold „a szeretet vallását” az Ő parancsa szerint.

TARTALOM:

	Oldal
1. Csendes templomépítés.	5
1935. XI. 24. — Textus: 1. Kir. 6, 7.	
2. A magunk odaadása.	13
1935. XII. 1. (Ádvent I.) — Textus: II. Kor. 8, 5:	
3. Örök király.	21
1935. XII. 8. (Ádvent II.) — Textus: Luk. 1, 33.	
4. Aki eljövendő vala.	29
1935. XII. 15. (Ádvent III.) — Textus: Luk. 7, 19.	
5. Közel Isten országához.	37
1935. XII. (Ádvent IV.) — Textus: Márk 12, 34.	
6. Az Isten ajándéka.	45
1935. XII. 25. (Karácsony I.) — Textus: II. Kor. 9, 15.	
7. Csonka törzsön új hajtás.	53
1935. XII. 26. (Karácsony II.) — Textus: Ézs. 11, 1.	
8. A Kezdet és a Vég.	61
1935. XII. 29. — Textus: Jel. 1, 8.	
9. Az Úr van e helyen!	69
1935. XII. 31. (Óév.) — Textus: I. Móz. 28, 16:	
10. Vannak, akik meg fogják érni.	77
1936. I. 1. (Újév.) — Textus: Máté 16, 28.	
11. Ne építsünk hajlékot?	85
1936. I. 5. — Textus: Luk. 9, 33.	
12. „A szeretet vallása”.	93
1935. VI. 16. — Textus: Máté 7, 12.	

Kapható
a Belső-Lipót-Terézvárosi Református Egyház
Lelkészi Hivatalában.
Budapest, V. Akadémia-u. 3. II. lépcső.
ARA P. 1.50